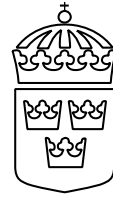

Regeringens skrivelse

2019/20:114

Strategisk exportkontroll 2019 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Skr. 2019/20:114

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 9 april 2020

Stefan Löfven

Mikael Damberg
(Utrikesdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för den svenska exportkontrollpolitiken i fråga om krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden under 2019. Skrivelsen innehåller också en redovisning av den export som har förekommit under året. Dessutom beskrivs samarbetet inom EU och i andra internationella forum i frågor som rör strategisk exportkontroll av såväl krigsmateriel som produkter med dubbla användningsområden.

Innehållsförteckning

1	Regeringens skrivelse om strategisk exportkontroll	3
2	Krigsmateriel	7
2.1	Bakgrund och regelverk	7
2.2	Försvarsexportens roll ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv	11
2.3	Samarbetet inom EU om exportkontroll av krigsmateriel.....	13
2.4	Övrigt internationellt samarbete om exportkontroll av krigsmateriel.....	18
3	Produkter med dubbla användningsområden	21
3.1	Bakgrund och regelverk	21
3.2	Samarbete inom de internationella exportkontrollregimerna.....	24
3.3	Samarbetet inom EU om produkter med dubbla användningsområden.....	28
3.4	FN:s säkerhetsråds resolution 1540 och Proliferation Security Initiative	30
4	Ansvariga myndigheter	31
4.1	Inspektionen för strategiska produkter	31
4.2	Strålsäkerhetsmyndigheten.....	35
5	Statistikredovisning.....	37
Bilaga 1	Export av krigsmateriel	38
Bilaga 2	Export av produkter med dubbla användningsområden.....	63
Bilaga 3	Inspektionen för strategiska produkter om viktiga tendenser i den svenska och internationella exportkontrollen	72
Bilaga 4	Regelverk i urval	82
Bilaga 5	Förkortningar.....	87
Bilaga 6	Vägledning till andra källor.....	89
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 april 2020	90

1 Regeringens skrivelse om strategisk exportkontroll

I denna skrivelse redovisar regeringen sin politik när det gäller den strategiska exportkontrollen under 2019 – dvs. exportkontrollen av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. Med termen produkter med dubbla användningsområden (PDA) avses föremål tillverkade för civilt bruk, vilka även kan användas för tillverkning av massförstörelsevapen eller krigsmateriel.

Kontrollen av export av krigsmateriel är nödvändig för att uppfylla både våra nationella målsättningar och våra internationella åtaganden, samt för att säkerställa att utförseln av produkter från Sverige görs i enlighet med fastställt exportkontrollregelverk. Krigsmateriel får enligt 1 § andra stycket krigsmateriellagen (1992:1300) endast exporteras om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges internationella förpliktelser eller Sveriges utrikespolitik i övrigt. Tillståndsprövningen sker i enlighet med de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport, EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport och vapenhandelsfördraget (eng. Arms Trade Treaty, ATT). Inspektionen för strategiska produkter (ISP) är behörig tillståndsmyndighet.

De multilaterala avtalen och instrumenten om nedrustning och icke-spridning av massförstörelsevapen är viktiga uttryck för det internationella samfundets strävan att förhindra spridning av sådana vapen. Genom att kontrollera handeln med produkter med dubbla användningsområden kan spridningen motverkas. Det är ett arbete vars målsättningar Sverige fullt ut delar. Av detta skäl krävs en strikt och effektiv nationell exportkontroll. Exportkontrollen är ett centralt instrument som möjliggör för enskilda stater att uppfylla sina internationella åtaganden på icke-spridningsområdet.

Detta är trettiosjätte gången som regeringen i en skrivelse till riksdagen redogör för sin politik på exportkontrollområdet. Den första skrivelsen om strategisk exportkontroll överlämnades 1985. Sverige var då bland de första i Europa med att redovisa det gångna årets aktiviteter på området.

Skrivelsen har sedan dess utvecklats från en kortfattad sammanställning av svensk krigsmaterielexport till en omfattande redogörelse för svensk exportkontrollpolitik i dess helhet. Fler statistiska uppgifter kan i dag lämnas tack vare bättre informationsbehandlingssystem och en öppnare politik. Parallellt med den svenska redovisningen har medlemsstaterna i EU sedan 2000 gradvis utvecklat en gemensam och detaljerad redovisning. Regeringen eftersträvar kontinuerligt en ökad öppenhet på exportkontrollområdet.

I årets skrivelse har ytterligare förbättringar gjorts, i enlighet med propositionen Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (prop. 2017/18:23) som hade sin grund i den parlamentariska krigsmaterielexportöversynskommitténs (KEX) betänkande Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (SOU 2015:72). Som ett led i arbetet mot ökad öppenhet och transparens inom exportkontrollområdet redovisas mer detaljerad information om de samarbetsavtal som tillståndsinnehavare årligen är skyldiga att redovisa, liksom om svenskt ägande av de utländska

rättssubjekt som är aktiva på området. Därutöver innefattar flera tabeller en jämförelse med tidigare år.

Skrivelsen består av tre delar och ett statistikavsnitt. Den första delen består av en redogörelse för svensk exportkontroll av krigsmateriel. Den andra delen behandlar svensk exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden. I den tredje delen redogör regeringen för ansvariga myndigheter på området. Därefter följer bilagor där statistik över bl.a. svensk krigsmaterielexport och export av produkter med dubbla användningsområden redovisas. ISP och Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) bidrar, på begäran av regeringen, med statistikunderlag till skrivelsen. Statistiken i skrivelsen kompletterar den information som lämnas i myndigheternas egna publikationer. I *bilaga 3* ger ISP även sin egen syn på viktiga tendenser i den svenska och internationella exportkontrollen.

Viktiga händelser under året

Det svenska exportkontrollregelverket uppdateras regelbundet. På det sättet förbättras möjligheterna att framgångsrikt hantera de utmaningar som präglar icke-spridningsarbetet.

För ISP var 2019 ett viktigt år för att följa upp och fortsätta genomföra det skärpta och förnyade svenska regelverket för export av krigsmateriel, Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (prop. 2017/18:23), som med brett stöd i riksdagen trädde i kraft i april 2018. Ytterligare information om regelverket ges i kapitel 2 och i bilaga 4.

I oktober 2019 utsåg regeringen ett nytt exportkontrollråd (Exportkontrollrådet, EKR). I enlighet med KEX-propositionen förordnades för första gången också suppleanter till de ordinarie ledamöterna.

Ett förslag om att införa mer systematiska efterkontroller (verifikationsbesök) i utlandet av export från Sverige av lätta vapen bereddes fortsatt under året inom Regeringskansliet. Sådana kontroller kan vara ett värdefullt komplement till en strikt tillståndsprövning för att motverka avledning av material till icke avsedd mottagare.

Under 2019 avslutade EU:s medlemsstater översynen av tillämpningen av EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport (2008/944/Gusp) och dess användarguide. Översynen resulterade i att den gemensamma ståndpunkten uppdaterades genom ett rådsbeslut i september (Gusp 2019/1560). Uppdateringarna speglar ett antal internationella förändringar på exportkontrollområdet som skett sedan den gemensamma ståndpunkten infördes 2008. Därutöver uppdaterades den användarguide som finns till stöd för tolkningen av ståndpunktens kriterier. Sverige verkade bl.a. för att få in texter om demokrati i användarguidens delar som behandlar ett mottagarlands situation vad avser mänskliga rättigheter och respekt för internationell humanitär rätt. Sådana nya texter om demokrati finns nu på tre ställen i den reviderade användarguiden.

Regelverket för exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden är gemensamt för EU:s medlemsstater. Arbetet i rådsarbetsgruppen för PDA-frågor (eng. Working Party on Dual-Use Goods, WPDU) dominerades under 2019 av fortsatta förhandlingar om kommissionens förslag till omarbetning av rådets förordning (EG) nr

428/2009 om upprättande av en gemenskapsordning för kontroll av export, överföring, förmedling och transitering av produkter med dubbla användningsområden (den s.k. PDA-förordningen). Ett område som uppmärksammades särskilt under dessa förhandlingar var en ny EU-autonom kontrollista med produkter som kan användas för it-övervakning. I december 2019 beslöt Wassenaar-arrangemanget, som är en internationell exportkontrollregim med 42 medlemsstater, att inkorporera vissa av dessa produkter i sin kontrollista, och därmed också på EU:s kontrollista. Beslutet grundades på ett förslag av bl. a. Sverige.

De internationella exportkontrollregimerna (se avsnitt 3.2 för en genomgång av regimerna) arbetar sedan länge med tidig identifiering av nya icke-kontrollerade produkter och teknologier, som kan användas för militära ändamål. Under 2019 stod det klart att den allt snabbare tekniska utvecklingen inom framväxande teknologier, t.ex. artificiell intelligens (AI), kvantdatorer och bioteknik, gör detta arbete alltmer angeläget. Sverige berörs av utvecklingen då vi har en exportorienterad och avancerad industri med spjutspetsteknologi. Framväxande känsliga teknologier kräver allt större uppmärksamhet - både hemmavid genom t.ex. stärkt myndighetssamverkan och internationellt genom samarbete med andra länder i de olika exportkontrollregimerna.

I verksamheten under vapenhandelsfördraget var Sverige under 2019 fortsatt ansvarigt för en underarbetsgrupp som behandlar genomförandet av fördragets artiklar 6 och 7. Sverige har också fortsatt att stödja statsparternas implementering av fördraget och främja en ytterligare anslutning genom frivilliga bidrag till de fonder som finns för genomförandestöd och till CSO-koalitionen Control Arms. Vid slutet av 2019 hade vapenhandelsfördraget 105 statsparter.

I januariavtalet, som är en sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna, uttalas en principiell inställning om att inte godkänna vapenexportaffärer till icke-demokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten så länge konflikten pågår. Regeringens politik på detta område överensstämmer med det principiella ställningstagandet i januariavtalet och regeringen har under året prövat ärenden utifrån gällande regelverk.

Sammanfattning av det statistiska underlaget

I två bilagor till denna skrivelse redovisas samlad statistik över tillståndsgivningen och över svensk export av krigsmateriel respektive produkter med dubbla användningsområden.

Redovisningen av krigsmaterielrelaterad verksamhet 2019 görs i *bilaga I*. Exporten visas också över tid, eftersom enstaka tillstånd och leveranser av större system kan orsaka kraftiga svängningar i den årliga statistiken.

Under 2019 innehade 261 företag, myndigheter och privatpersoner tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel. På två år har antalet tillståndsinnehavare därmed ökat med över 40 procent. En anledning till detta är att ändringar i krigsmateriellagen innebär att viss ytterligare verksamhet kräver tillhandahållandetillstånd. Ökningen avser främst aktörer som tillhandahåller krigsmateriel till statliga myndigheter och underleverantörer till systemtillverkare av krigsmateriel.

Under 2019 tog 58 länder samt EU emot leveranser av krigsmateriel från Sverige. Fyra av länderna mottog enbart jakt- och sportskytteutrustning (Andorra, Malta, Namibia och Zambia).

Värdet av krigsmaterielexporten uppgick under 2019 till knappt 16,3 miljarder kronor. Exportvärdet ökade därmed med drygt 40 procent jämfört med föregående år. Ökningen gällde export till såväl etablerade samarbetsländer som till övriga världen. Den procentuella fördelningen mellan olika regioner har legat förhållandevis stabil under den senaste femårsperioden.

Det i särklass största mottagarlandet för svensk krigsmateriel 2019 var, liksom de två föregående åren, Brasilien (drygt 3 miljarder kronor). Värdet utgjordes i huvudsak av fortsatta leveranser inom ramen för Jas Gripenprojektet. Vid sidan av Brasilien var USA (1,71 miljarder kronor), Förenade Arabemiraten (1,36 miljarder kronor), Pakistan (1,35 miljarder kronor) och Indien (893 miljoner kronor) de större mottagarländerna under året. USA tog emot en rad olika materieltyper, bl.a. ytterligare marina artillerisystem och granatgevärssystem. När det gäller Förenade Arabemiraten avsåg den allra största delen av exportvärdet en kompletterande anskaffning av flygplansburen radar (Globaleye). Exporttillstånd till affären beviljades 2016. Inga nya exportaffärer har godkänts till landet sedan 2017. Gällande Pakistan utgjordes exportvärdet till den allra största delen av en följdleverans som avsåg flygplansburen radar (Erieye). Till Indien levererades ytterligare granatgevärsammunition och ett stort antal komponenter till krigsmateriel.

Cirka 70 procent av exporten under 2019 gick till mottagarländer som är etablerade för Sverige. Exporten till länder i Mellanöstern och Nordafrika avsåg följdleveranser av övrig krigsmateriel. Inga nya exportaffärer har godkänts till Saudiarabien sedan 2013. Till Turkiet levererades övrig krigsmateriel till ett värde av 41,5 miljoner kronor. Dessa leveranser skedde innan ISP den 15 oktober 2019 beslutade att återkalla samtliga gällande utförelsetillstånd om försäljning av krigsmateriel till Turkiet. Regeringen hade före beslutet uttalat att Turkiets militära operation i Syrien stred mot de folkrättsliga reglerna och FN-stadgan.

Värdet av de beviljade utförelsetillstånden under 2019 uppgick till drygt 13,5 miljarder kronor, vilket är en ökning med 60 procent jämfört med 2018. Värdet av beviljade tillstånd ger endast en preliminär indikation på kommande export men den tydliga ökningen 2019 talar för att exportvärdet sannolikt kommer att vara förhållandevis högt under kommande år.

Över hälften av tillståndsvärdet 2019 (7,8 miljarder kronor) avsåg export till andra EU-länder. Finland var det enskilt största mottagarlandet sett till tillståndsvärdet (drygt 4 miljarder kronor). Det näst högsta värdet avsåg USA (2,48 miljarder kronor).

I *bilaga 2* redovisas tillståndsgivningen av produkter med dubbla användningsområden. Till skillnad från vad som gäller för krigsmaterielexporten lämnas inga leveransdeklarationer av berörda företag. Det innebär att uppgifter saknas om den faktiska exporten. Överföring av produkter med dubbla användningsområden inom EU kräver i regel inget tillstånd. Vidare möjliggör omfattande generella tillstånd att export till vissa samarbetsländer utanför EU inte kräver

tillstånd i det enskilda fallet. Detta innebär att mottagarländer som är föremål för merparten av PDA-exporten inte finns med i statistiken. Skr. 2019/20:114

Antalet beviljade exporttillstånd som rör produkter med dubbla användningsområden ökade 2019 jämfört med föregående år. Flest beviljade tillstånd avsåg Kina följt av Ryssland, Indien, USA och Sydkorea. Kina var också det land som var föremål för flest avslag.

2 Krigsmateriel

2.1 Bakgrund och regelverk

Krav på tillstånd för export av krigsmateriel är nödvändigt för att säkerställa att utförelse av produkter från Sverige och lämnande av tekniskt bistånd görs i enlighet med fastställt exportkontrollregelverk. Det svenska exportkontrollregelverket består av lagen (1992:1300) om krigsmateriel och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel samt de principer och riktlinjer för krigsmaterielexport som har beslutats av regeringen och godkänts av riksdagen. Enligt 1 § andra stycket krigsmateriellagen får krigsmateriel endast exporteras om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges internationella förpliktelser eller Sveriges utrikespolitik i övrigt. Vid tillståndsprövningen ska även Sveriges internationella åtaganden iakttas. Detta innefattar Europeiska rådets gemensamma ståndpunkt (2008/944/Gusp) om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel och de kriterier som ställs upp i vapenhandelsfördraget (eng. Arms Trade Treaty, ATT).

Den svenska tillståndsprövningen bygger på en helhetsbedömning med utgångspunkt i regeringens riktlinjer och etablerad praxis. De internationella regelverken har mer karaktären av enskilda kriterier som ska iakttas, bedömas eller beaktas. Inspektionen för strategiska produkter (ISP) har som fristående myndighet till uppgift att självständigt pröva ansökningar om tillstånd i enlighet med regelverket i dess helhet.

Kontrollen enligt lagen om krigsmateriel omfattar tillverkning, tillhandahållande och utförelse av krigsmateriel liksom vissa avtal om samarbete och tillverkningsrätt för sådan materiel. Enligt samma lag krävs även tillstånd för att bedriva militärt inriktad utbildning. Lagen gäller dels materiel som är utformad för militärt bruk och som enligt regeringens föreskrifter utgör krigsmateriel, dels sådant tekniskt stöd till krigsmateriel som enligt regeringens föreskrifter utgör tekniskt bistånd. Förteckningen över vad som utgör krigsmateriel och tekniskt bistånd finns i bilagan till krigsmaterieförordningen. Den svenska krigsmaterieförteckningen överensstämmer med EU:s gemensamma militära förteckning, så när som på tre nationella tillägg: kärnladdningar och speciella delar till sådana, befästningsanläggningar m.m. samt vissa kemiska stridsmedel.

Skärpt exportkontroll av krigsmateriel

2019 var ett viktigt år för ISP för att följa upp och fortsatt genomföra det skärpta och förnyade svenska regelverket för export av krigsmateriel. Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (prop. 2017/18:23) som med brett stöd i riksdagen trädde i kraft den 15 april 2018. Bakgrunden till det skärpta regelverket är de senaste decenniernas utveckling på de utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska områdena som har medfört att förutsättningarna för och kraven på den svenska kontrollen av exporten av krigsmateriel har förändrats. Skärpningarna avspeglar i stort de förslag som den parlamentariska Krigsmaterielexportöversynskommittén lade fram i sitt slutbetänkande (SOU 2015:72). Av det förnyade regelverket följer bl.a. att mottagarlandets demokratiska status ska utgöra ett centralt villkor för tillståndsprövningen. Ju sämre den demokratiska statusen är, desto mindre utrymme finns det för att tillstånd ska beviljas. Om det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i mottagarens demokratiska status, utgör det hinder för beviljande av tillstånd. I tillståndsprövningen ska det också beaktas om exporten motverkar en hållbar utveckling i mottagarlandet. Dessutom har principerna för följdleveranser och internationella samarbeten klargjorts. Vidare innebär förändringarna en stärkt tillsyn, sanktionsavgifter för vissa överträdelse av regelverket samt ökad öppenhet och transparens i frågor som rör krigsmaterielexporten.

ISP:s dagliga arbete har präglats av myndighetens uppdrag att genomföra de omfattande författningsändringarna i krigsmaterielagstiftningen och att anpassa de svenska riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan av krigsmateriel till det nya regelverket. Försvars- och säkerhetspolitiska skäl för export, inklusive följdleveranser och internationell samverkan, ställs i de enskilda ärendena mot utrikespolitiska skäl mot export, såsom demokratisk status och respekten för mänskliga rättigheter i staten i fråga som kan finnas i enskilda fall. I enlighet med regelverket görs alltid en helhetsbedömning av de omständigheter som finns i det enskilda ärendet.

I oktober 2019 utsåg regeringen, som framhållits ovan, ett nytt exportkontrollråd (Exportkontrollrådet, EKR). I enlighet med den s.k. KEX-propositionen förordnades för första gången också suppleanter till de ordinarie ledamöterna för att öka öppenheten och transparensen i det parlamentariska deltagandet i beslutsprocessen.

Exportkontroll och politiken för global utveckling

Ett av regeringens uttalade mål har varit att stärka arbetet med politiken för global utveckling (PGU, prop. 2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:122). En nystart av politiken för global utveckling har genomförts i ljuset av att Agenda 2030 för hållbar utveckling antogs på internationell nivå 2015. Agenda 2030 innehåller en deklARATION och 17 globala mål samt 169 delmål. Genomförandet av Agenda 2030 kräver att samstämmigheten mellan olika politikområden stärks i syfte att öka den samlade politikens bidrag till en rättvis och hållbar utveckling. Synergier ska stärkas och målkonflikter bör tydliggöras och bli föremål för medvetna och övervägda val. Politiken för global utveckling bygger på tanken att politiska beslut som fattas i Sverige ofta har en global påverkan och inför beslut bör de

särskådas och bedömas ur ett rättighetsperspektiv och fattiga människors perspektiv. Skr. 2019/20:114

Den hållbara utvecklingens tre dimensioner, den ekonomiska, sociala och miljömässiga, har i och med antagandet av Agenda 2030 kommit att bli en allt viktigare del i arbetet med politiken för global utveckling. Centrala utgångspunkter är dock fortsatt rättighetsperspektivet och de fattigas perspektiv på utveckling.

I mars 2019 lämnade Agenda 2030-delegationen sitt slutbetänkande Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet (SOU 2019:13) till regeringen med förslag för Sveriges fortsatta genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling. Bland annat föreslås ett riksdagsbundet mål för att få till stånd långsiktighet och bredast möjliga politiska förankring. Samstämmighet för hållbar utveckling i förvaltningen är ett område som lyfts fram av delegationen. Slutbetänkandet har varit ute på remiss och det finns ett stöd för en tydligare styrning och ett långsiktigt riksdagsbundet mål. Regeringen avser därför att under sommaren 2020 presentera en inriktningsproposition till riksdagen om Agenda 2030, inklusive en vidareutvecklad samstämmighetspolitik med utgångspunkt från politiken för global utveckling.

Regeringens strävan är att effekter av den svenska krigsmaterielexporten som är negativa för ansträngningarna att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling ska undvikas. Detta sker främst genom att det vid tillståndsprovningen ska beaktas om utförseln eller utlandssamverkan motverkar en rättvis och hållbar utveckling i mottagarlandet (prop. 2017/18:23) samt genom tillämpningen av EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport, vars åttonde kriterium lyfter fram mottagarländerns tekniska och ekonomiska förmåga och behovet av att beakta om den hållbara utvecklingen riskerar att allvarligt hindras av en tilltänkt export.

Exportkontroll och feministisk utrikespolitik

Genom att bedriva en feministisk utrikespolitik arbetar regeringen systematiskt med att nå resultat som stärker kvinnors och flickors rättigheter, representation och resurser. Regeringen lägger stor vikt vid att förebygga och motverka könsrelaterat och sexuellt våld i konflikter och i samhällen generellt. En viktig del i detta arbete är den strikta kontroll som utövas över export av krigsmateriel från Sverige.

Det finns ofta ett samband mellan ansamlingar av små och lätta vapen och förekomsten av våld i en konflikt eller i ett samhälle. Olovliga och oansvariga överföringar av vapen och ammunition är i detta sammanhang ett särskilt problem, liksom bristande kontroll över lagerhållning av sådan materiel.

Sverige verkade tillsammans med andra länder framgångsrikt för införandet i vapenhandelsfördraget av begreppet könsrelaterade våldshandlingar (eng. Gender Based Violence), vilket var första gången som begreppet användes i ett internationellt, legalt bindande instrument. I linje med sin politik verkar regeringen aktivt för att dessa frågor ska fortsätta uppmärksammas och följas upp inom fördragsarbetets ram. Sverige verkar bland annat för att artikel 7.4 i vapenhandelsfördraget ska operationaliseras och tillämpas praktiskt av statsparterna. Fördraget

Skr. 2019/20:114 föreskriver i denna artikel att statsparterna ska beakta risken för att exporterad materiel används för, eller underlättar, allvarliga könsrelaterade våldshandlingar eller allvarliga våldshandlingar mot kvinnor eller mot barn.

Det bör noteras att beaktandet av artikel 7.4 i fördraget sker utöver den prövning som sedan tidigare görs i fråga om mänskliga rättigheter enligt de svenska riktlinjerna och enligt kriterium två i EU:s gemensamma ståndpunkt (2008/944/Gusp) om krigsmaterielexport. Även de senare regelverken är därför betydelsefulla i detta sammanhang.

I arbetet med att utforma det nya regelverket för krigsmateriel beaktades bl.a. dessa frågor. Regeringskansliet verkar löpande för att säkerställa att ISP har tillräcklig kompetens för att kunna inkludera jämställdhetsaspekter och risker för könsrelaterat och sexuellt våld i bedömningar som gäller mänskliga rättigheter och internationell humanitär rätt och för att tillämpa artikel 7.4 i vapenhandelsfördraget.

Exportkontroll och hållbart företagande

Regeringen har utarbetat en ny och ambitiös politik för hållbart företagande. I december 2015 överlämnades en skrivelse till riksdagen med regeringens syn på ett flertal frågor inom ramen för hållbart företagande, t.ex. mänskliga rättigheter, arbetsvillkor och miljöhänsyn (Politik för hållbart företagande, skr. 2015/16:69). En nationell handlingsplan har också tagits fram för företagande och mänskliga rättigheter. Under 2019 lanserade regeringen en plattform för internationellt hållbart företagande. I plattformen beskriver regeringen samlat vad den gör inom hållbart företagande och vilka ambitioner som finns. Från regeringens sida finns en tydlig förväntan om att svenska företag ska agera hållbart och ansvarsfullt samt ha de internationella riktlinjerna för hållbart företagande som utgångspunkt för sitt arbete, både hemma och i utlandet. Ett flertal åtgärder har vidtagits för att driva på och stödja företagen i deras hållbarhetsarbete. Bl.a. har det införts ny lagstiftning om hållbarhetsrapportering för stora företag, tydligare kriterier för hållbarhet i lagen om offentlig upphandling och starkare lagskydd för visseblåsare.

Antikorruption är en central fråga inom regeringens mer ambitiösa politik för hållbart företagande. Såväl givande av muta som tagande av muta är sedan länge straffbelagt i svensk lagstiftning. Vid reformen av mutbrottslagstiftningen 2012 infördes dessutom bl.a. en bestämmelse som straffbelägger vårdslös finansiering av mutbrott. Utöver vad som regleras genom lagstiftning förväntar sig regeringen att svenska företag ska tillämpa en tydlig antikorruptionspolicy och bidra till ökad transparens.

Straffstadgandena kan även antas bli betydelsefulla för den internationella försvarsmaterielmarknaden.

Sverige arbetar aktivt i olika internationella forum för att konventioner som förbjuder mutor i internationella affärstransaktioner ska tillämpas på ett effektivt sätt. Det gäller bl.a. OECD:s konvention om bekämpande av bestickning av utländska offentliga tjänstemän i internationella affärsförhållanden, FN:s konvention mot korruption och Europarådets civilrättsliga respektive straffrättsliga konventioner på området. Regeringen har tidigare välkomnat det initiativ för en internationell

uppförandekod med nolltolerans mot korruption som togs av europeiska tillverkare av krigsmateriel genom branschorganisationen Aerospace and Defence Industries Association of Europe och dess amerikanska motsvarighet. Den största svenska branschorganisationen, Säkerhets- och försvarsföretagen (SOFF), som organiserar mer än 95 procent av företagen inom försvarsindustrin i Sverige, ställer krav på att företag undertecknar och följer en uppförandekod för att få vara medlemmar. Uppförandekoden syftar till en hög affärsetik. Personer som representerar företagen genomgår även en särskild e-utbildning om antikorruption som har tagits fram gemensamt av SOFF och Försvarets materielverk (FMV). Hittills har drygt 4 650 personer genomgått utbildningen. SOFF arrangerar även årliga erfarenhetsutbyten mellan företagsledare om hög affärsetik, där bl.a. Institutet mot mutor medverkat.

2.2 Försvarsexportens roll ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv

Grunden för den moderna svenska försvarsindustrin lades under det kalla kriget. Sveriges neutralitetspolitik, såsom den utformades efter andra världskriget, byggde på ett totalförsvar med en stark försvarsmakt och en stark nationell försvarsindustri. Ambitionen var att Sverige skulle vara oberoende av utländska leverantörer. Försvarsindustrin blev således en viktig del av den svenska säkerhetspolitiken. Exporten av krigsmateriel, som under denna tid var begränsad, var ett led i att säkra kapaciteten att utveckla och producera materiel anpassad till den svenska försvarsmaktens behov.

Strävan efter oberoende vad gäller tillgången till krigsmateriel för det svenska försvaret har sedan krigets slut gradvis ersatts av ett växande behov av materielsamarbete med likasinnade stater och grannar. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen har inneburit att både Sverige och dess samarbetsländer är ömsesidigt beroende av leveranser av komponenter, delsystem och färdiga system som är tillverkade i andra länder. I många fall säkras dessa leveranser genom avtalsförpliktelser.

Regeringen kommer att lägga fram ett förslag till nytt försvarsbeslut under hösten 2020, baserat på förslagen i Försvarsberedningens rapport Värnkraft – Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025 (Ds. 2019:8). Beredningen slår fast att Sveriges säkerhet byggs solidariskt tillsammans med andra och att hot mot fred och säkerhet bäst avvärjs i gemenskap och samverkan med andra länder och organisationer. Sveriges säkerhets- och försvarssamarbeten utvecklas tillsammans med Finland, de övriga nordiska länderna och de baltiska staterna samt inom ramen för EU, FN, Organisationen för samarbete och säkerhet i Europa (OSSE), Natos partnerskap och den transatlantiska länken.

Såväl Sveriges engagemang i internationell krishantering som våra utvecklade samarbeten i närområdet understryker vikten av förmåga till praktisk militär samverkan (interoperabilitet) med andra länder och organisationer. Interoperabiliteten är beroende av att våra materielsystem kan fungera tillsammans med samarbetspartnerns materiel, liksom att den

är tekniskt mogen, funktionssäker och tillgänglig. Detta är i många fall minst lika viktigt som att den har högsta tekniska prestanda. Det ligger i Sveriges säkerhetspolitiska intresse att värna om ett långsiktigt och kontinuerligt samarbete i materiefrågor med ett antal traditionella samarbetsländer. Detta ömsesidiga samarbete bygger på såväl export som import av krigsmateriel.

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1) framhåller regeringen att försvaret är en nationell angelägenhet och att EU-medlemsstaternas val av säkerhetspolitisk lösning återspeglas i materieförsörjningen, t.ex. när det gäller synen på försörjningstrygghet och upprätthållandet av strategiska kompetenser för militära förmågor. Det fortsatta arbetet med industri- och marknadsfrågor inom EU bör därför beakta försvarsmaterielmarknadens särart och behovet att tillgodose medlemsstaternas säkerhetsintressen inom ramen för den gemensamma marknaden. I detta sammanhang ska också möjligheten att upprätthålla den transatlantiska länken beaktas.

Regeringen anser vidare att deltagande i bilaterala och multilaterala materielsamarbeten tydligt bör bidra till Försvarsmaktens operativa förmåga på ett kostnadseffektivt sätt.

I takt med att civil-militär samverkan ökar och nya teknologier görs tillgängliga för militär användning levererar allt fler it-företag och andra företag med högteknologisk inriktning produkter och tjänster till försvarssektorn.

En internationellt konkurrenskraftig teknologinivå bidrar till att Sverige förblir ett intressant land för det internationella samarbetet. Det medför också bättre möjligheter för Sverige att påverka det internationella exportkontrollarbetet. Detta gäller främst inom EU, men även i ett bredare internationellt sammanhang.

Vid Europeiska rådets sammanträde i juni 2015 bekräftades åter vikten av att arbeta vidare utifrån Europeiska rådets diskussion i december 2013 om den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik. Särskilt betonades vikten av att stärka den europeiska försvarsindustrins konkurrenskraft. Vid Europeiska rådets sammanträde i december 2016 fastställdes en ny ambitionsnivå för den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik. Rådet välkomnade kommissionens förslag om en europeisk handlingsplan på försvarsområdet som dess bidrag till utvecklingen av den europeiska säkerhets- och försvarspolitik. Under 2017 etablerades inom EU ett permanent strukturerat försvarssamarbete, benämnt Pesco (eng. Permanent Structured Cooperation), en testruna av den europeiska årliga samordnade försvarsöversikten CARD (eng. Coordinated Annual Review on Defence) och förhandlingarna om en ny europeisk försvarsfond (eng. European Defence Fund, EDF). Dess två testprogram i form av försvarsindustriprogrammet EDIDP (eng. European Defence Industrial Development Programme) och den förberedande åtgärden för forskning (eng. Preparatory Action for Defence Research) fortsatte 2019.

Sverige deltar i olika samarbetsprojekt som Europeiska försvarsbyrån (EDA) bedriver. Regeringens grundläggande inställning är att Sverige ska medverka i och påverka de processer som sätts igång inom det europeiska samarbetet, vilket också avser arbetet inom EDA. Samarbetet inom EDA har inneburit bättre möjligheter för Försvarsmakten att verka effektivt och även förbättrat förutsättningarna för ett mer effektivt forskningssamarbete.

Genom att delta i det s.k. sexnationsinitiativet mellan de sex stora försvarsindustristaterna i Europa (eng. Framework Agreement eller Letter of Intent, FA/LoI) kan Sverige vara med och påverka den försvarsindustri- och exportpolitik som utvecklas i Europa. Det ger direkt och indirekt ett större inflytande över den framväxande försvars- och säkerhetspolitiken i Europa.

Samarbeten kring multilaterala ramverk ger förbättrat resursutnyttjande ur ett europeiskt perspektiv och en mer harmoniserad och förbättrad europeisk och transatlantisk samverkansförmåga. EDA och Nato's partnerskap för fred-samarbetet utgör här grundbultar tillsammans med sexnationsinitiativet och det nordiska försvarssamarbetet (Nordefco).

Verksamhetsområden

De viktigaste militära produktområdena inom de svenska försvars- och säkerhetsföretagen är i dag:

- stridsflygplan
- ytfartyg och ubåtar
- stridsfordon och bandvagnar
- vapensystem med kort respektive lång räckvidd i form av mark- och sjöbaserade samt flygburna system inklusive missiler
- fin- och grovkalibrig ammunition
- intelligent artilleriammunition
- mark- och sjöbaserade samt flygburna radar- och IR-system
- telekrigssystem som är passiva och aktiva
- telekommunikationssystem, inklusive teleskydd
- ledningssystem för mark-, sjö- och flygtillämpningar
- system för övning och utbildning
- signaturanpassning (t.ex. kamouflagesystem och radar)
- system för samhällssäkerhet
- kryptoutrustning
- torpeder
- vidmakthållande och underhåll av flygmotorer
- krut och annat pyrotekniskt material
- tjänster och konsultverksamhet
- stödsystem för drift och underhåll.

2.3 Samarbetet inom EU om exportkontroll av krigsmateriel

EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport

EU:s medlemsländer har nationella regler när det gäller krigsmaterielexport. Medlemsländerna har emellertid också valt att i viss utsträckning samordna sin exportkontrollpolitik. EU:s uppförandekod för vapenexport som antogs 1998 innehåller gemensamma kriterier för export av krigsmateriel som tillämpas vid den nationella prövningen av exportansökningar. Uppförandekoden stärktes 2005 och antogs som

gemensam ståndpunkt 2008 (2008/944/Gusp). Den tillämpas av alla EU:s medlemsländer och ett antal länder som inte är medlemmar i EU (Albanien, Bosnien och Hercegovina, Georgien, Island, Kanada, Montenegro, Nordmakedonien och Norge).

Den gemensamma ståndpunkten innehåller bl.a. åtta kriterier som ska beaktas innan ett beslut tas om att tillåta export av krigsmateriel till ett land.

Kriterium ett föreskriver att EU-medlemsstaternas internationella förpliktelser och åtaganden ska respekteras, särskilt de sanktioner som har antagits av t.ex. FN:s säkerhetsråd eller Europeiska unionen.

Kriterium två behandlar situationen i mottagarlandet vad avser respekten för de mänskliga rättigheterna och landets respekt för internationell humanitär rätt. Exportlicenser ska inte utfärdas om det finns en uppenbar risk att den militära tekniken eller den krigsmateriel som ska exporteras kan komma att användas för internt förtryck.

Kriterium tre behandlar den interna situationen i mottagarlandet som en följd av existerande spänningar och väpnade konflikter.

Kriterium fyra tar sikte på bevarande av regional fred, säkerhet och stabilitet. Exportlicenser får inte utfärdas om det finns en uppenbar risk att den avsedda mottagaren skulle använda den militära teknik eller den krigsmateriel som exporteras på ett aggressivt sätt mot ett annat land eller hävda ett territoriellt krav med våld.

Kriterium fem handlar om den möjliga inverkan som den militära teknik eller den krigsmateriel som ska exporteras kan ha på det egna landets, en annan medlemsstats eller vänligt sinnade och allierade länders försvars- och säkerhetsintressen.

Kriterium sex behandlar köparlandets uppträdande gentemot det internationella samfundet, t.ex. i fråga om attityd till terrorism och respekt för internationell rätt.

Kriterium sju behandlar risken för att den militära tekniken eller krigsmaterielen kommer att avledas till något annat ändamål inom köparlandet eller återexporteras på oönskade villkor.

Kriterium åtta föreskriver att medlemsstaterna ska beakta om den tilltänkta exporten allvarligt skulle hindra en hållbar utveckling i mottagarlandet.

Enskilda medlemsstater kan ha egna striktare riktlinjer än de som föreskrivs i den gemensamma ståndpunkten. Till den gemensamma ståndpunkten hör även en förteckning över de produkter som omfattas av kontrollen (EU:s gemensamma militära lista). Det har vidare tagits fram en användarguide som mer i detalj anger hur ståndpunktens överenskommelser om informationsutbyte och konsultationer ska genomföras och hur dess kriterier för exportkontroll ska tillämpas. Användarguiden uppdateras löpande.

Arbetet inom Coarm

EU:s medlemsstater diskuterar regelbundet tillämpningen av den gemensamma ståndpunkten om vapenexport inom EU:s rådsarbetsgrupp för frågor om export av konventionella vapen (Coarm). Här utbyter medlemsstaterna även information om synen på olika exportdestinationer. En redogörelse för arbetet, överenskommelser som har träffats och statistik

över medlemsstaternas export av krigsmateriel offentliggörs i en årlig EU-rapport. Skr. 2019/20:114

Eftersom kriterierna i den gemensamma ståndpunkten spänner över en rad olika politikområden är målsättningen att uppnå en ökad och tydlig samstämmighet mellan dessa. Sverige verkar aktivt för att nå en gemensam syn bland medlemsländerna om tillämpningen av den gemensamma ståndpunkten. Ett viktigt sätt för att åstadkomma detta är att öka transparensen mellan medlemsstaterna.

Under 2019 avslutade Coarm översynen av tillämpningen av EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport och dess användarguide (i enlighet med rådsslutsatserna 10900/15). Med anledning av att det var tio år sedan ståndpunkten trädde i kraft påbörjades under år 2018 ett arbete med en översyn av implementeringen av ståndpunkten och dess användarguide. Översynen resulterade i att den gemensamma ståndpunkten uppdaterades genom ett rådsbeslut i september 2019 (Gusp 2019/1560). Uppdateringarna avspeglar ett antal förändringar på exportkontrollområdet som skett sedan den gemensamma ståndpunkten infördes 2008. Det gäller förändringar såväl på EU-nivå som på internationell nivå i form av bl.a. ATT, Agenda 2030 för hållbar utveckling och EU-strategin mot olagliga skjutvapen samt små och lätta vapen. I samband med rådsbeslutet antogs även rådsslutsatser angående översynsarbetet (12195/19) i vilka EU framhåller vikten av att stärka samarbetet och öka konvergensen på krigsmaterielexportområdet inom ramen för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Därutöver noteras att även revideringar gjorts i den användarguide som finns till stöd för tolkning av ståndpunktens kriterier. Under översynsarbetets gång verkade Sverige bl.a. för att få in texter om demokrati i användarguidens kapitel som behandlar kriterium 2 och ett mottagarlands situation vad avser mänskliga rättigheter och respekt för internationell humanitär rätt. Sådana nya texter om demokrati finns nu på tre ställen i den reviderade användarguiden som hör till EU:s gemensamma ståndpunkt.

Inom ramen för dialogen i Coarm sker också ett fortlöpande utbyte av information mellan EU:s medlemsstater vad avser de internationella samarbeten som finns på området. Strävan är att finna gemensamma linjer som kan stärka medlemsstaternas agerande i andra forum, såsom vapenhandelsfördraget.

Genom Coarm bedriver EU vidare en aktiv politik för dialog med tredjeländer om exportkontroll. Inom ramen för denna hölls under 2019 utbyten med Kanada, Norge, Ukraina och USA.

En annan aspekt på arbetet riktat mot tredjeländ (outreach) är de stödprogram som EU har för att förbättra exportkontrollen i fråga om krigsmateriel, och för att främja genomförandet av FN:s vapenhandelsfördrag, för de länder som väljer att ansluta sig till fördraget.

Utbyte av information om avslag

Enligt den gemensamma ståndpunktens tillämpningsbestämmelser ska medlemsstaterna utbyta underrättelser om avslag på ansökningar om exporttillstånd. Under 2019 tog Sverige emot 226 underrättelser om avslag från övriga medlemsstater samt Norge. Sverige lämnade 19 underrättelser om avslag och 2 underrättelser om återkallande av tillstånd. Avslagen

avsåg Egypten, Filippinerna (4), Förenade Arabemiraten (2), Jordanien (2), Qatar (3), Saudiarabien (3), Thailand (1) och Turkiet (3). Samtliga 19 avslag beslutades med hänvisning till de svenska nationella riktlinjerna.

Det faktum att export till ett visst mottagarland nekas i ett fall innebär inte att landet inte kan komma i fråga för annan svensk krigsmaterielexport. Den svenska exportkontrollen tillämpar inte ett system med landlistor, dvs. i förväg fastställda listor över godkända respektive icke godkända mottagarländer. Varje enskild utförelsansökan prövas genom en helhetsbedömning mot de riktlinjer som regeringen fastställt för krigsmaterieexporten, EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport samt vapenhandelsfördraget. För att ett tillstånd ska beviljas krävs att ansökan har stöd i regelverket som helhet.

Om en annan medlemsstat överväger att bevilja tillstånd för en i huvudsak identisk transaktion, ska konsultationer genomföras innan ett tillstånd kan beviljas. Den konsulterande medlemsstaten ska även meddela den underrättande staten sitt beslut. Utbytet av underrättelser om avslag och konsultationerna kring underrättelserna gör att exportpolitiken inom EU på sikt blir öppnare och mer enhetlig mellan medlemsländerna. Konsultationerna leder även till en mer gemensam syn på olika exportdestinationer. Genom att medlemsländerna informerar varandra om de exportaffärer som nekas, och förklarar bevekelsegrunderna till detta, minskas också risken för att något annat medlemsland beviljar exporten. ISP ansvarar för underrättelserna om svenska avslag och genomför konsultationer.

Under 2019 tog Sverige emot fyra konsultationsförfrågningar från andra EU-medlemsstater. Ingen konsultation initierades av Sverige under året.

Arbetet med EU-direktiv 2009/43/EG om överföring av krigsmateriel inom EU och EES

Under det svenska ordförandeskapet 2009 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/43/EG om förenkling av villkoren för överföring av försvarsrelaterade produkter inom gemenskapen, det s.k. ICT-direktivet. Avsikten med direktivet är att möjliggöra mer konkurrenskraftiga försvarsindustrikoncerner och försvarssamarbeten på europeisk nivå. Europeiska kommissionen leder genomförandet av direktivet och biträds i detta av en kommitté med representanter för medlemsstaterna, den s.k. ICT-kommittén. Under 2019 genomförde kommittén inte något sammanträde.

Kommissionen fortsatte under 2019 översynen av direktivet i enlighet med dess artikel 17. Som en del i det arbetet har ICT-kommittén organiserat en teknisk arbetsgrupp för att ta fram underlag för en harmonisering av direktivets genomförande på nationell nivå. Arbetsgruppen har i detta syfte genomfört ett arbetsmöte med företrädare för EU:s medlemsstater.

Artikel 10 i FN:s vapenprotokoll

År 2012 antogs Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 258/2012 om genomförande av artikel 10 i FN:s protokoll om olaglig tillverkning av och handel med eldvapen, delar till eldvapen och

ammunition, bifogat FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (FN:s protokoll om skjutvapen), och om införande av exporttillstånd, import- och transiteringsåtgärder för skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition. Förordningen och FN:s protokoll syftar till att motverka brottslighet genom en minskad tillgång till skjutvapen. Med export avses i förordningen utförelse ur EU, vilket för svensk del handlar dels om utförelse ur Sverige till tredjeland, dels utförelse ur någon annan medlemsstat till tredjeland för det fall leverantören är etablerad i Sverige.

Förordningen omfattar vapen, delar till vapen, och ammunition för civilt bruk. Den tillämpas inte på vapen m.m. som är särskilt utformade för militär användning eller på helautomatiska vapen. Undantagna från förordningens tillämpningsområden är bilaterala statliga transaktioner av skjutvapen m.m. som är avsedda för de väpnade styrkorna, polisen eller myndigheterna i medlemsstaterna. Replikvapen, skjutvapen som har gjorts obrukbara, antika skjutvapen liksom organ och samlare som ägnar sig åt kulturella och historiska aspekter av skjutvapen är också undantagna från förordningens tillämpningsområden.

De skjutvapen m.m. som omfattas av EU-förordningen omfattas även, med undantag för slätborrade jakt- och sportvapen, av bilagan till krigsmaterieförordningen. Enligt Europaparlamentets och rådets förordning nr 258/2012 ska de aspekter som omfattas av den gemensamma ståndpunkten beaktas vid tillståndsprövningen.

Förordningen tillämpas i Sverige sedan 2013. Kompletterande bestämmelser till EU-förordningen finns i förordningen (2013:707) om kontroll av vissa skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition. ISP är tillståndsmyndighet för ärenden enligt EU-förordningen. Under 2019 inkom 242 ärenden till ISP och 237 beslut om utförelse utfärdades.

Vapenembargon m.m.

Inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (Gusp) genomför EU embargon som har beslutats av FN mot bl.a. handel med vapen och produkter med dubbla användningsområden. EU kan med enhällighet också besluta om vissa embargon som går utöver vad FN:s säkerhetsråd har beslutat. Dessa beslut av EU:s råd är ett utslag av medlemsstaternas vilja att agera gemensamt i olika säkerhetspolitiska frågor. Ett vapenembargo som har beslutats av FN eller EU genomförs genom tillämpning av respektive medlemsstats nationella regelverk för exportkontroll. EU:s vapenembargon omfattar normalt även förbud mot att lämna tekniska och finansiella tjänster med anknytning till krigsmateriel. Dessa förbud regleras i rådsförordningar. Embargon mot handel med produkter med dubbla användningsområden regleras såväl i rådsbeslut som i rådsförordningar. Även de åtföljs normalt av förbud mot att lämna tekniska och finansiella tjänster med anknytning till produkterna.

Ett beslut av FN:s säkerhetsråd, EU eller OSSE om ett vapenembargo utgör ett ovillkorligt hinder mot svensk export enligt de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport. Om ett vapenembargo även gäller import, utfärdas i Sverige särskilda föreskrifter om förbudet. Sådana finns sedan tidigare för Iran, Libyen och Nordkorea. Med anledning av EU:s

sanktioner mot Ryska federationen beslöt regeringen i december 2014 att inleda ett sådant totalt embargo mot Ryssland.

Det finns för närvarande formella EU-beslut, antingen självständiga eller grundade på FN-beslut, om att vapenembargon ska gälla Afghanistan, Centralafrikanska republiken, Irak, Iran, Jemen, Demokratiska republiken Kongo, Libanon, Libyen, Myanmar (Burma), Nordkorea, Ryska federationen, Somalia, Sudan, Sydsudan, Venezuela, Vitryssland och Zimbabwe. Dessa embargon varierar i inriktning och omfattning. Individuellt riktade vapenembargon finns också mot sådana individer och organisationer som har uppförts på FN:s terroristlista. EU tillämpar även ett vapenembargo mot Kina på grundval av en deklaration från Europeiska rådet, som utfärdades mot bakgrund av händelserna på Himmelska fridens torg 1989. Sverige tillåter inte någon krigsmaterielexport till Kina. Enligt beslut av OSSE upprätthålls även ett vapenembargo mot området Nagorno-Karabach.

Utrikesdepartementet har sammanställt information om vilka restriktiva åtgärder (sanktioner) mot andra länder som finns inom EU och som därigenom gäller i Sverige. Informationen finns på webbsidan regeringen.se/sanktioner och uppdateras löpande. Där redovisas också de vapenembargon eller embargon mot produkter med dubbla användningsområden som är i kraft gentemot enskilda länder. På webbplatsen finns även länkar till EU:s rättsakter om sanktioner och, i förekommande fall, till de FN-beslut som har föregått EU:s åtgärder.

2.4 Övrigt internationellt samarbete om exportkontroll av krigsmateriel

Öppenhet i handeln med konventionella vapen

FN:s generalförsamling antog 1991 en resolution om öppenhet i vapenhandeln. Resolutionen uppmanar FN:s medlemsländer att årligen frivilligt redovisa såväl import som export av konventionella vapensystem till ett register som administreras av FN:s kontor för nedrustningsfrågor (eng. United Nations Office for Disarmament Affairs).

Rapporteringen avser handeln med följande sju materielkategorier: stridsvagnar, bepansrade stridsfordon, grovt artilleri, stridsflygplan, attackhelikoptrar, stridsfartyg och robotar eller robotlavetter. Definitionerna av de olika kategorierna har successivt utvidgats så att fler vapensystem ingår och möjlighet ges nu även att frivilligt rapportera exporten av små och lätta vapen (eng. Small Arms and Light Weapons). Särskild vikt läggs numera vid bärbara luftförsvarssystem (eng. Man-Portable Air Defence Systems, Manpads) som sedan 2003 ingår i kategorin robotar och robotlavetter. I den frivilliga rapporteringen ingår även uppgifter om stater innehav av dessa vapen och upphandlingar från den egna försvarsindustrin. I samråd med Försvarsdepartementet och ISP sammanställer Utrikesdepartementet aktuella uppgifter som i enlighet med resolutionen årligen överlämnas till FN.

Eftersom registret bygger på rapporter från många större exportörer och importörer återspeglas här en betydande del av världens handel med tunga konventionella vapensystem.

Sveriges andel av världshandeln med tunga vapensystem är begränsad. I den rapportering som Sverige kommer att lämna till FN:s vapenregister för 2019 redovisas export av bandvagn BvS10 till Österrike och export av bärbart luftvärnssystem RBS 70 till Brasilien, Litauen och Singapore. Handeln med tunga vapensystem och små och lätta vapen rapporteras på årlig basis till OSSE på samma sätt som till FN.

Rapporteringsmekanismen i Wassenaar-arrangemanget för export av krigsmateriel följer i stort de sju kategorier som rapporteras till FN-registret. Dock har vissa kategorier förfinats genom införande av undergrupper, och en åttonde kategori har tillkommit för små och lätta vapen. Medlemsstaterna har enats om att två gånger årligen rapportera enligt överenskommen praxis och att ytterligare information då kan lämnas frivilligt. Syftet med detta är att i ett tidigt skede kunna uppmärksamma destabiliserande ansamlingar av vapen. Även export av vissa produkter och teknik med dubbla användningsområden rapporteras två gånger per år.

Vapenhandelsfördraget

FN:s generalförsamling antog 2013 genom omröstning ett internationellt vapenhandelsfördrag. Genom fördraget skapades ett internationellt bindande instrument med krav på dess statsparter att upprätthålla en effektiv nationell kontroll över den internationella handeln med försvarsmateriel samt normer för vad denna kontroll ska innefatta. De förväntade långsiktiga effekterna av detta fördrag är a) ett större ansvarstagande hos länder som regelmässigt producerar och exporterar krigsmateriel, b) en minskning av den oreglerade internationella handeln, allteftersom fler stater ansluter sig och inför kontroller, c) förbättrade möjligheter att motverka den illegala handeln, genom det ökade antalet länder som utövar kontroll och genom förbättrat samarbete dem emellan.

Samtliga EU-länder har sedermera ratificerat fördraget och är därmed fullvärdiga statsparter. Fördraget trädde i kraft 2014. I slutet av 2019 hade 105 statsparter ratificerat vapenhandelsfördraget och ytterligare 33 hade undertecknat det. USA meddelade i april 2019 att man inte längre har för avsikt att ratificera vapenhandelsfördraget och att man tar tillbaka innebörden av sitt tidigare undertecknande.

Under 2019 hölls det femte statspartsmötet. Tre arbetsgrupper har inrättats för fördragsarbete mellan statspartsmötena. De behandlar effektivt genomförande av fördraget, ökad anslutning till fördraget samt transparens- och rapporteringsfrågor. Vidare har en frivilligfond instiftats för stöd till de statsparter som behöver hjälp med att förbättra sina kontrollsystem.

Sverige samordnade 2014–2017 arbetet på rapporteringsområdet. Under 2019 var Sverige s.k. facilitator för frågor om genomförandet av fördragets artiklar 6 och 7 (om förbud respektive tillståndsprövning) samt deltog fortsatt i övriga arbetsgrupper och styrgruppen för frivilligfonden. Sverige erbjöds även plats i en rådgivande grupp i rapporterings- och transparensfrågor.

EU:s medlemsstater fortsatte under 2019 att samordna sitt agerande i fråga om vapenhandelsfördraget i rådsarbetsgruppen Coarm.

Sverige är en av de större bidragsgivarna till ATT:s frivilligfond och bidrar även till den FN-fond som tidigare inrättats för samarbete om vapenreglering (Unscar) för bl.a. projekt till stöd för genomförande av vapenhandelsfördraget. De två fonderna kompletterar varandra i det att de är inriktade på olika stödkanaler.

Regeringen fäster stor vikt vid en bred anslutning till och ett effektivt genomförande av ATT. Ett universellt, juridiskt bindande fördrag som stärker kontrollen av handeln med konventionella vapen är ett effektivt verktyg för att komma till rätta med de gränsöverskridande vapenflöden som föder väpnat våld och väpnade konflikter. Sverige deltar därför aktivt i det fortsatta arbetet med att förverkliga fördragets målsättningar.

Små och lätta vapen

Uttrycket små och lätta vapen omfattar i princip handeldvapen som kan bäras och avfyras av en person, liksom vapen som är avsedda att bäras och användas av två eller flera personer. Exempel på den förra kategorin är pistoler och automatkarbiner. Exempel på den senare är kulsprutor, granatgevär och bärbara robotar. I olika internationella forum, såsom FN, EU och OSSE, pågår arbete för att förebygga och bekämpa destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av små och lätta vapen. Inga andra typer av vapen orsakar fler dödsoffer och mer lidande än dessa, vilka dagligen används i lokala och regionala konflikter, inte minst i utvecklingsländerna och i samband med grov och ofta organiserad brottslighet.

År 2001 antog FN ett handlingsprogram (UNPoA) för att bekämpa illegal handel med små och lätta vapen. FN:s arbete syftar bl.a. till att öka medvetenheten om den destabiliserande verkan som dessa vapen har i konfliktregioner. Icke-spridningsarbete är också angeläget för att förhindra brottslighet, inte minst terroristbrott. Som en följd av att vapenhandelsfördraget har trätt i kraft, och i takt med att antalet anslutna länder ökar, kommer arbetet i FN:s handlingsprogram att kunna utgå ifrån en bättre kontroll av den internationella handeln och koncentreras på åtgärder på nationell nivå för att bekämpa den illegala spridningen av små och lätta vapen.

Inom EU utgår arbetet från en gemensam strategi som antogs 2018 mot olagliga skjutvapen och mot små och lätta vapen och ammunition. Strategin innehåller en rad förslag till åtgärder för arbetet mot små och lätta vapen inom ramen för unionens gränser samt i EU:s närområde och avspeglar svenska prioriteringar väl.

Vid OSSE:s ministermöte 2018 antogs en deklaration om organisationens arbete med normbildning och goda tillvägagångssätt för bekämpning av olovlig spridning av små och lätta vapen och säker lagerhållning av ammunition. Under 2019 har arbetet i OSSE främst syftat till en förbättring av organisationens arbete mot små och lätta vapen.

Sverige har under året rapporterat export av små och lätta vapen till FN:s vapenhandelsregister liksom till OSSE:s register över handel med konventionella vapen. Även inom Wassenaar-arrangemanget finns en rapporteringsskyldighet för handel med bl.a. dessa vapen.

Sverige verkar för att varje land ska inrätta och genomföra en ansvarsfull exportpolitik med heltäckande lagar och regler. Målet är att alla länder ska ha effektiva system som kontrollerar tillverkare, säljare, köpare, agenter och förmedlare av små och lätta vapen.

Sexnationsinitiativet

De sex stora försvarsindustrinationerna i Europa – Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland – ingick 2000 ett försvarsindustriellt samarbetsavtal på regeringsnivå. Avtalet framförhandlades som en följd av den avsiktsförklaring som ländernas försvarsministrar ingick 1998, det s.k. sexnationsinitiativet. Avtalet syftar till att underlätta rationalisering, omstrukturering och driften av den europeiska försvarsindustrin. Verksamheten inom sexnationsinitiativet och dess arbetsgrupper har även omfattat frågor om exportkontroll.

Under 2019 fortsatte den informella arbetsgruppen för exportkontrollfrågor, under franskt ordförandeskap, att behandla genomförandet och tillämpningen av ICT-direktivet (2009/43/EG). Arbetet bedrevs i nära samverkan med Europeiska kommissionens generaldirektorat för den inre marknaden, industri och entreprenörskap samt små och medelstora företag och med den grupp som har satts upp för arbetet under ICT-kommittén. Arbetet inom sexnationsinitiativet har under året fokuserats på möjligheter till harmonisering av omfattningen av och villkoren i de generella tillstånd som medlemsstaterna ska utfärda enligt direktivet. Gruppen har fortsatt arbetat med att ta fram en gemensam definition i EU:s gemensamma militära förteckning av begreppet ”särskilt utformad för militär användning”. Vidare har gruppen analyserat möjliga effekter av Storbritanniens utträde ur EU, ”brexite”. Under 2019 initierades också en diskussion om exportkontrollfrågor relaterade till de europeiska försvarsfonderna.

3 Produkter med dubbla användningsområden

3.1 Bakgrund och regelverk

Frågan om icke-spridning av massförstörelsevapen har länge stått högt på den internationella dagordningen. Fokus har framför allt legat på att förhindra att ytterligare stater skaffar massförstörelsevapen. Efter terrordåden den 11 september 2001 har stor uppmärksamhet också riktats mot icke-statliga aktörer.

Det finns inte någon juridisk definition av vad som avses med massförstörelsevapen. Vanligen avses dock kärnvapen samt kemiska och biologiska stridsmedel. I modern terminologi anses ibland även radiologiska vapen vara ett stridsmedel som omfattas av begreppet. I arbetet för att hindra spridningen av massförstörelsevapen inkluderas

också vissa vapenbärare som är i stånd att bära sådana vapen, såsom ballistiska missiler med lång räckvidd och kryssningsmissiler.

Multilaterala åtgärder för att förhindra spridning av massförstörelsevapen har framför allt tagit sig uttryck i ett antal internationella avtal samt samarbete inom ett antal exportkontrollregimer där många av de viktigare producentländerna samarbetar för att effektivisera icke-spridningsarbetet.

Med termen produkter med dubbla användningsområden (PDA) avses föremål tillverkade för civilt bruk, vilka även kan användas för tillverkning av massförstörelsevapen eller krigsmateriel. Såsom produkter med dubbla användningsområden klassificeras också vissa andra produkter som har särskild strategisk betydelse, t.ex. kryptosystem. Det internationella samfundet har under de senaste decennierna utvecklat en rad samarbetsformer för att kontrollera spridningen av dessa produkter. För EU-länderna finns ett gemensamt regelverk i form av rådets förordning (EG) nr 428/2009 om upprättande av en gemenskapsordning för kontroll av export, överföring, förmedling och transitering av produkter med dubbla användningsområden (PDA-förordningen). Själva exportkontrollen utövas alltid på nationell nivå men genom de internationella exportkontrollregimerna (se avsnitt 3.2 för en genomgång av regimerna) och inom EU sker ett omfattande samordnande arbete.

EU:s strategi mot spridning av massförstörelsevapen från 2003 innehåller ett åtagande att stärka effektiviteten i exportkontrollen av PDA-produkter i Europa. Ett grundläggande skäl är att det inom EU tillverkas åtskilliga känsliga produkter som skulle kunna missbrukas och användas inom program för massförstörelsevapen. De exportkontrollåtgärder som krävs inom EU måste samtidigt vara proportionella med hänsyn till spridningsrisken och inte onödigt störa den inre marknaden eller de europeiska företagens konkurrenskraft.

Inom de internationella exportkontrollregimerna har det utarbetats kontrollistor som fastställer vilka produkter som ska vara underställda tillståndsprövning. Behovet grundar sig på att en del länder bedriver program för framtagning av massförstörelsevapen, trots att de har undertecknat internationella avtal som förbjuder eller reglerar sådan verksamhet, eller för att de står utanför dessa avtal. Dessa länder har ofta stärkt sin kapacitet genom att importera civila produkter som sedan använts för militära syften. Historien har visat att länder som på detta sätt skaffat sig en militär kapacitet importerat produkterna från företag som inte varit medvetna om att de bidragit till utvecklande av t.ex. massförstörelsevapen. Ofta sänds samma inköpsförfrågan till företag i olika länder. Tidigare kunde ett land neka export samtidigt som ett annat land tillät den. Behovet av ett utökat samarbete och informationsutbyte mellan exporterande länder var därför uppenbart. Detta var grunden för skapandet av exportkontrollregimerna. Behovet av en samordnad kontroll har på senare år ytterligare understrukits med anledning av terroristhotet.

Att en PDA-produkt hamnar på en kontrollista innebär inte automatiskt att export av denna produkt förbjuds, utan att produkten bedöms vara känslig och att exporten därför är underkastad kontroll. Kontrollistorna i de olika regimerna lyfts för EU:s del in i bilaga I till PDA-förordningen och utgör grunden för beslut om godkännande (exporttillstånd) eller avslag av export.

PDA-förordningen slår fast att medlemsstaterna även kan använda sig av en mekanism som möjliggör att produkter utanför listorna kan beläggas med kontroll om exportören eller tillståndsmyndigheterna har information om att produkten är eller kan vara avsedd att användas i samband med produktion m.m. av massförstörelsevapen eller för andra militära syften. Denna mekanism benämns generalklausul i den svenska terminologin men är mer känd under sin engelska benämning catch-all, och utgör även praxis inom de internationella exportkontrollregimerna.

En stor del av arbetet inom EU och inom regimerna utgörs av en omfattande informationsverksamhet (s.k. outreach), riktad till den egna industrin och till andra länder, om behovet av exportkontroll och utveckling av exportkontrollsystem.

Nationellt regleras exportkontroll av PDA-produkter och av tekniskt bistånd i samband med dessa produkter i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd. Lagen innehåller kompletterande bestämmelser till den EU-rättsliga PDA-förordningen.

En samlad bild av industrin som arbetar med produkter med dubbla användningsområden i Sverige är svår att ge då en betydande del av de sålda produkterna går till EU-marknaden eller exporteras till marknader som omfattas av EU:s generella exporttillstånd. Huvudregeln är att det inte krävs tillstånd vid överföring till en annan EU-medlemsstat. Det generella tillståndet EU001 gäller med några undantag alla produkter i bilaga I till PDA-förordning beträffande export till Australien, Japan, Kanada, Liechtenstein, Nya Zeeland, Norge, Schweiz och USA.

Därutöver finns ytterligare fem generella tillstånd (EU002–EU006) för vissa produkter till vissa destinationer, export efter reparation eller ersättning, tillfällig export till utställningar och mässor, vissa kemikalier och telekommunikation. Antalet länder som innefattas i tillstånd EU002–EU006 varierar från sex länder i EU002 och EU006 till nio i EU005 och 24 länder i EU003 och EU004. Syftet med de generella tillstånden är att underlätta för företagen som enbart behöver rapportera till tillståndsmyndigheten 30 dagar efter att den första exporten har ägt rum.

Till skillnad från företag som faller under krigsmateriellagstiftningen krävs inga grundläggande verksamhetstillstånd enligt exportkontrollagstiftningen för företag som tillverkar eller på andra sätt handlar med PDA-produkter. Dessa företag är heller inte skyldiga att leveransdeklarera enligt exportkontrollagstiftningen. Ett företag är däremot skyldigt att avgiftsdeklarera om företaget tillverkat eller sålt kontrollerade produkter som omfattas av Inspektionen för strategiska produkters (ISP) tillsyn. Hit räknas försäljning både inom och utom Sverige.

Om ett företag skulle känna till att en PDA-produkt som företaget i fråga har för avsikt att exportera, och som inte finns förtecknad i bilaga I till EU-förordningen, är avsedd att användas i anslutning till massförstörelsevapen finns en skyldighet för företaget att informera ISP. Efter en sedvanlig tillståndsprövning kan myndigheten besluta om att inte ge tillstånd för exporten (catch-all).

Av de PDA-produkter som exporteras med tillstånd från ISP är den dominerande delen telekommunikationsutrustning som innehåller kryptering samt värmekameror som båda kontrolleras inom

exportkontrollregimen Wassenaar-arrangemanget. Även kolfiber liksom frekvensomvandlare till mejeri- och livsmedelsindustrin utgör en betydande del. En annan produkt som är volymmässigt stor är värmeväxlare. Dessa är kontrollerade inom Australiengruppen. Andra produkter, som t.ex. isostatpressar, kemikalier eller obemannade luftfarkoster (eng. unmanned aerial vehicle) och utrustning relaterad till sådana farkoster är volymmässigt mindre omfattande men kan vara resurskrävande vid tillståndsprovningen.

Embargo på handel med PDA-produkter finns enligt FN-beslut, som genomförts och utvidgats av EU, mot Nordkorea. Detta embargo är genom EU-beslut fullständigt, dvs. det omfattar alla produkter på EU:s kontrollista. Även vissa liknande produkter är belagda med embargo. Detsamma är fallet vad gäller de embargon som EU har infört med anledning av situationen för mänskliga rättigheter i Iran, vilka dock är kopplade till olika typer av tillståndsförfaranden.

Likasa har EU, mot bakgrund av Rysslands agerande i Ukraina, beslutat om vissa restriktiva åtgärder (sanktioner) mot Ryssland. Exportrestriktionerna omfattar hela EU:s kontrollista för produkter med dubbla användningsområden, när de är avsedda för militär slutanvändning eller militär slutanvändare. Export av vissa PDA-produkter är enligt EU-beslut också förbjuden respektive belagd med tillståndskrav i förhållande till Syrien.

I januari 2016 lyftes EU:s samtliga kärnteknikrelaterade sanktioner mot Iran i enlighet med den kärntekniska överenskommelsen JCPoA (eng. Joint Comprehensive Plan of Action), då IAEA bekräftat att Iran hade levt upp till sina åtaganden enligt planen. I maj 2018 meddelade USA att man avsåg att lämna JCPoA och ensidigt återinföra de sanktioner som tidigare lyfts med anledning av överenskommelsen. USA:s sanktioner återinfördes därefter i ett första steg i augusti och i ett andra steg i november. EU:s åtaganden mot överenskommelsen står fast. Tillståndsförfaranden gäller numera för de PDA-produkter som tidigare varit föremål för embargon. Detta gäller dock inte de produkter som omfattas av missilteknologikontrollregimen.

3.2 Samarbete inom de internationella exportkontrollregimerna

Internationella avtal

När det gäller de internationella avtalen bör särskilt nämnas

- 1968 års fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen (icke-spridningsavtalet, NPT)
- 1972 års konvention om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen samt om deras förstöring (BTWC)
- 1993 års konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring (CWC).

Genom NPT förpliktar sig icke-kärnvapenstaterna att inte ta emot eller tillverka kärnvapen, samtidigt som de fem kärnvapenmakterna Frankrike, Kina, Ryssland, Storbritannien och USA åtar sig att nedrusta. Vidare åtar sig parterna att inte överföra kärnbränsle eller särskilt klyvbart material eller utrustning eller materiel som särskilt konstruerats för tillverkning av särskilt klyvbart material till någon icke-kärnvapenstat, med mindre än att materialet eller utrustningen står under Internationella atomenergiorganets (IAEA) kontroll.

I BTWC åtar sig parterna bl.a. att varken direkt eller indirekt överföra utrustning som kan användas för produktion av biologiska stridsmedel.

På samma sätt föreskriver CWC att dess parter varken direkt eller indirekt får överföra kemiska stridsmedel till någon annan stat.

Även om de internationella avtalens primära syfte är att förhindra spridning av massförstörelsevapen och främja nedrustning så innehåller de också bestämmelser om att parterna ska främja handel för fredliga ändamål. Detta beror på att en betydande del av de aktuella produkterna och teknologierna har dubbla användningsområden.

De internationella exportkontrollregimerna

För att förstärka det internationella samarbetet för icke-spridning av massförstörelsevapen har ett fyrtiotal länder på eget initiativ slutit sig samman i fem internationella exportkontrollregimer: Zangger-kommittén, Nuclear Suppliers Group, Australiengruppen, Missilteknologikontrollregimen och Wassenaar-arrangemanget.

Regimernas syfte är att identifiera varor och teknologier som kan användas i samband med massförstörelsevapen och att skapa större enhetlighet i deltagande länders exportkontroll av dessa. Till stöd för detta arbete har respektive regim en lista med produkter som står under kontroll. Listorna ses över årligen. Arbetet omfattar även utbyte av information om nekade export, spridningsrisker samt kontakter med tredjeland för att främja regimernas icke-spridningsmålsättningar.

Grunden för samarbetet i exportkontrollregimerna är en gemensam politisk vilja att förhindra spridning av massförstörelsevapen. Detta uppnås genom en nationell lagstiftning som möjliggör exportkontroll av de varor och teknologier som har identifierats som strategiska. Deltagande i regimerna underlättar samtidigt uppfyllandet av de folkrättsliga förpliktelseerna i internationella avtal om att inte direkt eller indirekt bistå en annan stat att anskaffa massförstörelsevapen.

Zangger-kommittén

Zangger-kommittén, som bildades 1974, behandlar frågor om exportkontroll relaterade till icke-spridningsavtalet. Kommittén fastställer vad som menas med utrustning och materiel som konstruerats för tillverkning av särskilt klyvbart material. Ansvar är därmed delvis överlappande med Nuclear Suppliers Group, som behandlas nedan. Icke-spridningsavtalet föreskriver att export av sådan utrustning och materiel

till en icke-kärnvapenstat, liksom klyvbart material, endast får ske om det klyvbara materialet underställs IAEA-kontroll. Utrustningen och materielen anges i kommitténs kontrollista, som uppdateras i ljuset av den tekniska utvecklingen. Listan finns återgiven i IAEA:s informationscirkulär nr 209 (INFCIRC/209/Rev.4). Svenska Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) ansvarar för att upprätthålla Zangger-kommitténs webbplats.

Nuclear Suppliers Group

Nuclear Suppliers Group (NSG) har sitt ursprung i den s.k. Londonklubben som bildades i mitten av 1970-talet. NSG:s arbete avser exportkontroll av produkter som finns listade i del 1 och del 2 i NSG:s riktlinjer, däribland produkter för nukleärt bruk samt andra PDA-produkter som kan användas i samband med utveckling eller produktion av kärnvapen. Produkterna finns återgivna i IAEA:s informationscirkulär nr 254, som innehåller de två kontrollistorna för respektive varugrupp (INFCIRC/254/Rev.14/Part 1 och INFCIRC/254/Rev.11/Part 2).

Under 2019 fortsatte NSG:s tekniska expertgrupp under svenskt ordförandeskap sitt arbete med tekniska förslag och uppdatering av innehållet i kontrollistorna. Årets plenarmöte hölls i Nur-Sultan under kazakiskt ordförandeskap. Där fördes bl.a. diskussioner om de tekniska, rättsliga och politiska aspekterna av deltagande i NSG av stater som inte är parter till icke-spridningsavtalet.

Australiengruppen

Australiengruppen bildades 1985 på initiativ av Australien. Dess verksamhet syftar till att harmonisera medlemsländernas exportkontroll för att förhindra spridning av kemiska och biologiska vapen. Ursprungligen omfattade gruppens verksamhetsområde endast kemikalier och kemisk tillverkningsutrustning. År 1990 beslutades dock att kontrollistorna skulle utökas till att även omfatta mikroorganismer, toxiner samt viss tillverkningsutrustning för biologiska stridsmedel. Vid 2019 års plenarmöte i Paris enades gruppens medlemmar om att stärka arbetet för icke-spridning av biologiska och kemiska vapen genom att bl.a. öka kunskapen om framväxande teknologier och hur de kan exploateras för framställning av sådana vapen. Plenaren uttalade sitt starka stöd för Organisationen för förbud mot kemiska vapen (OPCW). Gruppen hade även en konkret diskussion om möjlig kontrollistning av Novichok-prekursorer.

Missilteknologikontrollregimen

Missilteknologikontrollregimen (MTCR) grundar sig på ett amerikanskt initiativ från 1982. Dess verksamhet gäller främst exportkontroll av fullständiga missilsystem (inklusive ballistiska missiler och bärraketer för rymduppskjutningar samt sondraketer) och andra obemannade luftfarkoster (inklusive kryssningsmissiler, mål- och spaningsplattformar) med en räckvidd på 300 kilometer eller mer. Därutöver kontrolleras komponenter till sådana system samt andra produkter som kan användas

för produktion av missiler och även mindre obemannade luftfarkoster konstruerade för att kunna sprida aerosoler. Skr. 2019/20:114

Under 2019 fortsatte arbetet inom regimen med att se över innehållet i listorna med kontrollerade produkter och utbyta information om känslig spridning av missilteknologi inklusive kunskapsöverföring. Vid årsmötet i Auckland under nya zeeländskt ordförandeskap, diskuterade MTCR:s stater missilspridning och uttalade sin oro för denna, särskilt för missilprogrammen i Asien och Mellanöstern.

Wassenaar-arrangemanget

Wassenaar-arrangemanget bildades 1996 som efterföljare till det internationella exportkontrollsamarbete som tidigare hade bedrivits inom kommittén Coordinating Committee on Multilateral Export Controls (CoCom). Arrangemangets arbetsfält omfattar kontrollen av konventionella vapen samt varor och teknologier med dubbla användningsområden som inte kontrolleras i andra regimer. Det utgör därmed ett viktigt komplement till arbetet i övriga regimer som uteslutande fokuserar på massförstörelsevapen samt vissa vapenbärare. Sedan Indien i slutet av 2017 välkomnades som ny medlem har arrangemanget 42 deltagande stater. Bland dessa återfinns flertalet stora producenter och teknologi-innehavare på de berörda områdena.

Syftet med arrangemangets verksamhet är att bidra till regional och internationell säkerhet och stabilitet genom att främja öppenhet och ett ansvarsfullt agerande när det gäller överföringar av konventionella vapen och produkter med dubbla användningsområden och därigenom undvika destabiliserande ansamlingar. Grundsynen i Wassenaar-arrangemanget är att handel med de varor som finns på kontrollistorna ska vara tillåten, men att den måste ske under kontrollerade former.

En viktig funktion som Wassenaar-arrangemanget upprätthåller är att samlar den tekniska expertisen från de deltagande staterna för att uppdatera de gemensamma kontrollistorna i ljuset av den tekniska utvecklingen.

Arrangemanget upprätthåller två kontrollistor som är fogade till dess grunddokument: Munitions List, som omfattar konventionell krigsmateriel, och List of Dual-Use Goods and Technologies, som omfattar produkter och teknologier med både civila och militära användningsområden som inte finns på övriga regimers kontrollistor. Båda listorna är i praktiken vägledande för innehållet i EU:s motsvarande kontrollistor.

Wassenaar-arrangemanget håller årliga plenarmöten i Wien på senhösten. Under dessa möten behandlas frågor av principiell betydelse för samarbetets fortsatta utveckling. På grundval av det löpande tekniska arbetet under året beslutas också om uppdateringar av kontrollistorna. Uppdateringarna återspeglar den tekniska utvecklingen av olika vapentyper och bakomliggande teknologier. Efter en längre tids noggrant expertarbete, i vilket Sverige har spelat en aktiv roll, kunde Wassenaar-arrangemanget 2019 anta ett förslag om kontroll av viss utrustning för cyberövervakning.

Konsulär vaksamhet

Ett element i arbetet med att begränsa riskerna för spridning av kärnvapen och andra massförstörelsevapen är att verka för vaksamhet vad gäller spridning av känslig information genom kunskapsöverföring, s.k. konsulär vaksamhet. Denna verksamhet grundas på att Sverige har både rättsligt bindande åtaganden som har beslutats av FN och EU och politiska åtaganden inom ramen för exportkontrollregimerna, som syftar till att begränsa spridningen av känslig information och teknik. Den konsulära vaksamheten omfattar antagning vid högskolor och prövning av ansökningar om uppehållstillstånd för studier som rör sådan känslig information och teknik. Under 2019 fortsatte samarbetet mellan berörda myndigheter, som bl.a. syftar till en ökad medvetenhet om spridningsrisker förknippade med känsliga högskoleutbildningar eller forskningssamarbeten.

3.3 Samarbetet inom EU om produkter med dubbla användningsområden

Exportkontrollregimerna och EU

Arbetet inom EU på området exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden är nära förbundet med det internationella arbete som utförs inom exportkontrollregimerna. Inom EU sker samordningen närmast i rådsarbetsgrupperna Conop (eng. Council Working Group on Non-proliferation), som hanterar icke-spridningsfrågor generellt, och i WPDU (eng. Working Party on Dual-Use Goods) som bl.a. arbetar med policyfrågor samt uppdatering av den kontrollista med produkter med dubbla användningsområden som faller under rådets förordning (EG) nr 428/2009 (PDA-förordningen). I det följande behandlas arbetet i WPDU.

Enligt EU:s strategi mot spridning av massförstörelsevapen ska medlemsstaterna arbeta för att EU ska vara en ledande samarbetspartner när det gäller exportkontrollregimerna. EU:s uppfattning är sedan länge att alla EU:s medlemsstater ska erbjudas medlemskap i alla exportkontrollregimerna. Huvudskälet är EU:s gemensamma inre marknad som omfattar de allra flesta produkter med dubbla användningsområden, liksom en strävan att upprätthålla en för alla EU-länder harmoniserad och effektiv nationell exportkontroll baserad på regimernas kontrollistor, riktlinjer för exportkontroll och informationsutbyte om spridningsrisker. Handeln inom EU räknas i dessa sammanhang inte som export. Därmed är EU:s medlemsstater beroende av respektive lands exportkontrollsystem. Även av detta skäl får medlemskapsfrågan i exportkontrollregimerna en viktig dimension.

Genom beslut i NSG och Australiengruppen är samtliga EU-länder numera medlemmar i dessa regimer. I MTCR har motsvarande beslut ännu inte fattats beträffande Cypern, Estland, Kroatien, Lettland, Litauen, Malta, Rumänien, Slovakien och Slovenien. För Wassenaararrangemanget gäller detsamma för Cypern.

De förändringar som görs i regimernas kontrollistor under året arbetas in i bilaga I till den ovan nämnda rådsförordningen och blir därmed juridiskt bindande för EU:s medlemsstater. I enlighet med sina delegerade befogenheter (förordning [EU] nr 599/2014), har kommissionen uppdaterat bilaga I i enlighet med de ändringar som beslutats i exportkontrollregimerna samt gjort följdändringar i bilaga IIa–IIg och bilaga IV. Ändringarna fastställs i regimerna mot slutet av ett kalenderår och införs som regel i bilaga I påföljande år.

Rådsarbetsgruppen för produkter med dubbla användningsområden

Verksamheten inom rådsarbetsgruppen för PDA-frågor (WPDU) under 2019 dominerades av fortsatta förhandlingar om ett förslag till omarbetning av PDA-förordningen, vilket lades fram av kommissionen hösten 2016. Det rör sig om en omfattande revidering av den nuvarande förordningen. Syftet är enligt europeiska kommissionen att modernisera regelverket och effektivisera kontrollarbetet för både exportkontrollmyndigheter och industrin. Förslaget behöver godkännas av såväl europeiska rådet som Europaparlamentet.

Kommissionen föreslår bl.a. att EU:s exportkontrollsystem för produkter med dubbla användningsområden ska utvidgas till att omfatta inte bara säkerhetspolitiska överväganden utan också ett tydligare hänsynstagande till mänskliga rättigheter och terrorism. En möjlighet finns redan i nu gällande förordning för medlemsstater att kontrollera olistade produkter på grundval av överväganden som rör allmän säkerhet eller mänskliga rättigheter. Kommissionen riktar i detta sammanhang särskilt in sig på teknik som kan användas för it-övervakning. Produktlistan (bilaga I) till förordningen, som i sin helhet utgörs av regimernas kontrollistor, ska enligt förslaget kompletteras med en ny, av EU bestämd lista med produkter av ovan nämnda slag, som alltså skulle bli föremål för tillståndskrav vid export trots att dessa inte är listade av de internationella exportkontrollregimerna. Kommissionen föreslås även få mandat att i nära samråd med medlemsstaterna och andra berörda parter utarbeta riktlinjer för att stödja den praktiska tillämpningen av den reviderade förordningen.

Kommissionen föreslår även en utvidgning av generalklausulen (catch-all-bestämmelsen) som innebär att tillstånd ska krävas för export från EU även för sådana produkter med dubbla användningsområden som inte har listats, om exportören har fått information från licensmyndigheten om att de kan befaras komma att användas av personer som medverkar till att hota den allmänna säkerheten, inklusive terrorism, eller av hänsyn till de mänskliga rättigheterna.

Bland de föreslagna förenklingarna finns införande av nya generella EU-exporttillstånd till bl.a. kryptering, leveranser av lågt värde och företagsinterna överföringar av programvara och teknik.

Med anledning av förslaget lämnade regeringen 2016 en faktapromemoria (2016/17:FPM22) till riksdagen. I promemorian redovisades de huvudsakliga delarna i förslaget och regeringens preliminära ståndpunkt. Regeringen framförde att den delade kommissionens ambition att verka för ett strikt, effektivt och modernt exportkontrollsystem inom EU och bland medlemsstaterna. Regeringen

var även ense med kommissionen om att minska riskerna för att it-övervakningsteknologi används på ett skadligt sätt som allvarligt kränker mänskliga rättigheter. När det gäller aspekten om mänskliga rättigheter i det nya förslaget konstaterade regeringen att mänskliga rättigheter är en prioriterad fråga för Sverige och EU och att det ligger i vårt intresse att bidra aktivt till att integrera mänskliga rättigheter i de externa aspekterna av EU:s politik. Det poängterades även som viktigt att mekanismer som införs för att stärka mänskliga rättigheter och påverka repressiva stater är ändamålsenliga, precisa och effektiva. Detta gäller särskilt om åtgärderna rör hinder i internationella handelsflöden vilka är grundläggande för såväl EU:s som tredjelands fortsatta välbefinnande.

Regeringen framförde i skrivelsen som sin utgångspunkt att de multilaterala exportkontrollregimerna (t.ex. NSG och Wassenaar-arrangemanget) fortsatt borde utgöra grunden för EU:s produktlista då dessa kontrollregimer är väl etablerade, har bredare anslutning än EU-kretsen och inrymmer den höga tekniska kompetens som krävs. Regeringen ställde sig tveksam till att – som kommissionens förslag syftar till – bygga upp en dubblerad EU-kompetens i förhållande till kontrollregimerna då det kan leda till en divergerande EU-autonom exportkontroll. I detta sammanhang framhölls de kostnadsdrivande effekterna för kommissionen och medlemsstaterna, liksom att Sverige och EU i tider av ökat ömsesidigt beroende i första hand bör sträva efter så globala och enhetliga regler som möjligt. Avslutningsvis betonade regeringen vikten av en noggrann och bred analys av förslaget och dess följdverkningar.

Under 2019 har det sista ledet av arbetet inletts: den s.k. trilog-processen där resultatet av medlemsstaternas förhandlingsarbete förankras med Europaparlamentet och kommissionen.

Arbetet inom Dual-Use Coordination Group

Verksamheten inom koordinationsgruppen DUCG (eng. Dual-Use Coordination Group) syftar till att samordna tillämpningen av PDA-förordningen. Under året har gruppen bl.a. lämnat stöd i arbetet med att uppdatera den EU-gemensamma kontrollistan, tagit fram statistikunderlag till kommissionens årliga rapport om exportkontroll, utbytt erfarenheter och information om nationellt genomförande av PDA-regelverket samt bistått i utvecklingen av det elektroniska informationssystemet DUEs.

3.4 FN:s säkerhetsråds resolution 1540 och Proliferation Security Initiative

FN:s säkerhetsråd antog 2004 resolution 1540. Med stöd av kapitel VII i FN-stadgan fastställer resolutionen genom bindande beslut skyldigheter för alla FN:s medlemsstater att förhindra icke-statliga aktörer (terrorister) från att få tillgång till massförstörelsevapen och deras vapenbärare samt produkter med koppling till sådana vapen. Det fastslås bl.a. att alla stater ska inrätta en effektiv nationell kontroll av export, transittrafik, omlastningar och vidareexport. Resolutionen innehåller även

bestämmelser om bistånd till andra länder för genomförandet av de åtgärder som den förpliktar. Skr. 2019/20:114

Genom resolution 1540 fattades också beslut om att inrätta en kommitté med uppgift att rapportera till säkerhetsrådet om genomförandet av resolutionen. FN:s medlemsländer uppmanas att rapportera till kommittén om åtgärder som de vidtagit för att genomföra resolutionen. Mandatet för 1540-kommittén löper till april 2021.

En internationell verksamhet som har beröringspunkter med och delvis överlappar säkerhetsrådets resolution 1540 är Proliferation Security Initiative (PSI) som 105 länder anslutit sig till. EU och Sverige stöder detta initiativ som syftar till att – inom ramen för folkrätten och nationell rätt – stärka det internationella samarbetet för att bättre kunna förhindra transporter till obehöriga mottagare av massförstörelsevapen och insatsvaror till sådana produkter.

Det nationella arbetet med att upprätthålla nödvändig beredskap och agera i ett brådskande ärende av denna typ är fördelat mellan berörda myndigheter i enlighet med ordinarie ansvarsprinciper.

4 Ansvariga myndigheter

4.1 Inspektionen för strategiska produkter

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) är förvaltningsmyndighet för ärenden och tillsyn enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel och lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden (PDA) och av tekniskt bistånd, i det senare fallet om inte någon annan myndighet har detta till uppgift. Strålsäkerhetsmyndigheten har sådant ansvar när det gäller särskilt känsliga kärntekniska produkter.

Totalförsvarets forskningsinstitut och Försvarets radioanstalt bistår ISP med teknisk kompetens, och bl.a. Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten, Säkerhetspolisen och Försvarets radioanstalt bistår ISP med information. ISP har även ett etablerat samarbete med Tullverket. Vissa av ISP:s tillsynsbesök genomförs som gemensamma tillsynsbesök med Tullverket och myndigheterna utbyter även information om utförelsetillstånd.

Genom regeringsbeslut har ISP utsetts att som s.k. behörig myndighet fullgöra vissa angivna uppgifter enligt rådsförordningar om sanktioner som har beslutats av Europeiska unionen. ISP har också vissa tillsynsuppgifter i förhållande till särskilda förbudsföreskrifter som regeringen meddelat med stöd av lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner.

ISP är nationell myndighet under 1992 års konvention om förbud mot kemiska vapen (CWC) och utför de uppgifter som följer av lagen om inspektioner enligt förenta nationernas konvention om förbud mot kemiska vapen (1994:118). Den verksamheten hos ISP behandlas inte i denna skrivelse.

ISP är även tillståndsmyndighet för ärenden enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 258/2012 av den 14 mars 2012 som reglerar tillstånd att exportera civila skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition utanför EU samt vissa import- och transiteringsåtgärder.

Myndighetens uppgifter framgår av förordningen (2010:1101) med instruktion för Inspektionen för strategiska produkter. Av förordningen framgår bland annat att ISP varje år till regeringen ska lämna dels en redogörelse för den svenska exporten av krigsmateriel och andra strategiska produkter under det föregående kalenderåret, dels en beskrivning av viktiga tendenser inom svensk och internationell exportkontroll.

Kontakter med företagen

ISP har löpande kontakter med de företag som berörs av kontrollverksamheten. I lagen och förordningen om krigsmateriel föreskrivs flertalet skyldigheter för företagen att lämna underrättelser och uppgifter till ISP. Exempelvis ska företagen på regelbunden basis till ISP redovisa den marknadsföring som de har bedrivit utomlands. Dessa rapporter ligger till grund för ISP:s återkommande genomgångar med företagen om deras exportplaner. ISP kan lämna positiva eller negativa s.k. förhandsbesked till företagen om känsliga eller tidigare oprövade destinationer.

Förutom att fatta beslut i utförelseärenden granskar ISP de underrättelser som företag och myndigheter är skyldiga att lämna senast fyra veckor innan ett anbud lämnas eller ett avtal ingås om export av krigsmateriel. ISP har i detta skede möjlighet att meddela förbud mot att anbud lämnas eller mot att avtal ingås. De krigsmaterielexporterande företagen ska också rapportera om de leveranser som genomförts med stöd av lämnade tillstånd.

Till skillnad från vad som gäller för krigsmateriel krävs enligt exportkontrollagstiftningen inget tillstånd för att tillverka PDA-produkter. Vidare krävs som huvudregel inte tillstånd för försäljning av PDA-produkter inom EU (tillstånd krävs endast för s.k. bilaga IV-produkter). Den kontrollista som gäller enligt rådets förordning (EG) nr 428/2009 (PDA-förordningen) anger vilka produktområden som omfattas av tillståndskrav för export utanför EU. Det är i första hand företagen som ska klassificera huruvida en produkt är att betrakta som PDA-produkt eller inte. När ett företag är osäkert på om dess produkt omfattas av kontroll eller inte kan företaget lämna in en produktförfrågan till ISP. Mot denna bakgrund ser ISP:s kontakter med PDA-företag annorlunda ut än de som gäller krigsmateriel. ISP möter, med undantag för ett fåtal företag, PDA-företagen mindre regelbundet.

I sin tillsynsroll genomför ISP tillsynsbesök hos företag och myndigheter för att följa upp deras interna exportkontrollorganisation. Under 2019 genomförde ISP 24 tillsynsbesök, jämt fördelat mellan krigsmateriel- och PDA-området.

Regler om ISP:s finansiering framgår av förordningen (2008:889) om finansiering av verksamheten vid Inspektionen för strategiska produkter. En stor del av myndighetens verksamhet finansieras av aktörer vars verksamhet kontrolleras av ISP. Förordningen föreskriver att kretsen av avgiftsskyldiga fördelas på tre avgiftskollektiv: krigsmateriel, produkter med dubbla användningsområden och produkter enligt lagen om inspektioner enligt FN:s konvention om förbud mot kemiska vapen.

När ISP, genom förordningen (2013:707) om kontroll av vissa skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition, fick till uppgift att pröva ärenden om exporttillstånd enligt förordning (EU) nr 258/2012, gavs ISP också rätt att ta ut avgifter för prövning av ansökningarna.

Delar av ISP:s internationella verksamhet, stöd till Regeringskansliet och arbete med internationella sanktioner, anslagsfinansieras via Utrikesdepartementet.

ISP:s tjänsteexport ska i huvudsak finansieras av någon annan part än ISP. Under 2019 genomfördes ingen tjänsteexport.

Exportkontrollrådet

Riksdagen beslutade 1984, på grundval av propositionen om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport, m.m. (prop. 1984/85:82), att en rådgivande nämnd i krigsmaterielfrågor skulle inrättas. Regeringen ombildade nämnden till Exportkontrollrådet (EKR) i samband med inrättandet av ISP 1996. Regler för rådets sammansättning och verksamhet finns i ISP:s instruktion. Samtliga riksdagspartier är representerade i EKR. ISP:s generaldirektör är dess ordförande.

Den 1 november 2019 tillträdde ett nytt exportkontrollråd, efter regeringens förordnande. I enlighet med KEX-utredningens förslag utsågs också för första gången suppleanter till de ordinarie ledamöterna. En lista över rådets ledamöter och suppleanter finns nedan.

ISP:s generaldirektör ansvarar för urvalet av ärenden som görs till föremål för samråd med Exportkontrollrådet. Samråd kan exempelvis ske innan förhandsbesked lämnas till ett företag. Generaldirektören ska samråda med rådet innan ISP lämnar över ett ärende till regeringen för slutlig prövning enligt lagen om krigsmateriel eller enligt lagen om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd.

Vid EKR:s sammanträden redovisar Utrikesdepartementet bedömningar av de mottagarländer som är aktuella. Försvarsdepartementet medverkar med bedömningar av ärendenas försvarspolitiska betydelse. Generaldirektören kan även kalla andra experter. En uppgift för rådet är att lämna synpunkter om tilltänkt export med utgångspunkt i de svenska riktlinjerna, EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport samt vapenhandelsfördraget till ytterligare vägledning för ISP.

Ledamöterna ges full insyn i handläggningen av utförelseärenden. Generaldirektören redovisar fortlöpande samtliga utförelsebeslut om export, behandlade anbudsunderrättelser och samarbetsavtal samt meddelade förhandsbesked. Från och med 2005 redovisar ISP även samtliga utförelsebeslut om export av produkter med dubbla användningsområden i EKR. Sammantaget säkerställer detta system en

Skr. 2019/20:114 god insyn i tillämpningen av exportkontrollregelverket för parlamentariker från samtliga partier i riksdagen.

Avsikten med det svenska systemet, som vid en internationell jämförelse är unikt på så sätt att företrädare för riksdagspartierna i förväg får tillfälle att diskutera tänkbara exportaffärer, är att skapa en bred förankring av exportkontrollpolitiken och främja kontinuitet i den förda politiken. Till skillnad från det som gäller i flera andra länder, behandlas ärenden i Exportkontrollrådet på ett tidigt stadium innan en konkret affär genomförs. Eftersom det skulle vara kommersiellt skadligt för exportföretagen om deras avsikter blev kända innan en affär kommit till stånd, är diskussionerna i rådet inte offentliga. De bedömningar som görs om enskilda länder omfattas normalt av utrikessekretess.

Exportkontrollrådet ersätter inte Utrikesnämnden i sådana ärenden som regeringen enligt regeringsformen ska överlägga med Utrikesnämnden om. Under 2019 höll Exportkontrollrådet åtta sammanträden. Rådet behandlade 14 ärenden för samråd varav 13 avsåg krigsmateriel och ett produkter med dubbla användningsområden.

Nuvarande ledamöter i Exportkontrollrådet:

riksdagsledamoten Janine Alm Ericson (MP)
riksdagsledamoten Jan R Andersson (M)
riksdagsledamoten Annicka Engblom (M)
riksdagsledamoten Kerstin Lundgren (C)
riksdagsledamoten Maria Nilsson (L)
riksdagsledamoten Mattias Ottosson (S)
riksdagsledamoten Désirée Pethrus (KD)
riksdagsledamoten Roger Richtoff (SD)
tidigare riksdagsledamoten Marie Granlund (S)
tidigare riksdagsledamoten Stig Henriksson (V)
tidigare riksdagsledamoten Lars Johansson (S)
tidigare riksdagsledamoten Per Westerberg (M)

Suppleanter i Exportkontrollrådet:

riksdagsledamoten Camilla Brodin (KD)
riksdagsledamoten Hanna Gunnarsson (V)
riksdagsledamoten Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M)
riksdagsledamoten Caroline Nordengrip (SD)
tidigare riksdagsledamoten Eva Sonidsson (S)

Samverkansrådet

Ett samverkansråd är knutet till ISP för samverkan mellan myndigheter i icke-spridningsfrågor. Det består av generaldirektören samt ledamöter från de samverkande myndigheter som ISP utser. Samverkansrådet sammanträdde en gång under 2019.

Ett teknisk-vetenskapligt råd är knutet till ISP för att bistå ISP:s generaldirektör i beredningen av ärenden som rör klassificering av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. Rådet består av företrädare för institutioner med överblick över teknologins tillämpning på civila respektive militära områden. Det teknisk-vetenskapliga rådet höll ett möte under 2019.

4.2 Strålsäkerhetsmyndigheten

Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) är, enligt förordningen (2008:452) med instruktion till Strålsäkerhetsmyndigheten, förvaltningsmyndighet för frågor om skydd av människors hälsa och miljön mot skadlig verkan av joniserande och icke-joniserande strålning, frågor om säkerhet och fysiskt skydd i kärnteknik och annan verksamhet med strålning samt frågor om nukleär icke-spridning.

SSM:s uppgifter inom icke-spridning i samband med export av kärnämne och kärntekniska produkter anges i den nämnda förordningen samt i förordningen (2000:1217) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd. Av denna framgår att SSM beslutar om tillstånd för export till ett land utanför EU och för överföring inom EU av kärnämne och kärntekniska produkter. Detta gäller dock inte i vissa specifika fall, som anges i förordningen, där regeringen är beslutande organ. Produkterna är specificerade i bilaga I, kategori 0, och i bilaga IV till rådets förordning (EG) nr 428/2009. SSM är även nationell tillsynsmyndighet vad gäller efterlevnaden av dessa bestämmelser.

SSM är utsedd genom regeringsbeslut att vara behörig myndighet och fullgöra uppgifter avseende tillståndsprövning som följer av rådets förordning (EU) nr 267/2012 om restriktiva åtgärder mot Iran samt rådets förordning (EG) nr 329/2007 om restriktiva åtgärder mot Nordkorea.

Inom området nukleär icke-spridning är SSM också nationell tillsynsmyndighet enligt lagen (1984:3) om kärnteknik verksamhet för att svensk kärnteknik verksamhet bedrivs på sådant sätt att den uppfyller de förpliktelser som följer av Sveriges internationella överenskommelser i syfte att förhindra spridning av kärnvapen. SSM är även nationell kontaktpunkt för IAEA:s databas för olovlig handel och annan otillåten hantering av kärnämnen och radioaktiva ämnen.

SSM samarbetar med andra myndigheter i exportkontrollfrågor, framför allt ISP. SSM får också stöd med teknisk kompetens från Totalförsvarets forskningsinstitut, men har själv en hög kompetens inom det kärntekniska området.

Kontroll av kärnteknik export

Kärnämnen (uran, plutonium och torium) och kärntekniska produkter klassas som PDA-produkter och export är därför reglerad i PDA-förordningen. Export ut ur EU kräver tillstånd, men EU:s generella exporttillstånd gäller inte för dessa produkter. För flera produkter krävs även tillstånd för överföringar inom EU.

Vid en ansökan om tillstånd till export av kärnbränsle prövar SSM parallellt frågan om eventuell överlåtelse av kärnämnet enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet och förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet. För använt kärnbränsle granskar SSM även frågan om hur materialet slutligt ska tas om hand. I fråga om använt kärnbränsle som härrör från en kärnteknisk verksamhet i Sverige ska ansökan bl.a. innehålla en försäkran om att den som för ut materialet kommer att återta materialet, om det inte kan tas om hand på avsett sätt. SSM beslutar därutöver om transporten av kärnämne i syfte att förhindra radiologiska olyckor och för att se till att adekvat fysiskt skydd finns.

De villkor som ställs vid beslut om exporttillstånd utgår från de riktlinjer som överenskommit inom Nuclear Suppliers Group (NSG) (se avsnitt 3.2). I riktlinjerna ingår att inhämta vissa angivna försäkningar från mottagarlandets regering innan ett tillstånd för export kan beviljas. Försäkran ska avse att produkterna är avsedda för fredlig användning, att IAEA har full kontrollrätt i landet samt att kärnämne i landet har adekvat fysiskt skydd. Därutöver ska det garanteras att vidareexport inte kommer att ske utan motsvarande försäkningar. SSM har i uppdrag att å regeringens vägnar inhämta försäkran från det mottagande landets regering vid kärnteknisk export, samt att utforma och avlämna Sveriges regeringsförsäkran till det exporterande landets regering vid kärnteknisk import. Vid en första affär inhämtar dock Utrikesdepartementet försäkran vid export eller avger försäkran vid import.

EU:s samtliga medlemsländer deltar i Europeiska atomenergigemenskapen (Euratomfördraget), vars syfte bl.a. är att upprätta en gemensam marknad för speciella material och utrustning inom kärnenergiområdet och att garantera att ett kärnämne inte används för andra ändamål än det är avsett för. Samtliga EU:s medlemsländer har också anslutit sig till icke-spridningsavtalet och har slutit kontrollavtal med IAEA med tillhörande tilläggsprotokoll. Regeringen anser att det tillståndsförfarande som finns för handel inom EU enligt PDA-förordningen och medlemsstaternas åtaganden inom ramen för Euratom i normalfallet ger tillräcklig säkerhet vid överföringar av kärnämne och kärntekniska produkter mellan EU-stater och är i överensstämmelse med NSG:s riktlinjer.

EU har inom ramen för Euratomfördraget rätt att ingå avtal med tredjeland. Bilateral avtal om kärnenergis fredliga användning har ingåtts med Australien, Japan, Kanada, Ukraina, USA och Uzbekistan. Ett motsvarande avtal finns mellan EU och Sydafrika, men det hade under 2019 ännu inte trätt i kraft.

Samtliga medlemsländer i EU har förbundit sig att till IAEA rapportera utförelse av kärnämne och kärnteknisk utrustning, enligt tilläggsprotokollet till kontrollavtalet med IAEA, för Sveriges del INFCIRC/193/Add.8. För Sverige innebär det att Europeiska kommissionen, via sin säkerhetskontroll under Euratomfördraget, rapporterar utförelse av kärnämne till IAEA och att SSM rapporterar utförelse av kärnteknisk utrustning till IAEA. För denna rapportering krävs (till skillnad från vad som gäller för övriga produkter med dubbla användningsområden) anmälan till SSM om utförd export av kärntekniska produkter förtecknade i bilaga I, kategori 0, till PDA-förordningen.

Under 2019 hanterade SSM 94 stycken inkomna exportansökningar. Uppgifter om SSM:s beviljade exporttillstånd under 2019 finns i bilaga 2, tabell 14.

SSM har vid behov kontakter med de företag som berörs av kontrollverksamheten. I sin tillsynsroll genomför SSM besök hos företag för att se till att dessa är medvetna om och uppfyller de krav som ställs på företagen vid överföring inom EU eller export ut ur EU av produkter med dubbla användningsområden. Under 2019 genomfördes dock inga tillsynsbesök.

5 Statistikredovisning

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) förser regeringen med det statistiska underlag som ligger till grund för redovisningen av den svenska exporten av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. Uppgifterna i skrivelsen baseras dels på ISP:s egna uppgifter, dels på den lagstadgade rapportering som tillståndsinnehavare årligen lämnar till ISP. Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) följer den kärntekniska utvecklingen i Sverige och bidrar med det statistiska underlaget till regeringens redovisning av export av kärntekniska produkter med dubbla användningsområden.

Förändringar i redovisningen

Krigsmaterielexportöversynskommittén (KEX) lade i sitt slutbetänkande (SOU 2015:72) fram vissa förslag om ökad öppenhet och transparens i frågor som rör krigsmaterielexporten. Regeringens bedömning i propositionen Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (prop. 2017/18:23) överensstämmer huvudsakligen med kommitténs förslag. Regeringen konstaterar att den årliga skrivelse som regeringen lämnar till riksdagen utgör en viktig beståndsdel för att skapa öppenhet och transparens inom exportkontrollområdet. Regeringen har i propositionen uttalat att man har för avsikt att, i nära samarbete med ISP, se över skrivelsen med målet att presentera mer information.

Fjolårets statistikredovisning, gällande uppgifter för 2018, innehöll en rad uppdateringar och förbättringar. Årets redovisning bygger vidare på den nya strukturen som i högre utsträckning följer tillståndsgivningens process enligt kronologisk ordning för bättre överskådlighet.

Som ett led i arbetet mot ökad öppenhet och transparens inom exportkontrollområdet har ytterligare faktauppgifter tillförts statistikredovisningen i årets skrivelse. Det gäller bland annat information om de samarbetsavtal som tillståndshavare är skyldiga att redovisa årligen liksom svenskt ägande av utländska rättssubjekt aktiva inom krigsmaterielområdet. Därutöver innefattar fler tabeller en jämförelse med tidigare år.

Den svenska krigsmaterielexporten under 2019 redovisas i *bilaga 1* och exporten av produkter med dubbla användningsområden i *bilaga 2*.

Export av krigsmateriel

Krigsmateriel

Vad som utgör krigsmateriel framgår av bilagan till förordningen (1992:1303) om krigsmateriel, den s.k. krigsmaterielförteckningen. Förteckningen överensstämmer med EU:s gemensamma militära lista och delas upp i 20 materielkategorier, ML1–ML20 samt programvara (ML21) och tekniskt bistånd (ML22). Utöver de 22 kategorierna innehåller förteckningen också tre nationella tillägg (kärnladdningar, fortifikatoriska anläggningar och vissa kemiska stridsmedel). I tabell 1 redovisas översiktligt vilken krigsmateriel som ingår i respektive ML-kategori.

Den svenska krigsmaterielförteckningen är kompletterad med en uppdelning mellan krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK). Med krigsmateriel för strid avses materiel med en förstörelsebringande verkan, inklusive sikten för sådan materiel och materiel för eldledning. Som övrig krigsmateriel räknas vissa delar och komponenter till krigsmateriel för strid samt materiel som inte har direkt förstörelsebringande verkan.

I skrivelsen redovisas huvudsakligen materielen enligt krigsmaterielförteckningens ML-kategorier samt uppdelad enligt KS/ÖK. När det i en tabell anges att utförelsetillstånd har beviljats eller att export har skett inom en viss ML-kategori innebär detta att en eller flera av kategorins produkter avses. Det betyder inte att utförelsetillstånd har beviljats eller att export har skett av samtliga produkter inom den materielkategorin.

Tabell 1 Kategorier av krigsmateriel

Kategori	Materiel
ML1	Slätborrade vapen med en kaliber som understiger 20 mm, andra vapen och automatvapen med en kaliber på högst 12,7 mm (0,50 tum) samt tillbehör och särskilt utformade komponenter för dessa vapen.
ML2	Slätborrade vapen med en kaliber på minst 20 mm, andra vapen eller utrustning med en kaliber som överstiger 12,7 mm (0,50 tum), kastare samt tillbehör liksom särskilt utformade komponenter för dessa vapen.
ML3	Ammunition och temperingsdon samt särskilt utformade komponenter för sådana.
ML4	Bomber, torpeder, raketer, missiler, andra anordningar och laddningar med sprängverkan samt tillhörande utrustning och tillbehör och särskilt utformade komponenter för sådana.
ML5	Eldlednings-, övervaknings- och varningsutrustning samt relaterade system, utrustning för försök och skottställning samt motmedelsutrustning som utformats särskilt för militär användning samt komponenter och tillbehör som utformats särskilt för dessa.
ML6	Markfordon och komponenter.
ML7	Kemiska eller biologiska toxiska agens, "agens för kravall-hantering", radioaktiva material, tillhörande utrustning, komponenter och material.
ML8	"Energetiska material", och besläktade substanser.
ML9	Krigsfartyg (ytfartyg eller undervattensfarkoster), särskild marin krigsmateriel, tillbehör, komponenter och andra ytfartyg.
ML10	"Luftfartyg", "lättare än luft-farkoster", "obemannade luftfartyg" ("UAV"), flyg-motorer och utrustning för "luftfartyg", tillhörande utrustning samt komponenter som särskilt utformats för militär användning.
ML11	Elektronisk utrustning, "rymdfarkoster" och komponenter som inte anges på något annat ställe i EU:s gemensamma militära förteckning.
ML12	Höghastighetsvapen med kinetisk energi och tillhörande utrustning samt komponenter som utformats särskilt för dessa vapen.
ML13	Pansar- eller skyddsutrustning, konstruktioner och komponenter.

Kategori	Material
ML14	"Specialiserad utrustning för militär utbildning" eller för simulering av militära scenarion, simulatorer som särskilt utformats för att träna användningen av skjutvapen eller vapen enligt ML1 eller ML2 och särskilt utformade komponenter och tillbehör för dessa.
ML15	Bild- eller motmedelsutrustning som utformats särskilt för militär användning, och särskilt utformade komponenter och tillbehör för denna.
ML16	Smidesstycken, gjutsstycken och andra obearbetade produkter vars användning i en produkt som omfattas av förteckningen går att identifiera genom materialets beståndsdelar, form eller funktion, och som utformats särskilt för någon produkt som omfattas av ML1–4, ML6, ML9, ML10, ML12 eller ML19.
ML17	Övrig utrustning, material och "bibliotek samt komponenter som utformats särskilt för dessa.
ML18	Utrustning och komponenter för framställning av produkter.
ML19	Vapensystem baserade på riktad energi (DEW), därtill hörande utrustning eller motmedelsutrustning och testmodeller och särskilt utformade komponenter för dessa.
ML20	Kryogen och "supraledande" utrustning och särskilt utformade komponenter och tillbehör för sådan.
ML21	"Programvara".
ML22	"Teknologi".

Tillverkning och tillhandahållande

För tillverkning av krigsmateriel i Sverige krävs ett grundläggande tillverkningsstillstånd. Med tillverkning avses framställning av krigsmateriel eller delar därav som utgör krigsmateriel. Tillståndskravet gäller även om den som tillverkar krigsmaterielen uteslutande är underleverantör till någon som innehar tillstånd att tillverka krigsmateriel.

För tillhandahållande av krigsmateriel, uppfinningar rörande krigsmateriel och metoder för framställning av krigsmateriel inom och utom Sverige krävs tillstånd. Detsamma gäller verksamhet som avser tillhandahållande av tekniskt bistånd till någon i utlandet. Med tillhandahållande avses försäljning, upplåtelse, utbudande mot vederlag, lån, gåva och förmedling. Tillståndskravet gäller svenska företag, den som är bosatt eller stadigvarande vistas i Sverige och svenska myndigheter. Handel med handeldvapen eller delar till sådana vapen är undantagen krav på tillhandahållandetillstånd. Tillstånd för sådan handel regleras genom bestämmelser i vapenlagen.

De företag, myndigheter och privatpersoner som innehar tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel står under ISP:s tillsyn och ska på begäran lämna de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynskontrollen samt lämna ISP tillträde till lokaler där verksamheten bedrivs. Tillståndsinnehavare är även skyldiga att lämna redovisningar i olika hänseenden till ISP.

Svensk försvarsindustri

Under 2019 innehade 261 svenska företag, myndigheter och privatpersoner tillverknings- eller tillhandahållandetillstånd. Detta innebar en fortsatt ökning jämfört med tidigare år. Sedan den nya lagstiftningen trädde ikraft 2018 har antalet tillståndsinnehavare ökat med över 40 procent. Ökningen avser främst underleverantörer till systemtillverkare av krigsmateriel.

Bland tillståndsinnehavarna exporterade 70 krigsmateriel eller tekniskt bistånd medan 120 enbart levererade krigsmateriel inom landet. 71 tillståndsinnehavare redovisade ingen försäljning av krigsmateriel. I tabell 2 redovisas det totala värdet av krigsmaterieförsäljningen inom och utom landet under de senaste fem åren. Av tabellen

framgår att försäljningen har ökat varje år sedan 2015 och att försäljningen 2019 ökade med drygt 30 procent jämfört med året innan.

Tabell 2 Totalt värde av fakturerad krigsmateriel inom och utom landet 2015–2019 (mnkr)

Ärendetyp	2015	2016	2017	2018	2019
Totalt värde	18 200	20 703	21 304	23 315	30 408

Trots det stora antalet tillverkande och tillhandahållande företag står en handfull av dessa för merparten av försäljningen. I tabell 3 redovisas de femton största aktörerna sett till försäljning av krigsmateriel inom och utom landet.

Tabell 3 De största försvarsföretagen och myndigheterna sett till fakturerad krigsmateriel inom och utom landet 2019 (mnkr)

Företag	Värde	Huvudsakligt materielområde
Saab AB, Aeronautics	7 911 780 023 kr	Stridsflygplan
Saab AB, Surveillance	4 977 626 766 kr	Sensor- och ledningssystem
Saab Dynamics AB	3 817 371 035 kr	Missil- och markstridssystem
BAE Systems Hägglunds AB	2 163 424 067 kr	Bepansrade fordon
Saab Kockums AB	1 966 789 199 kr	Yt- och undervattensfartyg
FMV, Försvarets materielverk	1 505 800 000 kr	Leasing av stridsflygplan
BAE Systems Bofors AB	1 334 432 960 kr	Artillerisystem
Saab AB, Support and Services	1 325 384 689 kr	Underhållsverksamhet
FFV Ordnance AB	851 851 768 kr	Markstridssystem
GKN Aerospace Sweden AB	729 355 085 kr	Flygmotorer
EURENCO Bofors AB	392 184 053 kr	Krut och sprängämnen
Saab AB, Industrial Products and Services	391 130 349 kr	Komponenter till flygplan
Nammo Sweden AB, Karlsborg	385 298 941 kr	Finkalibrig ammunition
Norma Precision AB	337 525 625 kr	Jakt- och sportskytteammunition
Aimpoint AB	213 747 727 kr	Vapensikten

Utlandsrelaterad verksamhet

Tillståndsprcessen avseende utförelse av krigsmateriel innehåller flera delar. I skrivelsen redovisas marknadsföring och förhandsbeked, anbudsunderrättelser, utförelsetillstånd och faktisk export. Därutöver redovisas viss annan utlandsrelaterad verksamhet såsom samarbetsavtal och vidareöverlåtelse av krigsmateriel.

Uppgifter i redovisningen

De länder som anges i statistiken är i de allra flesta fall de slutliga mottagarländerna av den angivna krigsmaterielen. ISP strävar efter att i största möjliga mån följa den svenska krigsmaterielen till slutanvändarlandet. Vissa komponenter och delsystem anskaffas av utländska systemtillverkare för att användas vid produktion av krigsmateriel som är avsedd för flera olika slutmottagare. Det är i dessa fall inte möjligt att på förhand veta vem som utgör slutanvändare varför kontrollbedömningen inriktas mot systemtillverkaren och det land i vilket denne agerar. Exempel på sådana produkter är krut, sprängämnen och pansarplåt.

Viss försiktighet är påkallad när det gäller att utläsa trender ur siffermaterialet. Som jämförelse redovisas därför vissa statistikuppgifter från föregående år. En mer rättvisande bild ges om exporten visas över tid eftersom enstaka försäljningar och leveranser kan orsaka kraftiga svängningar i statistiken. Likaså ger det ekonomiska värdet som anges inte någon fullständig bild av hur praxis ser ut mot ett visst land eller en region. En enskild affär kan få stort genomslag i den summerade exportstatistiken.

Marknadsföring och förhandsbesked

Marknadsföring av krigsmateriel i utlandet eller i Sverige kräver ett grundläggande tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel. Den som innehar ett sådant tillstånd är skyldig att lämna en redovisning av den marknadsföring av krigsmateriel eller tekniskt bistånd som bedrivits i utlandet. Denna redovisning ligger till grund för de regelbundna möten som ISP håller med försvarsföretagen om deras exportplaner. Marknadsföringsmötena möjliggör för ISP att på ett tidigt stadium i exportprocessen inrikta exportörer bort från marknader för vilka tillstånd i ett senare skede inte kan påräknas. Detta upplägg innebär att huvuddelen av ISP:s negativa besked lämnas underhand i samband med marknadsföringsmöten och att antalet faktiska ansökningar rörande icke önskvärda mottagarländer reduceras.

För det fall en exportör på ett tidigt stadium önskar att pröva om en utförelse av krigsmateriel eller lämnande av tekniskt bistånd är möjligt kan denne begära ett skriftligt förhandsbesked från ISP. Det kan exempelvis röra ett tidigare oprövat mottagarland eller ske inför en större marknadsföringssatsning. Det finns inget lagstadgat krav på att ett förhandsbesked måste begäras. Beskeden är icke-bindande och lämnas utifrån de förutsättningar som råder för tillfället. En förnyad prövning görs alltid i samband med en eventuell anbudsunderrättelse och vid en ansökan om utförelsetillstånd även om ett positivt förhandsbesked finns sedan tidigare.

I tabell 4 redovisas antal skriftliga förhandsbesked rörande krigsmateriel som ISP lämnat under de senaste fem åren.

Tabell 4 Antal lämnade förhandsbesked rörande krigsmateriel 2015–2019

Ärendetyp	2015	2016	2017	2018	2019
Förhandsbesked	31	47	30	30	36

Under 2019 lämnades totalt 36 förhandsbesked. Antalet positiva förhandsbesked som lämnades var 20 och avsåg 13 olika länder. Antalet negativa förhandsbesked som lämnades var 16 och avsåg 12 olika länder.

Anbudsunderrättelser

Senast fyra veckor innan ett bindande anbud om försäljning av krigsmateriel lämnas eller ett köpeavtal ingås, ska ISP underrättas om detta. I det enskilda fallet får ISP förbjuda att anbud lämnas eller att avtal ingås. Kravet på anbudsunderrättelse innebär ytterligare ett kontrollsteg i exportprocessen och minskar risken för att svensk försvarsindustri ingår kontrakt som exempelvis skulle stå i strid med svensk utrikespolitik.

En anbudsunderrättelse behöver inte lämnas om anbudet eller avtalet uteslutande avser reservdelar, komponenter eller tekniskt bistånd till tidigare utförd materiel. Det går att ansöka om ett generellt undantag från underrättelseskyldighet avseende viss materiel till särskilt angivna länder. De flesta större exporterande företag erhåller generella undantag för

anbud understigande 500 mnkr till länder inom Europeiska unionen samt vissa andra etablerade samarbetsländer. En stor del av de anbudsunderrättelser som inkommer till ISP rör därför länder utanför kretsen av etablerade samarbetsländer.

I tabell 5 redovisas antalet godkända anbudsunderrättelser och generella undantag under den senaste femårsperioden.

Tabell 5 Antal godkända anbudsunderrättelser och generella undantag rörande krigsmateriel 2015–2019

Ärendetyp	2015	2016	2017	2018	2019
Anbudsunderrättelse	262	252	261	298	309
Generellt undantag	24	23	20	29	23
Totalt	286	275	281	327	332

Under 2019 underrättades ISP om totalt 309 anbud till någon i utlandet. Av dessa godkändes 295 anbudsunderrättelser vilka totalt avsåg 60 länder. Beslut om förbud att lämna anbud fattades i 14 fall och avsåg totalt sju länder.

Utförelsetillstånd

Utförelse av krigsmateriel och lämnande av tekniskt bistånd till någon utanför landet kräver tillstånd från ISP. Ansökan om utförelsetillstånd kan föregås av ett förhandsbesked, och ska vid utförelse för försäljning föregås av en anbuds- eller avtalsunderrättelse. Det finns tre typer av utförelsetillstånd. Individuella tillstånd utfärdas för en specifikt angiven mottagare i ett specifikt land medan globala tillstånd möjliggör utförelse till flera mottagare i flera länder av en obegränsad mängd krigsmateriel. Generella tillstånd är inte begränsade till kvantitet eller värde och möjliggör utförelse till samtliga EES-länder. Utförelsetillstånd krävs i regel även vid transitering av krigsmateriel genom Sverige. Sedan 2012 finns ett undantag från tillståndskravet då transitering sker vid överföring från ett EES-land till ett annat.

I skrivelsen redovisas individuella och globala tillstånd som har utfärdats för försäljning av krigsmateriel. Värdet och omfattningen av de tillstånd som utfärdats av ISP ger endast en indikation på hur den faktiska exporten kan komma att se ut under efterföljande år. Detta beror bland annat på att inte alla tillstånd nyttjas och att de faktiska leveranserna kan ske flera år efter att utförelsetillståndet utfärdats. Det aggregerade värdet på beviljade utförelsetillstånd har blivit en allt sämre indikator på nästkommande års leveranser i takt med att fler globala tillstånd utfärdats och generella tillstånd används.

I tabell 6 redovisas antalet ansökningar om utförelsetillstånd som behandlats av ISP under de senaste fem åren. Notera att uppgifter om fördelningen mellan individuella och globala tillstånd endast finns tillgänglig från 2018.

Tabell 6 Antal behandlade ansökningar om utförelse av krigsmateriel 2015–2019

Tillståndstyp	2015	2016	2017	2018	2019
Individuella	1041	969	1012	581	672
Globala	-	-	-	300	381
Transitering	82	90	92	82	49
Totalt	1 123	1 059	1 104	963	1102

I tabell 7 redovisas värdet och procentuell förändring avseende beviljade utförelsetillstånd rörande krigsmateriel under de senaste fem åren uppdelat på KS/ÖK.

Tabell 7 Värdet av beviljade utförelsetillstånd i löpande priser samt årlig procentuell förändring 2015–2019 (mnkr)

Materielkategori	2015	2016	2017	2018	2019
Krigsmateriel för strid	2 790 (+107)	47 790 (+1 613)	4 122 (-91)	4 405 (+7)	7 047 (+60)
Övrig krigsmateriel	2 159 (-31)	14 089 (+553)	4 016 (-71)	4 060 (+1)	6 459 (+59)
Totalt	4 949 (+10)	61 879 (+1 150)	8 138 (-87)	8 465 (+4)	13 505 (+60)

I tabell 8 redovisas de individuella och globala utförelsetillstånd som utfärdats under 2019 rörande försäljning av krigsmateriel. Tabellen innehåller information om antalet tillstånd som utfärdats per land, liksom värdet och, på en aggregerad nivå, vilka materielkategorier som tillstånden avsett. Notera att vissa utförelsetillstånd innefattar flera mottagarländer varför totalvärdet inte alltid överensstämmer med summan av enskilda tillstånd.

Tabell 8 Beviljade utförelsetillstånd för försäljning av krigsmateriel per land 2019

Land	Antal tillstånd	Kategorier av krigsmateriel	KS/ÖK	Värdet av tillstånden
EU				
Belgien	8	2,3,5,8,13	KS/ÖK	14 654 807
Bulgarien	8	1,3,8	ÖK	2 860 000
Cypern	2	2,3	ÖK	188 413
Danmark	26	1,2,3,5,6,8,9,14,17,22	KS/ÖK	13 730 897
Estland	8	3,5,14,17,22	ÖK	6 900 920
Finland	39	1,2,3,4,5,6,8,9,11,17,21,22	KS/ÖK	4 031 636 997
Frankrike	45	1,2,3,4,5,8,14,21,22	KS/ÖK	825 839 821
Grekland	2	8,22	KS/ÖK	500 000
Irland	2	3,4	KS/ÖK	82 068 000
Italien	24	3,4,6,8,13,17	KS/ÖK	103 720 496
Lettland	14	1,2,3,5,14,18,22	KS/ÖK	222 710 020
Litauen	3	3,4	KS/ÖK	9 250 000
Luxemburg	1	2	ÖK	20 313
Malta	1	3	ÖK	0
Nederländerna	14	1,2,3,6,13,17,21,22	KS/ÖK	18 934 955
Polen	12	2,3,5,8,17	KS/ÖK	6 806 800
Portugal	4	1,2,17,18,22	ÖK	13 780 000
Rumänien	2	3,22	ÖK	0
Slovakien	2	3	KS/ÖK	296 400
Slovenien	7	3,6,13,14,17,22	KS/ÖK	52 132 880
Spanien	18	1,3,4,6,8,14,22	KS/ÖK	30 134 553
Storbritannien	57	1,2,3,4,5,8,10,14,15,17,18,21,22	KS/ÖK	725 520 262
Sverige	3	3,10,17	ÖK	380 961
Tjeckien	9	2,3,4,5,8,17,18,21,22	KS/ÖK	422 703 111
Tyskland	78	1,2,3,4,5,6,7,8,10,13,17,21,22	KS/ÖK	577 471 041
Ungern	10	2,3,5,8,10,14,17,18,21,22	KS/ÖK	528 615 645
Österrike	12	1,3,7,17,22	KS/ÖK	139 436 793
Totalt	390			7 830 294 086

Land	Antal tillstånd	Kategorier av krigsmateriel	KS/ÖK	Värdet av tillstånden
ÖVRIGA EUROPA				
Island	2		17 ÖK	0
Norge	62	1,2,3,4,5,8,11,17,18,21,22	KS/ÖK	329 152 111
Schweiz	18	3,4,5,6,8,10,11,14,17,22	KS/ÖK	29 356 002
Totalt	81			358 508 113
NORDAMERIKA				
Kanada	10	3,5,10,11,15,17,21,22	KS/ÖK	419 938 220
USA	64	2,3,4,5,6,8,10,14,17,18,21,22	KS/ÖK	2 475 220 274
Totalt	74			2 895 158 494
CENTRALAMERIKA				
Mexiko	1		2 ÖK	342 250
Totalt	1		2	342 250
SYDAMERIKA				
Argentina	2	2,14,21,22	ÖK	7 028 000
Brasilien	4	4,14,17,21,22	KS/ÖK	130 498 442
Peru	1		8 KS	5 000 000
Totalt	7			142 526 442
NORDOSTASIEN				
Japan	15	2,3,4,14,22	KS/ÖK	94 066 278
Sydkorea	15	4,5,7,8,9,14,15,21,22	KS/ÖK	123 665 934
Totalt	30			217 732 212
SYDOSTASIEN				
Filippinerna	2	5,21,22	ÖK	46 663 460
Indonesien	3	2,17,22	KS/ÖK	260 750 000
Malaysia	3	2,3,11,22	KS/ÖK	0
Singapore	6	4,5,8,9,21,22	KS/ÖK	205 037 103
Thailand	5	5,6,9,11,21,22	KS/ÖK	287 000 000
Totalt	20			799 450 563
SYDASIEN				
Indien	24	2,3,5,9,14,17,21,22	KS/ÖK	553 669 121
Totalt	24			553 669 121
MELLANÖSTERN				
Förenade Arabemiraten	6	3,4,5,17,21,22	ÖK	51 684 000
Jordanien	1		13 ÖK	4 600 000
Kuwait	2		4,22 ÖK	5 519 815
Oman	3	4,5,15,18,21,22	KS/ÖK	2 285 000
Qatar	2		4,17 ÖK	45 042 000
Saudiarabien	1	4,5,10,11,21,22	ÖK	0
Totalt	15			109 130 815

Land	Antal tillstånd	Kategorier av krigsmateriel	KS/ÖK	Värdet av tillstånden
NORDAFRIKA				
Algeriet	1		18 ÖK	0
Tunisien	1		3,14 KS/ÖK	77 886 980
Totalt	2			77 886 980
ÖVRIGA AFRIKA				
Sydafrika	10	4,8,10,11,14,21,22	KS/ÖK	78 224 232
Totalt	10			78 224 232
OCEANIEN				
Australien	20	2,3,4,5,8,11,14,15,17,21,22	KS/ÖK	422 004 477
Nya Zeeland	4	2,3,14,21,22	KS/ÖK	18 909 800
Totalt	24			440 914 277
TOTALT	676			13 505 147 585

Följdleveranser och internationella materielsamarbeten

Följdleveranser till tidigare levererad krigsmateriel har en särställning i de svenska riktlinjerna för utförelse. Enligt riktlinjerna bör tillstånd beviljas för utförelse av reservdelar till krigsmateriel som tidigare har exporterats eller överförts med tillstånd, om det inte finns ett ovillkorligt hinder. Detsamma bör gälla beträffande speciell ammunition till tidigare levererad krigsmateriel och andra leveranser som har direkt samband med tidigare levererad krigsmateriel. Följdleveranser bör bedömas från fall till fall enligt dessa förutsättningar. De tidigare riktlinjerna för följdleveranser gäller för export som har godkänts före den 15 april 2018.

Såväl riksdagen som regeringen har vid upprepade tillfällen fastslagit att internationella samarbeten rörande utveckling och produktion av krigsmateriel är en förutsättning för svensk försvarsindustri. I propositionen Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (prop. 2017/18:23) anger regeringen att samarbete med de nordiska länderna, sexnationerskretsen, länder inom EU samt Australien, Brasilien, Japan, Kanada, Liechtenstein, Nya Zeeland, Sydafrika, Sydkorea och USA är av störst intresse. I propositionen anges vidare att det vid internationella samarbeten behöver göras en avvägning inom ramen för helhetsbedömningen av hur behovet av det internationella samarbetet ska förenas med intresset av en effektiv exportkontroll. Det konstateras att det inte är självklart att Sverige alltid kan räkna med att få gehör för alla aspekter som är unika för vårt synsätt när det gäller utförelse till tredjeland.

Historiskt har ett fäst intresse vid de tillstånd som utfärdats för export till länder utanför den traditionella samarbetskretsen. I tabell 9 redovisas mer detaljerad information om beviljade tillstånd till slutanvändarländer utanför kretsen av länderna ovan. Dels anges huruvida tillstånden har avsett följdleveranser eller affärer utan koppling till tidigare export, dels om dessa tillstånd beviljats inom ramen för internationell samverkan med ett land inom den traditionella samarbetskretsen, eller om exporten skett direkt från Sverige till slutmottagaren. I kolumnen längst till höger anges vilka materielkategorier som beviljats för eventuella nya affärer. Notera att ett utförelsetillstånd både kan avse en följdleverans och ett internationellt samarbete.

Tabell 9 Detaljerad beskrivning av beviljade utförelsetillstånd för försäljning av krigsmateriel till vissa länder

Land	Totalt antal beviljade tillstånd	Varav följdlleveranser	Varav internationella samarbeten	Materielkategorier – nya affärer
Algeriet	1	1	0	-
Argentina	2	1	0	ML14/ÖK
Brunci	1	1	0	-
Filippinerna	2	2	2	-
Förenade Arabemiraten	6	6	2	-
Indien	24	23	2	ML21/ÖK, ML22/ÖK
Indonesien	3	0	0	ML2/KS, ML17/ÖK
Jordanien	1	1	0	-
Kuwait	2	2	2	-
Malaysia	3	3	0	-
Mexiko	1	0	1	ML2/ÖK
Oman	3	3	3	-
Peru	1	0	0	ML8/KS
Qatar	2	1	2	ML4/ÖK
Saudiarabien	1	1	0	-
Singapore	6	4	3	ML8/KS, ML9/KS
Thailand	5	4	1	ML5/KS
Tunisien	1	1	0	-
Totalt	65	53	18	

Generella utförelsetillstånd

ISP beslutade 2012 att införa fem olika typer av generella tillstånd. Tillstånden möjliggör förenklad överföring inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Användning av generella tillstånd kräver inte någon ansökan. Den som har ett grundläggande tillhandahållandetillstånd ska istället underrätta ISP senast fyra veckor före den första dagen som ett generellt tillstånd används. Generella tillstånd är inte begränsade till kvantitet eller värde.

Till varje generellt tillstånd finns en bilaga som anger vilken krigsmateriel och tekniskt bistånd som omfattas av just det tillståndet. I tabell 10 redovisas de fem typerna av generella tillstånd som infördes 2012.

Tabell 10 Typer av generella tillstånd rörande utförelse av krigsmateriel

TFS-nummer	Omfattning
2012:7	Utförelse av krigsmateriel samt lämnade av tekniskt bistånd till en försvarsmakt eller en avtalslutande myndighet i ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES).
2012:8	Utförelse av krigsmateriel samt lämnade av tekniskt bistånd till en certifierad mottagare i ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES).
2012:9	Utförelse av krigsmateriel samt lämnade av tekniskt bistånd till ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) för demonstration, utvärdering och utställning.
2012:10	Utförelse av krigsmateriel samt lämnade av tekniskt bistånd till ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) för underhåll eller reparation.

2012:11 Utförelse av krigsmateriel samt lämnade av tekniskt bistånd till ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) efter underhåll, reparation eller demonstration.

I tabell 11 redovisas antalet anmälningar om användning av de olika generella tillstånden under 2019.

Tabell 11 Anmälan om användning av generella tillstånd 2019 rörande utförelse av krigsmateriel

	TFS 2012:7	TFS 2012:8	TFS 2012:9	TFS 2012:10	TFS 2012:11
Antal anmälningar	0	0	1	1	1

I tabell 12 redovisas en summering över samtliga anmälningar om användning av de olika generella tillstånden sedan införandet 2012.

Tabell 12 Anmälan om användning av generella tillstånd rörande utförelse av krigsmateriel sedan införandet 2012

	TFS 2012:7	TFS 2012:8	TFS 2012:9	TFS 2012:10	TFS 2012:11
Antal anmälningar	16	8	26	14	16

Faktisk export 2019

Den faktiska exporten som redovisas i skrivelsen avser krigsmateriel och tekniskt bistånd som både levererats och fakturerats under aktuellt år. Uppgifterna bygger på de leveransdeklarationer som varje innehavare av tillverknings- eller tillhandahållandetillstånd årligen är skyldig att redovisa till ISP.

Den faktiska exporten är i regel den del av redovisningen som genererar det största intresset i riksdagen, hos allmänheten och i media. Skrivelsen innehåller därför ett antal tabeller med olika skärningspunkter rörande faktisk export.

I tabell 13 redovisas värdet av den faktiska exporten av krigsmateriel 2019 per land. Tabellen är uppdelad på KS/ÖK och innehåller, på aggregerad nivå, information om vilka materielkategorier som exporten har avsett.

Tabell 13 Värdet av den faktiska exporten av krigsmateriel 2019 per land

Land	Kategorier av krigsmateriel	Värde KS	Värde ÖK	Totalt
EU				
Belgien	3,5,8,13	13 091 930	21 483 522	34 575 452
Bulgarien	1,3,8	8 293 839	2 021 311	10 315 150
Cypern	2	0	192 525	192 525
Danmark	1,2,3,5,6,8,9,11,13,14,17,21,22	3 587 170	157 187 203	160 774 373
Estland	1,3,5,6,14,17,22	178 718 320	137 680 810	316 399 130
Finland	1,2,3,4,5,6,8,10,11,13,14,17,21,22	91 216 653	363 573 402	454 790 055
Frankrike	1,2,3,5,6,8,10,11,13,14,17,22	14 155 398	263 148 754	277 304 152

Land	Kategorier av krigsmateriel	Värde KS	Värde ÖK	Totalt
Irland	2,4	0	1 686 546	1 686 546
Italien	3,4,6,8,10,13,14,17	41 375 003	27 322 317	68 697 320
Kroatien	3,13	0	696 951	696 951
Lettland	1,3,5,14,18	29 948	17 052 568	17 082 516
Litauen	3,4,13,14,17	42 000 831	3 019 465	45 020 296
Luxemburg	2,22	0	590 293	590 293
Malta	3	0	21 882	21 882
Nederländerna	2,5,6,13,14,17,21	0	534 350 129	534 350 129
Polen	3,5,8,10,13,17,22	15 931 713	12 789 082	28 720 795
Portugal	1,3,17	0	3 109 050	3 109 050
Rumänien	3,6	60 000	10 924 011	10 984 011
Slovakien	3,5,13	1 781 056	2 558 388	4 339 444
Slovenien	3,6,14,17,22	2 338 562	8 298 868	10 637 430
Spanien	1,3,4,6,8,9,10,11,13,14	7 478 060	48 787 344	56 265 404
Storbritannien	1,2,3,4,5,6,8,10,13,14,16,17,21,22	164 848 452	271 156 887	436 005 339
Tjeckien	1,2,3,4,5,8,10,13,14,21	58 000 543	479 418 711	537 419 254
Tyskland	1,3,4,5,6,7,8,9,11,13,14,17,21,22	52 794 779	476 254 544	529 049 323
Ungern	2,3,5,8,10,14,17,18,22	20 360 545	861 122 716	881 483 261
Österrike	1,2,3,4,6,7,8,10,13,14	333 778	274 480 347	274 814 125
Totalt		716 396 580	3 978 927 626	4 695 324 206

ÖVRIGA EUROPA

Andorra	3	5 168	265 905	271 073
Island	1,3,8,17	72 823	1 408 438	1 481 261
Norge	1,2,3,5,6,8,10,13,14,17,18,21,22	309 811 278	291 292 747	601 104 025
Schweiz	1,3,4,5,6,8,10,11,13,14,17,21,22	4 157 686	201 839 021	205 996 707
Turkiet	5,14,22	0	41 554 191	41 554 191
Totalt		314 046 955	536 360 302	850 407 257

NORDAMERIKA

Kanada	2,3,5,10,11,13,15,17,21,22	94 900	226 837 470	226 932 370
USA	2,3,5,6,8,10,11,13,14,17,18,21,22	860 229 005	853 440 935	1 713 669 940
Totalt		860 323 905	1 080 278 405	1 940 602 310

CENTRALAMERIKA

Mexiko	2,5,13,22	9 874 651	11 932 212	21 806 863
Totalt		9 874 651	11 932 212	21 806 863

SYDAMERIKA

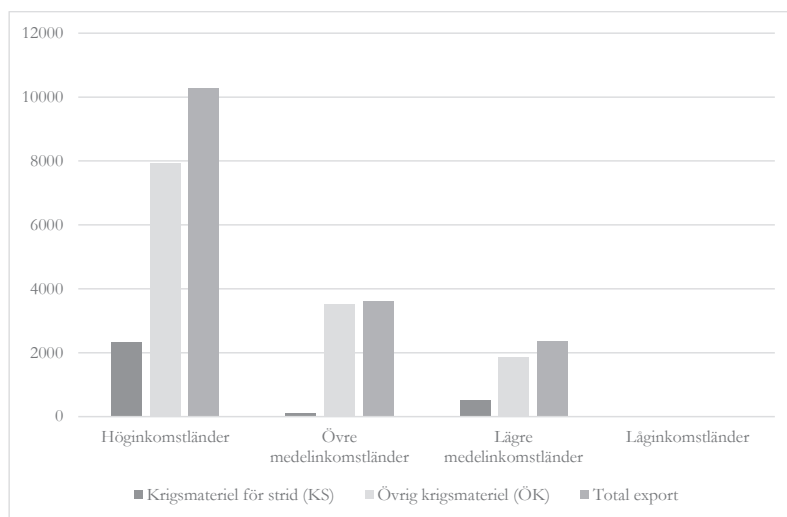
Argentina	2,14	0	5 378 915	5 378 915
Brasilien	2,4,5,10,14,15,17,18,21,22	86 423 939	2 915 165 333	3 001 589 272
Totalt		86 423 939	2 920 544 248	3 006 968 187

NORDOSTASIEN

Japan	2,3,4,5,14,22	178 804 900	133 129 343	311 934 243
Sydkorea	4,5,7,8,9,13,14,21,22	2 335 228	496 821 913	499 157 141
Totalt		181 140 128	629 951 256	811 091 384

Land	Kategorier av krigsmateriel	Värde KS	Värde ÖK	Totalt
SYDOSTASIEN				
Filippinerna	5,21,22	0	128 794 648	128 794 648
Indonesien	17	0	480 843	480 843
Malaysia	5,22	0	717 380	717 380
Singapore	4,5,8,9,13,14,22	150 001 961	126 773 626	276 775 587
Thailand	2,5,9,10,22	0	401 777 100	401 777 100
Totalt		150 001 961	658 543 597	808 545 558
SYDASIEN				
Indien	2,3,4,5,9,11,13,14,17,18,22	529 039 808	363 693 288	892 733 096
Pakistan	4,5,10,22	0	1 353 635 408	1 353 635 408
Totalt		529 039 808	1 717 328 696	2 246 368 504
MELLANÖSTERN				
Bahrain	15	0	160 400	160 400
Förenade Arabemiraten	4,5,10,11,17,21,22	0	1 364 011 797	1 364 011 797
Jordanien	13,14	0	7 366 748	7 366 748
Kuwait	4	0	28 756 994	28 756 994
Oman	14	0	1 354 610	1 354 610
Qatar	14,17	0	5 002 167	5 002 167
Saudiarabien	5,11,21	0	128 741 858	128 741 858
Totalt		0	1 535 394 574	1 535 394 574
NORDAFRIKA				
Algeriet	5,18	0	1 379 436	1 379 436
Totalt		0	1 379 436	1 379 436
ÖVRIGA AFRIKA				
Namibia	1,3	0	1 680 358	1 680 358
Sydafrika	1,3,4,8,10,13,21,22	4 818 456	107 160 426	111 978 882
Zambia	3	0	509 240	509 240
Totalt		4 818 456	109 350 024	114 168 480
OCEANIEN				
Australien	2,3,4,5,8,10,11,13,14,15,17,18,21,22	130 146 580	105 569 164	235 715 744
Nya Zeeland	1,2,3,14,17	1 310 080	3 605 896	4 915 976
Totalt		131 456 660	109 175 060	240 631 720
INTERNATIONELLA ORGANISATIONER				
EU	22	0	947 385	947 385
Totalt		0	947 385	947 385
TOTALT		2 983 523 043	13 290 112 821	16 273 635 864

I tabell 14 redovisas den faktiska exporten av krigsmateriel 2019 uppdelad efter mottagarländernas inkomstnivå. Indelningen följer Världsbankens riktlinjer och är baserad på ländernas BNP per capita¹. Tabellen redovisar även fördelningen av exporterat KS respektive ÖK utifrån mottagarländernas inkomstnivå.

Tabell 14 Faktisk export av krigsmateriel fördelad på länder uppdelade efter inkomst¹

¹En fullständig lista över indelningen av länder finns på webbplatsen www.worldbank.org. De länder Sverige exporterar krigsmateriel till eller har beviljat utförelsetillstånd till under 2019 följer indelningen: **Höginkomstländer:** Andorra, Australien, Bahrain, Belgien, Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Förenade Arabemiraten, Irland, Island, Italien, Japan, Kanada, Kroatien, Kuwait, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Oman, Polen, Portugal, Qatar, Republiken Korea, Saudiarabien, Schweiz, Singapore, Slovakien, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Tjeckien, Tyskland, USA, Österrike. **Övre medelinkomstländer:** Algeriet, Argentina, Brasilien, Bulgarien, Jordanien, Malaysia, Mexiko, Namibia, Rumänien, Sydafrika, Thailand, Turkiet. **Lägre medelinkomstländer:** Filippinerna, Indien, Indonesien, Pakistan, Zambia. **Låginkomstländer:** -

Sammantaget exporterades krigsmateriel till 58 länder samt Europeiska unionen under 2019. I tabell 15 redovisas motsvarande export 2019 per region. Regionuppdelningen följer den uppdelning som görs i EU:s årliga statistikrapport till vilken ISP bidrar med statistiskt underlag.

Tabell 15 Andel av den faktiska exporten av krigsmateriel 2019 per region

Region	Andel i procent
EU	28,9%
Sydamerika	18,5%
Sydasien	13,8%
Nordamerika	11,9%
Mellanöstern	9,4%
Övriga Europa	5,2%
Nordostasien	5,0%
Sydostasien	5,0%
Oceaniern	1,5%
Övriga Afrika	0,7%
Centralamerika och Karibien	0,1%
Nordafrika	Mindre än 0,1%
Internationella organisationer	Mindre än 0,1%

I tabell 16 redovisas den faktiska exporten 2019 per ML-kategori uppdelat på KS/ÖK. Det bör noteras att ML11, ML13–18 och ML20–22 endast innefattar ÖK.

Tabell 16 Värdet av den faktiska exporten av krigsmateriel 2019 per materielkategori

Materielkategori	Värde KS	Värde ÖK
ML1	1 053 365	13 495 758
ML2	469 536 433	342 771 457
ML3	1 395 672 788	826 672 410
ML4	457 326 283	552 819 226
ML5	360 402 548	1 065 187 520
ML6	14 218 588	1 440 102 372
ML7	613 999	73 350
ML8	284 699 039	973 079
ML9	0	110 935 612
ML10	0	6 854 197 607
ML11	-	114 648 637
ML12	0	0
ML13	-	133 434 017
ML14	-	239 221 689
ML15	-	18 467 825
ML16	-	958 300
ML17	-	167 778 609
ML18	-	16 837 707
ML19	0	0
ML20	-	0
ML21	-	149 374 480
ML22	-	1 242 163 166

I tabell 17 redovisas faktisk export av små och lätta vapen samt bärbara luftförsvarssystem (eng. *Man-Portable Air Defence Systems, MANPADS*). Uppgifterna ingår i den redovisning som Sverige årligen lämnar till FN.

Tabell 17 Faktisk export 2019 av små och lätta vapen samt MANPADS enligt definitionen i FN:s vapenregister

Små vapen	
1. Revolverar och automatpistoler	Ingen export
2. Gevär och karbiner	Ingen export
3. Kulsprutepistoler	Ingen export
4. Automatkarbiner	Ingen export
5. Lätta kulsprutor	Ingen export
6. Övrigt	Finkalibrig ammunition för militärt bruk eller komponenter till sådan ammunition har exporterats till Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Lettland, Japan, Kanada, Norge, Polen, Slovakien, Spanien, Tjeckien, Tyskland, USA och Österrike.

Lätta vapen	
1. Tungva kulsprutor (12,7 mm)	Ingen export
2. Granattillsats för montering på vapen (40 mm)	Ingen export
3. Bärbara pansarvärnspjäser	Ingen export
4. Rekylfria vapen (granatgevärssystem)	Granatgevär har exporterats till Australien, Indien, Japan, Storbritannien och USA. Reservdelar, övningsmateriel, komponenter och ammunition till granatgevär har exporterats till Argentina, Australien, Brasilien, Danmark, Estland, Indien, Irland, Japan, Kanada, Lettland, Norge, Nya Zeeland, Slovenien, Storbritannien, Ungern, USA och Österrike.
5. Bärbara pansarvapen	Pansarvärnsvapen har exporterats till USA. Reservdelar, övningsvapen och komponenter till pansarvärnsvapen har exporterats till Argentina, Danmark, Irland, Norge, Schweiz och Österrike.
6. Granatkastare med kaliber mindre än 75 mm	Ingen export
7. Övrigt	Ingen export

MANPADS (Man-Portable Air Defence Systems)

Robotar, reservdelar, övningsmateriel m.m. till MANPADS har exporterats till Australien, Brasilien, Finland, Irland, Lettland, Litauen, Singapore och Tjeckien.

Faktisk export över tid

För att på ett bättre sätt kunna identifiera trender och tendenser inom krigsmaterielområdet bör exportstatistiken företrädesvis visas över tid. Enstaka försäljningar och leveranser av större krigsmaterielsystem kan orsaka kraftiga svängningar i statistiken.

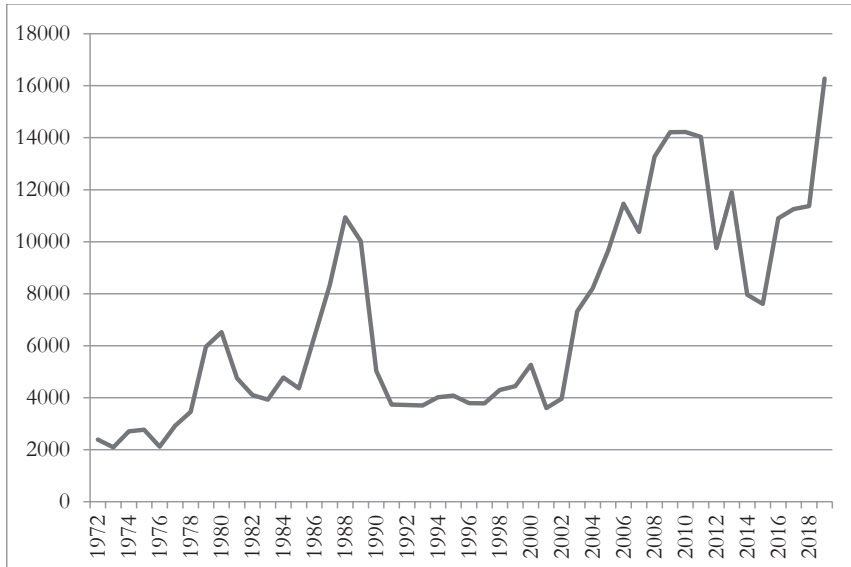
I tabell 18 redovisas värdet och procentuell förändring från föregående år avseende den faktiska exporten under de senaste fem åren uppdelat på KS/ÖK.

Tabell 18 **Värdet av den faktiska exporten av krigsmateriel i löpande priser samt årlig procentuell förändring 2015–2019 (mnkr)**

Materielkategori	2015	2016	2017	2018	2019
Krigsmateriel för strid	3 560 (+9)	4 410 (+24)	6 697 (+52)	4 995 (-25)	2 984 (-40)
Övrig krigsmateriel	4 043 (-14)	6 579 (+63)	4 554 (-30)	6 375 (+40)	13 290 (+108)
Totalt	7 603 (-4)	10 989 (+45)	11 251 (+2)	11 370 (+1)	16 274 (+43)

I figur 1 redovisas värdeutvecklingen över längre tid. Notera att definitionen för vad som utgör krigsmateriel utökades 1993 och 2012.

Figur 1 **Värdeutveckling avseende den faktiska exporten av krigsmateriel i löpande priser 1972–2019 (mnkr)**

I tabell 19 redovisas krigsmaterielexportens andel av Sveriges totala varuexport under de senaste fem åren. Vid sidan av denna skrivelse redovisas svensk krigsmaterielexport även i den allmänna utrikeshandelsstatistiken vilken grundas på Tullverkets uppgifter till Statistiska centralbyrån (SCB). SCB använder sig av andra produktkategorier än ISP i sin redovisning och siffrorna är således inte direkt jämförbara med ISP:s statistik.

Tabell 19 **Krigsmaterielexportens andel av Sveriges totala varuexport i löpande priser 2015–2019**

Typ av export	2015	2016	2017	2018	2019
Krigsmaterielexport	7 603	10 989	11 251	11 370	16 274
Total varuexport	1 180 600	1 192 700	1 306 900	1 441 200	1 518 100
Andel	0,64 %	0,92 %	0,86 %	0,79 %	1,07 %

I tabell 20 redovisas värdet av exporten per mottagarland under de senaste tre åren.

Tabell 20 **Värdet av den faktiska exporten av krigsmateriel per land 2017–2019 (mnkr)**

Land	2017	2018	2019
EU			
Belgien	11	33	35
Bulgarien	50	23	10

Bilaga 1

Land	2017	2018	2019
Cypern	-	-	0,2
Danmark	214	140	161
Estland	72	145	316
Finland	240	137	455
Frankrike	293	293	277
Irland	27	0,5	1,7
Italien	91	45	69
Kroatien	2,1	0,9	0,7
Lettland	33	104	17
Litauen	19	2,3	45
Luxemburg	119	0,025	0,6
Malta	-	-	0,0
Nederländerna	499	365	534
Polen	140	118	29
Portugal	1,2	0,8	3,1
Rumänien	0,7	18	11
Slovakien	2,8	2,3	4,3
Slovenien	0,2	5,6	11
Spanien	50	38	56
Storbritannien	285	356	436
Tjeckien	28	615	537
Tyskland	615	425	529
Ungern	4,1	763	881
Österrike	133	244	275
Totalt	2 931	3 876	4 695

ÖVRIGA EUROPA

Andorra	0,3	0,4	0,3
Grönland	0,1	0,04	-
Island	1,7	1,9	1,5
Norge	621	370	601
Schweiz	170	67	206
Turkiet	71	299	42
Totalt	864	738	850

NORDAMERIKA

Kanada	322	231	227
USA	813	654	1 714
Totalt	1 134	885	1 941

CENTRALAMERIKA

Mexiko	68	96	22
Totalt	68	96	22

SYDAMERIKA

Argentina	7,8	15	5,4
Brasilien	3 467	2 955	3 002
Chile	0,2	0,2	-
Ecuador	0,4	0,9	-

Land	2017	2018	2019
Peru	-	1,5	-
Uruguay	0,1	0,1	-
Totalt	3 476	2 973	3 007
NORDOSTASIEN			
Japan	26	80	312
Sydkorea	152	194	499
Totalt	178	274	811
SYDOSTASIEN			
Brunei	52	0,2	-
Filippinerna	-	19	129
Indonesien	0,3	0,6	0,5
Malaysia	17	55	0,7
Singapore	215	96	277
Thailand	52	11	402
Totalt	336	281	808
SYDASIEN			
Indien	1 366	789	893
Pakistan	110	1 050	1 354
Totalt	1 497	1 840	2 246
MELLANÖSTERN			
Bahrain	0,1	0,8	0,2
Förenade Arabemiraten	149	82	1 364
Jordanien	9,1	13	7,4
Kuwait	-	7,0	29
Oman	-	4,0	1,4
Qatar	6,3	2,0	5,0
Saudiarabien	6,6	85	129
Totalt	171	194	1 535
NORDAFRIKA			
Algeriet	9,2	11	1,4
Tunisien	0,4	-	-
Totalt	9,6	11	1,4
ÖVRIGA AFRIKA			
Botswana	38	0,08	-
Mauritius	0,4	-	-
Namibia	0,1	-	1,7
Sydafrika	277	128	112
Zambia	0,1	0,1	0,5
Totalt	315	128	114
OCEANIEN			
Australien	258	69	236

Land	2017	2018	2019
Nya Zeeland	12	2	4,9
Totalt	271	71	241
INTERNATIONELLA ORGANISATIONER			
FN	0,8	1,9	-
EU	-	-	0,9
Totalt	0,8	1,9	0,9
TOTALT	11 251	11 370	16 274

I tabell 21 redovisas värdet av exporten till de 30 största mottagarländerna av svensk krigsmateriel sedan den nuvarande lagen om krigsmateriel trädde ikraft 1993.

Tabell 21 Värdet av den faktiska exporten av krigsmateriel till de 30 största mottagarländerna i löpande priser 1993–2019 (mnkr)

Plats	Land	Totalsumma
1.	USA	18 754
2.	Norge	16 689
3.	Brasilien	14 102
4.	Sydafrika	12 844
5.	Nederländerna	12 444
6.	Indien	11 946
7.	Tyskland	10 618
8.	Pakistan	10 192
9.	Thailand	10 072
10.	Storbritannien	9 689
11.	Tjeckien*	9 305
12.	Finland	9 233
13.	Frankrike	8 885
14.	Singapore	8 609
15.	Danmark	7 034
16.	Schweiz	6 782
17.	Ungern*	6 253
18.	Saudiarabien	5 456
19.	Australien	5 325
20.	Kanada	4 770
21.	Förenade Arabemiraten	4 128
22.	Österrike	2 951
23.	Sydkorea	2 885
24.	Grekland	2 720
25.	Italien	2 425
26.	Japan	1 690
27.	Mexiko	1 566
28.	Malaysia	1 132
29.	Estland	1 009
30.	Venezuela	1 004

* Innefattar leasingbetalningar

Annat utlandsverksamhet

Vid sidan av exporten finns vissa krav på tillstånd och redovisning för ytterligare utlandsverksamhet.

Avtal om tillverkningsrätt och samarbete

Att ingå avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt till någon utanför Sverige kräver tillstånd enligt lagen om krigsmateriel. Enligt samma lag krävs tillstånd för att ingå samarbetsavtal med någon utanför landet om att gemensamt med denne eller för dennes räkning tillhandahålla tekniskt bistånd till någon i utlandet, utveckla krigsmateriel eller metod för framställning av sådan materiel eller om att gemensamt tillverka krigsmateriel.

Under 2019 beviljade ISP 6 tillstånd för svenska företag att ingå avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt till någon utanför Sverige. Därutöver beviljades 19 tillstånd för svenska myndigheter och svenska företag att ingå samarbetsavtal med någon utanför landet. I tabell 22 redovisas per land antalet beviljade tillstånd att ingå licensavtal respektive samarbetsavtal.

Tabell 22 Antal beviljade tillstånd att ingå avtal om licenstillverkning respektive samarbete fördelat på land under 2019

Land	Licensavtal	Samarbetsavtal
Australien		2
Brasilien		1
EU		1
Finland		1
Frankrike	2	1
Flera EU-länder		2
Förenade Arabemiraten		1
Indien	1	1
Kanada & Nederländerna		2
Nederländerna		1
Spanien	1	
Storbritannien		3
Sydkorea	1	
Tyskland		1
USA	1	2
Totalt	6	19

Den som har fått tillstånd att ingå avtal har skyldighet att årligen lämna uppgifter till ISP om dessa avtals giltighet. Under 2019 redovisade 18 företag och 2 myndigheter sammanlagt 71 avtal om licenstillverkning och 129 avtal om samarbete. I tabell 23 redovisas samtliga giltiga licensavtal respektive samarbetsavtal fördelade på land.

Tabell 23 Antal redovisade avtal om licenstillverkning respektive samarbete fördelade på land

Land	Licensavtal	Samarbetsavtal
Amerikas Förenta Stater	9	21

Bilaga 1

Land	Licensavtal	Samarbetsavtal
Australien	2	7
Belgien		1
Brasilien	2	17
Danmark	3	2
Flera EU-länder		2
Estland		1
EU		1
Finland	2	5
Flera länder		15
Frankrike	2	5
Förenande Arabemiraten		1
Grekland	1	
Indien	8	3
Italien	1	2
Japan	8	3
Kanada	5	2
Lettland	2	
Nederländerna	1	1
Norge	2	6
Polen	4	
Rumänien	1	
Schweiz	2	3
Singapore		1
Spanien	4	
Storbritannien	3	19
Sydafrika	1	2
Sydkorea	3	1
Tjeckien		1
Tyskland	5	7
Totalt	71	129

Utländskt ägande

Den som har ett tillverknings- eller tillhandahållandetillstånd avseende krigsmateriel har skyldighet att lämna uppgift till ISP om sitt ägande i utländska rättssubjekt som bedriver utveckling, tillverkning, marknadsföring eller försäljning av krigsmateriel.

Under 2019 redovisade 19 företag ägande i 101 utländska rättssubjekt i sammanlagt 42 länder. I tabell 24 redovisas antalet utländska rättssubjekt fördelade på de länder i vilka de verkar.

Tabell 24 Antal redovisade utländska rättssubjekt fördelade på land

Amerikas Förenta Stater	10
Australien	3
Belgien	1
Brasilien	2

Land	Antal svenskägda rättssubjekt
Bulgarien	1
Chile	1
Colombia	1
Danmark	3
Filippinerna	1
Finland	2
Frankrike	5
Förenade Arabemiraten	3
Grekland	2
Indien	6
Indonesien	1
Italien	1
Japan	1
Kanada	2
Kenya	1
Kroatien	1
Lettland	1
Malaysia	4
Mauritius	1
Nederländerna	4
Norge	3
Pakistan	1
Polen	1
Republiken Korea	2
Rumänien	1
Saudiarabien	2
Schweiz	3
Singapore	3
Spanien	2
Storbritannien	6
Sydafrika	2
Taiwan	1
Thailand	2
Tjeckien	2
Turkiet	1
Tyskland	9
Ungern	1
Österrike	1
Totalt	101

Militärt inriktad utbildning

Militärt inriktad utbildning av utländska medborgare får enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel inte bedrivas inom eller utom landet utan tillstånd av ISP. Förbudet gäller inte utbildning som anordnas av statliga myndigheter eller utbildning som är knuten till försäljning av krigsmateriel för vilken utförelsetillstånd erhållits.

Tre tillstånd för militärt inriktad utbildning utfärdades under 2019. Utbildningarna avsåg deltagare från Australien, Lettland, Nederländerna, Storbritannien och USA.

Vidareöverlåtelse av krigsmateriel

Krigsmateriel som exporteras från Sverige är i regel förenad med slutanvändaråtaganden som köparen, genom att underteckna ett slutanvändarintyg, är bunden av. För det fall att en tidigare köpare önskar vidareöverlåta sådan krigsmateriel, krävs ett medgivande från ISP som då kan frigöra köparen från dennes slutanvändaråtaganden. En förutsättning för att en sådan vidareöverlåtelse ska godkännas är att ett slutanvändarintyg från den nya användaren kan uppvisas. I tabell 25 redovisas de tillstånd som utfärdats 2019 avseende vidareöverlåtelse av materiel som ursprungligen levererats från Sverige. Notera att även vidareöverlåtelse inom landet liksom vidareöverlåtelse tillbaka till Sverige kräver tillstånd.

Tabell 25 Godkänd vidareöverlåtelse av krigsmateriel under 2019 fördelat på land och materieltyp

Från	Till	Antal godkännande	Materiel
Belgien	Belgien	1	Delar till siktssystem för helikopter
Belgien	Finland	1	Militära lastbilar
Bulgarien	Sverige	3	Ljuddämpare för jaktvapen
Danmark	Sverige	2	Ljuddämpare för jaktvapen
Estland	Estland	1	Radarsystem
Estland	Sverige	1	Ljuddämpare för jaktvapen
Frankrike	Sverige	3	Ljuddämpare för jaktvapen
Spanien	Kanada	1	Pansarplåt
Storbritannien	Storbritannien	1	Sprängämne
USA	Mexiko	1	Delar till ammunition för marinpjäser
USA	Sverige	1	Delar till radarsystem
USA	USA	2	Drivmedel för satelliter
Österrike	Sverige	1	Ljuddämpare för jaktvapen
Totalt		19	

Enskilt tillhandahållande

Svenska myndigheter, svenska företag och den som är bosatt eller stadigvarande vistas i Sverige, som avser att tillhandahålla krigsmateriel som finns i utlandet till någon annan i utlandet, måste i det enskilda fallet ha tillstånd från ISP, ett så kallat enskilt tillhandahållandetillstånd. Tillstånd krävs oavsett om krigsmaterielen tillhör sökanden eller någon annan. I tabell 26 redovisas de tillstånd som utfärdats 2018 avseende tillhandahållande av krigsmateriel mellan två parter i utlandet.

Tabell 26 Beviljade enskilda tillhandahållandetillstånd under 2019 fördelat på land och materieltyp

Från	Till	Antal godkännanden	Materiel
Estland	Frankrike	1	Delar till militära lastbilar
Frankrike	Frankrike	2	Delar till bepansrade fordon
Frankrike	Storbritannien	1	Mindetekteringssystem
Frankrike	Tjeckien	1	Identifieringsutrustning
Frankrike	Tyskland	2	Delar till bepansrade fordon

Från	Till	Antal godkännanden	Materiel
Frankrike	USA	2	Delar till skolflygplan
Kanada	Danmark	3	Ammunikationskomponenter
Kosovo	Georgien	1	Skyddsutrustning
Lettland	Grekland	1	Dyktutrustning
Nederländerna	Frankrike	1	Delar till militära lastbilar
Nederländerna	Frankrike	1	Delar till militära lastbilar
Schweiz	Schweiz	1	Delar till pansarvärnsvapen
Schweiz	Storbritannien	3	Delar till pansarvärnsvapen
Schweiz	USA	1	Delar till skolflygplan
Storbritannien	Lettland	1	Marksensorysystem
Storbritannien	Nederländerna	1	Delar till militära lastbilar
Storbritannien	Schweiz	5	Delar till pansarvärnsvapen
Storbritannien	Tyskland	1	Delar till ytfartyg
Storbritannien	USA	3	Delar till skolflygplan
Tyskland	Tyskland	2	Delar till militära lastbilar
Tyskland	USA	1	Delar till skolflygplan
USA	Finland	1	Delar till automatvapen
USA	USA	10	Drivmedel för satelliter, delar till skolflygplan
Totalt		46	

Civila skjutvapen

För utförelse av civila skjutvapen (jakt- och sportskyttevapen), delar till skjutvapen och ammunition till dessa vapen utanför EU krävs tillstånd från ISP.

Prövningen av export av civila skjutvapen till länder utanför EU sker både enligt rådets förordning (EU) nr 258/2012 av den 14 mars 2012 om genomförande av artikel 10 i FN:s protokoll om olaglig tillverkning av och handel med eldvapen, delar till eldvapen och ammunition, bifogat till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (FN:s protokoll om skjutvapen), och om införande av exporttillstånd, import- och transiteringsåtgärder för skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition – och enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel. Slätborrade hagelvapen samt delar och ammunition till sådana vapen utgör inte krigsmateriel varför en prövning endast sker enligt den nämnda EU-förordningen.

I tabell 27 redovisas antalet ansökningar enligt rådets förordning (EU) nr 258/2012 som inkommit till ISP de senaste tre åren.

Tabell 27 Antal inkomna ansökningar rörande export av civila skjutvapen 2017–2019

Ärendetyp	2017	2018	2019
Ansökan om exporttillstånd	308	248	242

I tabell 28 redovisas antalet beviljade tillstånd per land enligt samma förordning. Eftersom en stor del av de tillstånd som utfärdas enligt förordningen avser eget bruk, gåvor och lån, redovisas inga värden i denna tabell.

Tabell 28 **Antal beviljade tillstånd rörande export av civila skjutvapen 2017–2019 per land**

Destination	2017	2018	2019
EUROPA			
Andorra	1	2	2
Färöarna	-	-	1
Grönland	2	1	-
Island	8	5	5
Montenegro	1	-	-
Norge	178	132	126
Schweiz	24	16	26
Ukraina	-	-	1
Totalt	214	156	161
NORDAMERIKA			
Kanada	6	8	5
USA	47	40	41
Total	53	48	46
SYDAMERIKA			
Argentina	2	1	-
Chile	1	1	1
Uruguay	1	1	-
Total	4	3	1
NORDOSTASIEN			
Japan	3	5	1
Total	3	5	1
MELLANÖSTERN			
Förenade Arabemiraten	1	-	-
Total	1	-	-
ÖVRIGA AFRIKA			
Botswana	1	1	-
Namibia	1	2	5
Sydafrika	11	11	12
Zambia	-	1	2
Total	13	15	19
OCEANIEN			
Australien	4	5	2
Nya Kaledonien	-	1	-
Nya Zeeland	10	10	6
Totalt	14	16	8
TOTALT	302	243	236

Export av produkter med dubbla användningsområden

Överföringar inom EU

Enligt Statistiska Centralbyrån (SCB) utgjorde Sveriges export av varor till EU-länder 57,9 procent av Sveriges totala export av varor under 2019. Detta får antas gälla även för exporten av produkter med dubbla användningsområden.

Tillstånd till överföring av produkter med dubbla användningsområden till ett annat EU-land krävs endast i mycket begränsad utsträckning enligt vad som följer av bilaga IV till Rådets förordning (EG) nr 428/2009 av den 5 maj 2009 om upprättande av en gemenskapsordning för kontroll av export, överföring, förmedling och transitering av produkter med dubbla användningsområden (PDA-förordningen).

Tabell 1 Antal behandlade ansökningar om överföringstillstånd till annat EU-land 2019

Beviljade	Avslag	Totalt
2	0	2

Export med stöd av generellt tillstånd till Australien, Japan, Kanada, Liechtenstein, Norge, Nya Zeeland, Schweiz och USA

Enligt SCB uppgick Sveriges export av varor till Australien, Japan, Kanada, Liechtenstein, Norge, Nya Zeeland, Schweiz och USA till sammantaget 23,5 procent av Sveriges totala export av varor under 2019. Detta får antas gälla även för exporten av produkter med dubbla användningsområden.

För handel med produkter med dubbla användningsområden till de nämnda länderna finns ett, när det gäller antalet produkter mycket omfattande, generellt tillstånd (EU001). För en exportör i Sverige som vill exportera produkter med dubbla användningsområden med stöd av det generella tillståndet krävs endast att en engångsanmälan görs i samband med den första användningen av tillståndet. Ett individuellt eller globalt tillstånd till något av de nämnda länderna krävs endast i mycket begränsad omfattning.

Tabell 2 Antal anmälningar för användning av det generella tillståndet EU001

Tillstånd	Anmälningar 2019	Anmälningar sedan införandet 2009
EU001	30	200

Export med stöd av generellt tillstånd till vissa andra länder

Enligt SCB uppgick Sveriges export av varor till övriga länder i världen – dvs. export som inte går till EU-länder, Australien, Japan, Kanada, Liechtenstein, Norge, Nya Zeeland, Schweiz och USA – till 18,6 procent av Sveriges totala export av varor under 2019. Detta får antas gälla även för exporten av produkter med dubbla användningsområden.

För handel med produkter med dubbla användningsområden till vissa andra länder i världen finns fem, när det gäller antalet produkter inte särskilt omfattande, generella

tillstånd kallade EU002 – EU006. För en exportör i Sverige som vill exportera produkter med dubbla användningsområden med stöd av något av de fem generella tillstånden krävs endast att en engångsanmälan görs i samband med den första användningen av tillståndet.

För det fall inte något av de fem generella tillstånden EU002–EU006 är tillämpligt krävs för handel med produkter med dubbla användningsområden till länder i övriga världen antingen ett globalt eller ett individuellt exporttillstånd. Tillstånden EU002–EU006 infördes enligt Europaparlamentets och rådets förordning 1232/2011 av den 16 november 2011. Det totala antalet anmälningar om användning av de generella tillstånden EU002–EU006 utgår därför från 2012.

Tabell 3 Antal anmälningar för användning av de generella tillstånden EU002–EU006

Tillstånd	Anmälningar år 2019	Anmälningar sedan införandet 2012
EU002	1	5
EU003	0	11
EU004	0	8
EU005	0	1
EU006	0	1

Export med stöd av individuella och globala exporttillstånd

I tabell 4 och 5 delas antalet avgjorda ansökningar om exporttillstånd avseende produkter med dubbla användningsområden in i beviljade och avslagna ansökningar om tillstånd. Tabellerna omfattar ansökningar om såväl globala som individuella exporttillstånd.

I tabell 4 anges antalet avgjorda ansökningar om exporttillstånd som rör produkter med dubbla användningsområden som förtecknas i bilaga I till PDA-förordningen. I tabellen görs en indelning som anger enligt vilken kontrollregim som produkten i fråga är kontrollerad. Kontrollregimerna är Australiengruppen (AG), Missilteknologikontrollregimen (MTCR), Nuclear Suppliers Group (NSG) och Wassenaar-arrangemanget (WA).

Tabell 4 Antal beviljade och avslagna ansökningar om exporttillstånd 2019 rörande produkter med dubbla användningsområden fördelade på kontrollregimer

Kontrollregim	Beviljade	Avslag
Australiengruppen (AG)	483	5
Missilteknologikontrollregimen (MTCR)	13	3
Nuclear Suppliers Group (NSG)	53	3
Wassenaar-arrangemanget (WA)	580	87
Totalt	1129	98

I tabell 5 redovisas ansökningar om exporttillstånd som rör produkter som omfattas av kontroll genom tillämpning av artikel 4 i PDA-förordningen, den s.k. generalklausulen, även kallad ”catch-all”. Tillämpning av catch-all innebär att produkter som inte förtecknas i bilaga I till PDA-förordningen ska omfattas av tillståndskrav efter beslut i det enskilda fallet av ISP. Beslut om tillståndskrav, catch-all, kan omfatta produkter som helt eller delvis är, eller kan vara, avsedda för biologiska och kemiska vapen

samt för kärnvapen eller missiler som är i stånd att bära sådana vapen. Tillståndskravet kan också omfatta produkter som är avsedda för militär slutanvändning i länder som omfattas av ett vapenembargo eller produkter som är, eller kan vara avsedda, att användas som komponenter till krigsmateriel som har exporterats ut ur EU utan tillstånd eller i strid med ett tillstånd.

Tabell 5 Antal beviljade och avslagna ansökningar om exporttillstånd 2019 rörande produkter med dubbla användningsområden som omfattas av tillståndskrav enligt artikel 4 (catch-all) i PDA-förordningen

Beviljade	Avslag	Totalt
8	2	10

Tabell 6 omfattar antalet beviljade och avslagna ansökningar om exporttillstånd enligt rådets förordning 267/2012 om restriktiva åtgärder mot Iran. Jämfört med PDA-förordningen omfattas fler produkter av tillståndskrav enligt rådets förordning 267/2012 om restriktiva åtgärder mot Iran. Av detta skäl redovisas ansökningarna separat i tabell 6. Dessa ansökningar om exporttillstånd ingår således inte i det statistiska underlaget för övriga tabeller.

Tabell 6 Antal beviljade och avslagna ansökningar om exporttillstånd 2019 enligt rådets förordning 267/2012 om restriktiva åtgärder mot Iran

Beviljade	Avslag	Totalt
281	0	281

Tabell 7 omfattar antalet beviljade ansökningar om exporttillstånd fördelat på produktkategorierna 1–9 i bilaga I till PDA-förordningen. Bilaga I omfattar även kategori 0 vilken rör kärnmateriel, anläggningar och utrustning. Ansökningar om exporttillstånd enligt kategori 0 redovisas separat av Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) till regeringen.

Tabell 7 Antal beviljade exporttillstånd 2019 rörande produkter med dubbla användningsområden fördelade på kategori 1–9 i bilaga I till PDA-förordningen samt fördelade på individuella och globala exporttillstånd

Kategorier 1–9 i bilaga I	Individuella exporttillstånd	Globala exporttillstånd	Totalt
Kategori 1 <i>Särskilda material och därtill hörande utrustning</i>	176	2	178
Kategori 2 <i>Materialbearbetning</i>	425	18	443
Kategori 3 <i>Elektronik</i>	82	8	90
Kategori 4 <i>Datorer</i>	1	0	1
Kategori 5 <i>Telekommunikation och informationssäkerhet</i>	170	52	222
Kategori 6 <i>Sensorer och lasrar</i>	183	6	189
Kategori 7 <i>Navigation och avionik</i>	2	0	2

Kategorier 1–9 i bilaga I	Individuella exporttillstånd	Globala exporttillstånd	Totalt
Kategori 8 <i>Marint</i>	0	0	0
Kategori 9 <i>Rymd och framdrivning</i>	2	2	4

De ansökningar om exporttillstånd som utgör det statistiska underlaget i tabellerna 8 och 9 omfattar endast ansökningar till länder som inte ingår i EU eller som inte omfattas av de generella tillstånden EU001–EU006. Tabellerna 8 och 9 omfattar såväl globala som individuella exporttillstånd.

Tabell 8 Länder som omfattades av flest antal beviljade exporttillstånd rörande produkter med dubbla användningsområden 2019

Land	Antal tillstånd
Kina	244
Ryssland	78
Indien	77
USA	77
Sydkorea	62
Israel	59
Taiwan	53
Hongkong	46
Sydafrika	43
Brasilien	40
Indonesien	39
Malaysia	39
Singapore	39
Thailand	32
Qatar	30
Chile	27
Egypten	26
Mexiko	24
Saudiarabien	24
Serbien	23

Tabell 9 Länder som omfattades av flest antal avslag rörande produkter med dubbla användningsområden 2019

Land	Antal avslag
Kina	56
Ryssland	12
Turkiet	5
Saudiarabien	4
Förenade Arabemiraten	3
Israel	3
Libanon	3
Hongkong	2
Pakistan	2
Taiwan	2
Armenien	1
Burkina Faso	1
Egypten	1
Elfenbenskusten	1
Filippinerna	1

Land	Antal avslag
Marocko	1
Thailand	1

Individuella och globala exporttillstånd för produkter med dubbla användningsområden med militär slutanvändare

Tabell 10 omfattar beviljade ansökningar om exporttillstånd för produkter med dubbla användningsområden med militära slutanvändare. Antalet beviljade ansökningar om exporttillstånd indelas i globala och individuella exporttillstånd. Vidare redovisas slutanvändningsområde och slutanvändarland.

Tabell 10 Antal beviljade exporttillstånd rörande produkter med dubbla användningsområden till militära slutanvändare 2019

Land	Globala exporttillstånd	Individuella exporttillstånd	Slutanvändningsområden
Afghanistan*	0	1	Retur efter reparation
Algeriet	0	2	Programvara
Australien	0	1	Identifiering av explosiva och kemiska sprängämnen
Bangladesh	0	1	Telekommunikation
Chile	0	1	Retur efter reparation
Georgien	0	1	För demonstration och gränsbevakning
Indien	0	2	För marint bruk, för ersättning
Indonesien	0	2	Marin kommunikation och trafikövervakning, identifiering av explosiva och kemiska sprängämnen
Japan	0	2	För användning i elektroniska system
Kuwait	0	1	Lån vid reparation
Oman	0	5	Gränsbevakning, reservdelar, telekommunikation
Singapore	0	2	Telekommunikation
Sydkorea	0	4	Kustövervakning, för användning i elektroniska system, sensorsystem
Ukraina	0	1	Retur efter reparation
Totalt	0	26	

*Ansökan avser en export till en slutanvändare tillhörande en nation som ingår i NATO

Tabell 11 omfattar antalet avslag vid ansökningar om exporttillstånd för produkter med dubbla användningsområden med militära slutanvändare. Antalet avslagna exporttillstånd indelas i ansökningar om globala och individuella exporttillstånd. Vidare redovisas slutanvändningsområde och slutanvändarland.

Tabell 11 Antal avslag vid ansökningar om exporttillstånd rörande produkter med dubbla användningsområden till militära slutanvändare 2019

Land	Avslag globala exporttillstånd	Avslag individuella exporttillstånd	Slutanvändningsområden
Armenien	0	1	Gränsbevakning
Burkina Faso	0	1	Programvara
Egypten	0	1	Omrädesskydd
Filipinerna	0	1	För elektroniska system
Förenade Arabemiraten	0	2	Programvara
Israel	0	1	Telekommunikation

Libanon	0	3	Programvara, telekommunikation
Pakistan	0	1	Programvara
Saudiarabien	0	3	För demonstration, områdesskydd, programvara
Taiwan	0	1	Områdesskydd
Turkiet	0	1	För elektroniska system
Totalt	0	16	

Förhandsbesked rörande export av produkter med dubbla användningsområden

Antalet avgjorda förfrågningar om förhandsbesked indelas i två huvudkategorier. Den första kategorin rör antalet avgjorda förfrågningar om förhandsbesked avseende produkter kontrollerade enligt bilaga I till PDA-förordningen. Den andra kategorin rör antalet avgjorda förfrågningar om förhandsbesked avseende icke kontrollerade produkter. I tabell 12 redovisas antalet avgjorda förfrågningar om förhandsbesked avseende produkter kontrollerade i bilaga I till PDA-förordningen, fördelade på positivt eller negativt förhandsbesked. Ett positivt förhandsbesked innebär att ISP har lämnat ett positivt icke bindande förhandsbesked om att ett tillstånd torde kunna påräknas vid en prövning av en ansökan om exporttillstånd. Ett negativt förhandsbesked innebär att ISP har lämnat ett negativt icke bindande förhandsbesked om att ett tillstånd inte torde kunna påräknas vid en prövning av en ansökan för exporttillstånd. Slutlig ställning tas alltid i samband med en prövning av en ansökan om exporttillstånd.

Tabell 12 Antal positiva respektive negativa förhandsbesked 2019 avseende export av produkter kontrollerade i bilaga I till PDA-förordningen

Positiva förhandsbesked	Negativa förhandsbesked	Totalt
34	44	78

I tabell 13 redovisas avgjorda förfrågningar om huruvida exporttillstånd krävs för icke kontrollerade produkter – ”catch-all”. Förfrågningarna indelas i beslutskategorierna beslut om tillståndskrav för export och positivt förhandsbesked, beslut om tillståndskrav för export och negativt förhandsbesked samt beslut om att tillstånd för export inte krävs. Med beslutskategorin beslut om tillståndskrav för export och positivt förhandsbesked avses att ISP har fattat beslut om att de produkter som ingår i förfrågan omfattas av ett tillståndskrav enligt artikel 4 i PDA-förordningen samt att myndigheten har lämnat ett icke bindande förhandsbesked om att tillstånd torde kunna påräknas vid en prövning av en ansökan om exporttillstånd.

Med beslutskategorin beslut om tillståndskrav för export och negativt förhandsbesked avses att ISP har fattat beslut om att de produkter som ingår i förfrågan omfattas av ett tillståndskrav enligt artikel 4 i PDA-förordningen samt att myndigheten har lämnat ett icke bindande förhandsbesked om att tillstånd inte torde kunna påräknas vid en prövning av en ansökan om exporttillstånd.

Med beslutskategorin beslut om att tillstånd för export inte krävs avses att ISP har fattat beslut om att de produkter som ingår i förfrågan inte omfattas av ett tillståndskrav enligt artikel 4 i PDA-förordningen.

Tabell 13 Antal avgjorda förfrågningar 2019 om icke kontrollerade produkter – catch-all

Land	Beslut om tillståndskrav för export - positivt förhandsbesked	Beslut om tillståndskrav för export - negativt förhandsbesked	Beslut om att tillstånd för export inte krävs	Totalt
Egypten	0	1	0	1
Förenade Arabemiraten	0	0	2	2
Indien	0	1	0	1
Indonesien	0	0	1	1
Iran	2	0	1	3
Israel	0	0	1	1
Italien	0	0	1	1
Kina	6	2	13	21
Kroatien	0	0	1	1
Libanon	0	0	1	1
Pakistan	0	1	0	1
Ryssland	2	4	11	17
SaudiArabien	0	0	2	2
Sydafrika	0	0	1	1
Sydkorea	0	0	1	1
Taiwan	0	0	1	1
Tyskland	0	0	1	1
Ukraina	0	0	3	3
Totalt	10	9	41	60

Tabell 14 Beviljade exporttillstånd för produkter med dubbla användningsområden (PDA), tillhörande kategori 0 i bilaga 1 till PDA-förordningen, från företag i Sverige. (Källa SSM)

På det nukleära området är export utanför EU tillståndspliktig. För flertalet produkter krävs även tillstånd för överföring mellan EU-länder. Berörda produkter finns beskrivna i bilaga IV del 2 till PDA-förordningen. Generella tillstånd får inte användas för dessa produkter. Under 2019 beviljades 80 tillstånd för export eller överföring inom EU.

Mottagarland	Antal globala tillstånd	Antal individuella tillstånd	Produktkategorier
Argentina	0	2	0C002
Belgien	3	0	0E001
Danmark	1*	0	0E001
Finland	2	4	0A001d, 0A001f, 0A001h, 0D001, 0E001
Frankrike	4	3	0A001f, 0A001h, 0E001
Japan	1	0	0E001
Luxemburg	2*	0	0E001
Nederländerna	2*	0	0E001
Norge	1	0	0D001
Schweiz	1	3	0A001f, 0A001h, 0C002, 0D001, 0E001
Slovenien	1	0	0E001
Spanien	1*	2	0A001h, 0E001

Mottagarland	Antal globala tillstånd	Antal individuella tillstånd	Produktkategorier
Storbritannien	2	0	0E001
Taiwan	1	0	0D001, 0E001
Tjeckien	2	1	0A001f, 0D001, 0E001
Tyskland	17*	4	0A001f, 0A001h, 0D001, 0E001
USA	16	8	0A001d, 0A001f, 0A001h, 0C001, 0C002, 0D001, 0E001

* varav ett eller flera inom ramen för ett tillstånd med flera mottagarländer

Tabell 15 Medlemskap i multilaterala exportkontrollregimer år 2019

Land	ZC	NSG	AG	MTCR	WA
Argentina	x	x	x	x	x
Australien	x	x	x	x	x
Belgien	x	x	x	x	x
Brasilien	-	x	-	x	-
Bulgarien	x	x	x	x	x
Cypern	-	x	x	-	-
Danmark	x	x	x	x	x
Estland	-	x	x	-	x
Europeiska Unionen	-	-	x	-	-
Finland	x	x	x	x	x
Frankrike	x	x	x	x	x
Grekland	x	x	x	x	x
Indien	-	-	x	x	x
Irland	x	x	x	x	x
Island	-	x	x	x	-
Italien	x	x	x	x	x
Japan	x	x	x	x	x
Kanada	x	x	x	x	x
Kazakstan	x	x	-	-	-
Kina	x	x	-	-	-
Korea (Rep.)	x	x	x	x	x
Kroatien	x	x	x	-	x
Lettland	-	x	x	-	x
Litauen	-	x	x	-	x
Luxemburg	x	x	x	x	x
Malta	-	x	x	-	x
Mexiko	-	x	x	-	x
Nederländerna	x	x	x	x	x
Norge	x	x	x	x	x
Nya Zeeland	x	x	x	x	x
Polen	x	x	x	x	x
Portugal	x	x	x	x	x
Rumänien	x	x	x	-	x
Ryssland	x	x	-	x	x

Land	ZC	NSG	AG	MTCR	WA
Schweiz	x	x	x	x	x
Serbien	-	x	-	-	-
Slovakien	x	x	x	-	x
Slovenien	x	x	x	-	x
Spanien	x	x	x	x	x
Storbritannien	x	x	x	x	x
Sverige	x	x	x	x	x
Sydafrika	x	x	-	x	x
Tjeckien	x	x	x	x	x
Turkiet	x	x	x	x	x
Tyskland	x	x	x	x	x
Ukraina	x	x	x	x	x
Ungern	x	x	x	x	x
USA	x	x	x	x	x
Vitryssland	x	x	-	-	-
Österrike	x	x	x	x	x
TOTALT	39	48	43	35	42

Viktiga tendenser inom svensk och internationell exportkontroll

Allmänt om den svenska och internationella exportkontrollens syfte och dess tendens

Exportkontrollens syfte

Det huvudsakliga och övergripande syftet med exportkontrollen uttrycks ofta som att ett land som kontrollerar export inte vill att en produkt eller en teknik av ett visst slag ska spridas till oönskade mottagare. En oönskad mottagare kan avse såväl ett slutanvändarland som t.ex. en terroristorganisation.

Förenklat finns det enligt Inspektionen för strategiska produkter, ISP, bedömning två huvudsakliga skäl till varför ett land som tillverkar och exporterar krigsmateriel eller produkter med dubbla användningsområden (PDA) inte önskar att materielen eller produkterna sprids till oönskade mottagare, nämligen ett hot mot det exporterande landets, eller allierade eller närstående länders, säkerhet eller att det strider mot principerna och målen för det exporterande landets utrikespolitik.

Exportkontrollens tendens – upprustningen i världen och försvarsindustrins samt PDA-industrins internationalisering ställer höga krav på exportkontrollen

De senaste åren har världen kraftigt rustat upp sina väpnade styrkor och enligt vissa bedömare nådde världens totala militära utgifter under 2018 den högsta nivån sedan slutet av 1980-talet. Enligt ISP finns det anledning att anta att den tendensen har fortsatt under 2019.

Den allmänna upprustningen av militära styrkor i världen och återkomsten av det ”stora strategiska spelet” mellan stormakterna gör att tendensen är tydlig att exportkontrollens betydelse internationellt sett ökar. Stormakterna vill förhindra andra stormakter eller andra länder från att uppnå samma teknologiska försteg och upprustningsnivå som de själva har och då är exportkontrollen ett medel som kan användas. Med hänsyn till Sveriges högteknologiska industri berörs också Sverige i allra högsta grad av detta.

Upprustningen ställer höga krav på exportkontrollen. Till stor del är det kombinationen av upprustningen och internationaliseringen av både svensk och utländsk försvarsindustri och PDA-industri som leder till de höga kraven på exportkontrollen. Kraven går långt utöver den traditionella exportkontrolluppgiften att bedöma lämpligheten av att ett visst slags krigsmateriel eller ett visst slags produkt med dubbla användningsområden når en viss mottagare eller slutanvändare.

Sedan två decennier tillbaka exporterar svensk försvarsindustri över hälften av den krigsmateriel som tillverkas i Sverige. Svensk försvarsindustri och PDA-industri har dessutom sedan några decennier tillbaka lagt en stor del av sin forskning och utveckling utomlands. Oundvikligen leder detta till att det finns risk för att teknik som anses känslig när det gäller svensk försvarsförmåga sprids på ett sätt som förut inte var tänkbart. Affärsupplägg där ett land, i vilket svensk försvarsindustri bedriver forskning och

utveckling, vill sälja ett krigsmaterielsystem med ingående delar eller komponenter av svenskt ursprung eller teknik som delvis har ett svenskt företags ursprung till en för Sverige önskad mottagare blir allt vanligare.

ISP har under året lagt stor vikt vid att både på krigsmaterielsidan och på PDA-sidan bedöma avancerade avtalsupplägg där motköpskrav från ett köparland kan leda till permanent tekniköverföring som i sin tur riskerar att leda till oönskad tekniköverföring till tredjeländer.

Ju närmare den europeiska försvarsindustrin knyts ihop genom samarbeten, sammanslagningar och uppköp, desto större utmaning blir det när ett land, t.ex. Sverige, säger nej till en tredjelandsaffär i vilken dess försvarsindustri agerar som underleverantör när ett annat EU-land har sålt ett system i sin helhet till ett tredje land. I syfte att undvika eller varje fall minska spänningar som har uppstått till följd av sådana scenarion ingick Tyskland och Frankrike i slutet av 2019 ett avtal som bland annat innehåller en de minimi-regel. Bestämmelsen innebär att om den andel krigsmateriel (delar och komponenter) som försvarsindustrin i underleverantörslandet står för i det fullständiga krigsmaterielsystemet inte överstiger 20 procent ska inte underleverantörslandet hindra en export till ett tredje land som huvudleverantörslandet redan har godkänt.

Krigsmateriel

Ändringar i lagstiftningen och förändrade riktlinjer

För Inspektionen för strategiska produkter var 2019 ett viktigt år för implementeringen av de omfattande författningsändringar i krigsmateriellagstiftningen som trädde i kraft den 15 april 2018 och för tillämpningen av de förändringar i de svenska riktlinjerna för utförelse och annan utlandssamverkan rörande krigsmateriel som tillämpas från samma datum.

Riktlinjerna ändrades 2018 när det gäller den mottagande statens demokratiska status, mänskliga rättigheter i den mottagande staten, exportens påverkan på en rättvis och hållbar utveckling i den mottagande staten, följdleveranser och internationell samverkan. Skälet till ändringarna var enligt regeringen att strävandet att främja demokrati, mänskliga rättigheter och en hållbar utveckling har blivit en allt viktigare del av svensk utrikespolitik (prop. 2017/18:23 Skärpt exportkontroll av krigsmateriel s. 38).

Den viktigaste ändringen rör den mottagande statens demokratiska status, som framöver ska utgöra ett centralt villkor vid tillståndsprövningen. I den proposition som ligger till grund för de ändrade riktlinjerna uttalar regeringen att ju sämre den demokratiska statusen är desto mindre utrymme finns för att tillstånd beviljas. I fall det förekommer grava brister i den demokratiska statusen utgör det hinder för beviljande av tillstånd. Det sistnämnda betyder enligt regeringen att det råder en presumtion för att tillstånd inte ska beviljas men om det finns avsevärda nationella försvars- eller säkerhetspolitiska intressen för utlandssamverkan i ett enskilt fall, kan tillstånd efter en noggrann prövning ändå beviljas (prop. 2017/18:23 s. 67 och 72). Det framgår av förarbetena att mottagarlandets demokratiska status utgör ett villkorligt hinder (prop. 2017/18:23 s. 71).

ISP kommenterade den 15 april 2018 på sin webbplats de ändrade riktlinjerna enligt följande.

- Den största förändringen och den viktigaste skärpningen med de nya riktlinjerna är införandet av den mottagande statens demokratiska status som ett centralt villkor vid tillståndsprövningen. Det bör dock noteras att det inte handlar om ett förbud, eftersom regeringen uttalar att tillstånd kan beviljas om det finns avsevärda nationella försvars- eller säkerhetspolitiska intressen för utlandssamverkan i ett enskilt fall. Möjligen kommer nya affärer med sådana stater främst att beviljas i samband med internationell samverkan där det finns avsevärda försvars- eller säkerhetspolitiska skäl i det enskilda fallet.
- Även om ISP kommer att neka tillstånd till nya affärer med stater som har grava brister i den demokratiska statusen är det klart uttalat från regeringen att följdleveranser till sådana affärer som har godkänts före den 15 april 2018 bör bedömas enligt äldre riktlinjer för följdleveranser. Stater som av allmänheten kan uppfattas som stater som har grava brister i sin demokratiska status kommer därför troligen, efter en bedömning från fall till fall, att vara mottagare av svensk krigsmateriel i form av följdleveranser i flera årtionden framöver. Följdleveranser till ett tidigare levererat system kan nämligen pågå i flera årtionden och det finns exempel på följdleveranser som sker till system som ursprungligen levererades från Sverige för 30–40 år sedan.

Tillståndsprövningen under 2019

Liksom under 2018 präglades ISP:s dagliga arbete under 2019 av myndighetens uppdrag att tolka de ändrade riktlinjerna i ljuset av omvärldsförändringar.

Försvars- och säkerhetspolitiska skäl för export, inklusive följdleveranser och internationell samverkan, ställs i de enskilda ärendena mot sådana utrikespolitiska skäl mot export, såsom demokratisk status och respekten för mänskliga rättigheter i staten i fråga, som kan finnas i ett enskilt fall. Liksom tidigare görs i slutändan en helhetsbedömning av de omständigheter som finns i det enskilda fallet.

Det parlamentariskt sammansatta råd som är knutet till ISP, Exportkontrollrådet, har under året haft en mycket viktig rådgivande funktion när det gäller uttolkning av riktlinjerna. Regeringen förordnade den 31 oktober 2019 nya ledamöter till rådet. Antalet ledamöter och partifördelningen var densamma som tidigare men nytt från och med den 31 oktober 2019 var att regeringen också förordnade suppleanter till rådet.

Samarbete med andra myndigheter

En viktig internationell tendens som rör exportkontrollen är att mottagarländer i samband med större inköp av militära system ställer ökade krav på teknologiöverföring och utvecklingssamarbete. Denna tendens – i kombination med risken att krigsmateriel, teknik eller produkter med dubbla användningsområden kan användas i förmågehöjande syfte, inklusive massförstörelsevapen, för ett lands militära styrkor vars uppdragsmål Sverige

inte vill bidra till – har på senare år ställt höga krav på ISP:s tekniska kompetens och på myndighetens säkerhetspolitiska riskbedömningar.

För att säkerställa en god kontroll utifrån dessa aspekter har ISP 2019 fortsatt arbetet med det forum för samverkan, Materielsäkerhetsgruppen (MSG), som inrättades 2017 och där aktuella frågor bereds med Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Totalförsvarets forskningsinstitut och Försvarsdepartementet (Regeringskansliet). Under 2019 har, liksom under 2018, särskilt fokus fästs vid att definiera säkerhetspolitiskt särskilt känsliga produkter och teknologier, oavsett om dessa utgör krigsmateriel, produkter med dubbla användningsområden eller icke-kontrollerade produkter.

Efterkontroller i utlandet av krigsmateriel

Regeringen beslutade den 19 oktober 2017 att ISP skulle analysera frågan om efterkontroller i utlandet av krigsmateriel som utförts med tillstånd enligt lagen om krigsmateriel samt lämna förslag till utformning av ett system för sådana kontroller. ISP gjorde i sin utredning, som presenterades i mars 2018, bedömningen att efterkontroll bör inriktas mot fem olika typer av lätta vapen och ammunitionssystem till dessa som tillverkas i och exporteras från Sverige. Det krävs att slutanvändarlandet har godkänt sådana besök i ett slutanvändarintyg. Systemet bör endast omfatta statliga slutanvändare och inte sådana vapen som har licenstillverkats utomlands. Efterkontroll bör som huvudregel inte äga rum i sådana länder för vilka riktlinjerna och förarbetsuttalanden anger att utrikes- och säkerhetspolitiska hinder i princip inte föreligger för utlandssamverkan. Till alla andra länder bör som huvudregel efterkontroll genom verifikationsbesök på plats i landet av vapnen äga rum. ISP:s utredning har varit på remiss och bereds nu i Regeringskansliet.

En viktig internationell tendens inom exportkontrollen är att antalet länder som genomför efterkontroller av krigsmateriel som har exporterats till ett annat land ökar. Fram till 2012 genomförde i princip endast USA sådana efterkontroller. 2012 påbörjade Schweiz ett program med regelbundna efterkontroller, vilket följdes av Tyskland 2015. Spanien utreder för närvarande om ett sådant program bör införas.

Översyn av den gemensamma ståndpunkten

Under 2019 slutfördes den tredje översynen av rådets gemensamma ståndpunkt 2008/944/Gusp om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av militär teknik och krigsmateriel. Den gemensamma ståndpunkten trädde i kraft 2009. På samma sätt som under de tidigare översynerna, som ägde rum 2012 och 2015, ledde 2019 års översyn inte till några ändringar i de kriterier som framgår av ståndpunkten. Ett antal nya skrivningar, bl.a. om demokratisk status i mottagarlandet, tillfördes dock i den användarguide som finns till stöd för tolkning av ståndpunktens kriterier.

Nordiskt avtal om exportkontroll

Den 12 november 2013 beslutade regeringen att Sverige skulle underteckna ett avtal avseende stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet med Danmark, Finland och Norge. Staterna undertecknade avtalet den 10 mars 2015. Regeringen bemyndigade

2016 ISP att med Danmark, Finland och Norge förhandla ett underavtal avseende exportkontroll. Avtalsförhandlingarna gick under 2019 in i sitt slutskede.

Den Europeiska försvarsfonden

Under året fortsatte arbetet med att inrätta den Europeiska försvarsfonden. Tanken är att fonden så småningom ska omfatta 130 miljarder kronor och att pengarna ska kunna fördelas till samverkansprojekt med deltagare från olika medlemsstater i EU. I EU-förordningen om den Europeiska försvarsfonden har det medtagits en bestämmelse som anger att frågan om tredjelandsexport avgörs av de enskilda medlemsstaterna efter en prövning i det enskilda fallet.

Med hänsyn till de olika synsätt som till stor del finns mellan de ledande försvarsindustriländerna i EU när det gäller tredjelandsexport förutser ISP att en olikartad syn kan uppstå mellan de samverkande länderna när de färdigutvecklade systemen i de enskilda projekten i framtiden ska exporteras till tredje länder. När det gäller internationell samverkan av det slag som kommer att bli aktuellt genom den Europeiska försvarsfonden och frågan om tredjelandsexport har regeringen uttalat att det är ”inte självklart att Sverige alltid kan räkna med att få gehör för alla aspekter som är unika för vårt synsätt när det gäller samarbete med eller utförelse till tredjeland” (prop. 2017/18:23 s. 66).

Internationell exportkontrollpolicy

När det gäller internationell exportkontrollpolicy dominerades året av dels olika länders tillämpning av krigsmaterielexport till de länder som deltar med militära styrkor i Jemenkonflikten, dels olika länders tillämpning av krigsmaterielexport till Turkiet efter det att landets militära styrkor i början av oktober gått in i Syrien. Efter mordet på den saudiske journalisten Khashoggi på Saudiarabiens konsulat i Istanbul i Turkiet i september 2018 meddelade bl.a. Tyskland, Danmark, Finland och Norge att de framöver skulle ha en exportkontrollpolicy gentemot Saudiarabien, liknande den som Sverige de facto haft under lång tid, som innebär att länderna inte utfärdar några utförelsetillstånd för nya krigsmaterielexportaffärer till Saudiarabien. Sverige har inte utfärdat några utförelsetillstånd för nya exportaffärer till Saudiarabien sedan 2013. Tyskland gick ett steg längre än de andra länderna och förbjöd tillfälligt även följdleveranser till tidigare levererad materiel till Saudiarabien.

Flera av de nämnda länderna meddelade under 2018 också att de framöver skulle ha en exportkontrollpolicy gentemot Förenade Arabemiraten, liknande den som Sverige de facto haft sedan juni 2017, som innebär att inte de inte kommer att utfärda några utförelsetillstånd för nya krigsmaterielexportaffärer till Förenade Arabemiraten.

De största krigsmaterielleverantörerna till Saudiarabien och Förenade Arabemiraten under 2019 var liksom under de senaste decennierna USA, Storbritannien och Frankrike. Från dessa länder fortsatte exporten på samma sätt som tidigare under 2019, även om en livlig intern debatt om att helt eller delvis stoppa leveranserna finns framför allt i USA och Storbritannien.

Den 15 oktober 2019 återkallade ISP samtliga gällande utförelsetillstånd rörande försäljning av krigsmateriel till Turkiet. Skälet för ISP:s beslut var i första hand att regeringen den 10 oktober 2019 genom utrikesministern uttalade att Turkiets militära operation i Syrien strider mot de folkrättsliga reglerna och FN-stadgan. Därtill ställde sig den 11 oktober 2019 samtliga partier i riksdagen bakom regeringens förslag att EU skulle införa ett vapenembargo mot Turkiet. Den 14 oktober 2019 antog EU:s utrikesministrar rådsslutsatser om nordöstra Syrien. I punkt 5 i rådsslutsatserna uppmanas EU:s medlemsstater till återhållsamhet avseende export av krigsmateriel till Turkiet med utgångspunkt i kriterium 4 om regional stabilitet i EU:s gemensamma ståndpunkt 2008/944/GUSP om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel.

Inget annat EU-land än Sverige återkallade under 2019 utförelsetillstånd till Turkiet men flera EU-länder uttryckte, i enlighet med EU:s rådsslutsatser, att de iakttog återhållsamhet vid tillståndsprövningen av materiel som ansågs kunna användas av Turkiet i Syrien.

Utländska uppköp av försvarsindustrin och PDA-industrin

En viktig tendens inom svensk och internationell exportkontroll är att flera länder under de senaste åren har påbörjat en uppköpsstrategi av ägande i företag som tillverkar eller säljer krigsmateriel eller strategiskt viktiga produkter med dubbla användningsområden. Ofta handlar det om länder som är föremål för vapenembargo eller andra internationella sanktioner och som därför har svårigheter att köpa krigsmateriel eller strategiskt viktiga produkter med dubbla användningsområden. Syftet är ofta att genom ägandet förenkla överföring av krigsmateriel eller strategiskt viktiga produkter med dubbla användningsområden för militär slutanvändning. Genom intrikata ägarförhållanden i landet i fråga kan en potentiell utländsk köpare framstå som t.ex. ett privat riskkapitalbolag utan någon statlig koppling medan det i själva verket kan dölja sig ett statligt militärt intresse i bakgrunden. I anledning av den återgivna problematiken antog EU under året Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/452 av den 19 mars 2019 om upprättande av en ram för granskning av utländska direktinvesteringar i unionen, se nedan under rubriken ”Produkter med dubbla användningsområden”.

Ägarförbehåll och utländskt ägande i försvarsindustrin

Försvarsindustrin är den enda industrin i Sverige som i dag omfattas av ägarförbehållsregler. Regleringen finns i krigsmateriellagstiftningen. Genom bestämmelserna är försvarsindustrin i Sverige relativt väl skyddad från uppköp av utländska företag som av försvars- eller säkerhetspolitiska skäl är oönskade.

Fyra av de fem största försvarsindustriföretagen i Sverige är utlandsägda av företag som är baserade dels i Storbritannien, dels i Norge-Finland. Uppköpen har godkänts av regeringen eller Inspektionen för strategiska produkter i samband med tillståndsprövning av tillverknings- eller tillhandahållandetillstånd för det enskilda företaget efter en bedömning av om det finns säkerhets- och försvarspolitiska skäl för att bevilja ett sådant tillstånd och att det inte strider mot Sverige utrikespolitik.

Svensk försvarsindustris nyutveckling, vidmakthållande och uppgradering av krigsmateriel

Utöver stormakterna finns inget annat land, som tillverkar krigsmateriel, som har kompetens eller teknisk möjlighet att överträffa den högteknologiska kvaliteten, den bredd och det produktutbud som Sveriges försvarsindustri kan uppvisa när det gäller plattformar, sensorer, ledningssystem, skydd och verkan. Sveriges försvarsindustri har förmåga att tillverka och utveckla bl.a. avancerade stridsflygplan, signaturanpassade krigsfartyg (korvetter eller derivat till andra krigsfartyg), ubåtar (eller andra undervattensfarkoster) stridsfordon, bandvagnar, spaningsradarflygplan, avancerade ledningssystem, avancerade simulatorsystem, mark- och sjöbaserade radarsystem, avancerade missil(robot)system samt teknologier till de nämnda systemen.

En viktig nationell tendens med tydlig koppling till exportkontrollen under de senaste 20 åren är att den svenska försvarsindustrins tekniska förmågeökning under tidsperioden till största delen kan tillskrivas utlandsverksamheten. Skälet till detta är till viss del att krigsmaterielexporten har ökat under de senaste två decennierna jämfört med hur exporten såg ut under 1990-talet men till största delen beror detta på att beställningarna till försvarsindustrin från den svenska Försvarsmakten, inklusive tilldelning av medel för forskning och utveckling, i betydande omfattning har minskat. En följd av detta är att försvarsindustrin under tidsperioden i ökad utsträckning har satsat betydande finansiella medel på forskning och utveckling av krigsmateriel för den internationella marknaden och inte längre primärt för den svenska marknaden. Försvarsindustrins utlandsverksamhet omfattar i dag ungefär 60 procent av den krigsmateriel som tillverkas i Sverige. Den politiska inriktningen i Sverige är att Sveriges försvarsförmåga under den kommande tioårsperioden ska öka signifikant, ibland uttryckt på det sättet att den andel av BNP som läggs på försvaret under ska öka från ungefär 1,0 procent år 2019 till 1,5 procent år 2025. Trots detta bedömer ISP att försvarsindustrins utlandsverksamhet även under den kommande tioårsperioden kommer att motsvara ungefär 50 procent av den krigsmateriel som tillverkas i landet. Skälet till detta är att inte endast Sverige, utan även omvärlden, kraftigt rustar upp sina militära styrkor.

Den svenska försvarsindustrin lägger en stor del av sin omsättning på forskning och utveckling (FoU). FoU avser såväl vidmakthållande och uppgraderingar av befintliga krigsmaterielsystem – ibland så att dessa blir en ny version av systemet, ofta marknadsfört med den engelska termen mark, Mk, och en siffra för den version som det är fråga om – som nyutveckling av helt nya krigsmaterielsystem. Vidmakthållande, uppgraderingar och nyutveckling av krigsmaterielsystem sker

1. efter beställning från Försvarets materielverk, FMV, eller Försvarsmakten, FM
2. efter beställning från både FMV (eller FM) och en (eller flera) utländsk försvarsmakt, som ibland har slutit en internationell överenskommelse om samverkan kring det nya eller uppgraderade krigsmaterielsystemet och engagerat såväl svensk som utländsk industri,
3. efter beställning från utländsk försvarsmakt,
4. genom egenfinansiering från försvarsindustrin eller
5. genom samutveckling mellan och egenfinansiering från svensk industri och utländsk industri.

I de båda sistnämnda fallen finns ofta ingen på förhand bestämd beställande kund, utan projektet egenfinansieras av industrin, men marknadsföringen inriktas ofta initialt mot en särskild försvarsmakt som har uttryckt intresse för materielen i fråga.

Produkter med dubbla användningsområden

Möjligheten att ge ISP rätt att inrikta FRA

Samtliga riksdagspartier utom Vänsterpartiet ställde sig bakom riksdagens tillkännagivande till regeringen i mars 2018 att regeringen bör se över möjligheten att ge ISP rätt att inrikta signalspaning från Försvarets radioanstalt (bet. 2017/18: FöU5, rskr. 2017/18:178 och 2017/18:179). Frågan bereds i Regeringskansliet.

Ny EU-förordning om kontroll av PDA

Den 30 september 2016 presenterade kommissionen ett förslag till förändringar av den EU-förordning som reglerar kontrollen av produkter med dubbla användningsområden (rådets förordning 428/2009 om upprättande av en gemenskapsordning för kontroll av export, överföring, förmedling och transitering av produkter med dubbla användningsområden). Under 2019, liksom under 2017 och 2018, har förhandlingar om den nya EU-förordningen skett. ISP har i stor omfattning bistått Utrikesdepartementet med expertstöd i förhandlingsarbetet. Troligen kommer en förändrad EU-förordning att beslutas under 2020.

Ny EU-förordning om granskning av utländska direktinvesteringar

EU antog under året Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/452 av den 19 mars 2019 om upprättande av en ram för granskning av utländska direktinvesteringar i unionen.

I ett remissvar i december 2017 tillstyrkte ISP att, med vissa föreslagna ändringar, den nya EU-förordningen införs samt föreslog att Sverige, efter vederbörlig utredning, genom lagstiftning inför ett system med kontroll av utländska förvärv av företag som tillverkar eller säljer produkter med dubbla användningsområden inom de ramar som EU-förordningen tillåter.

Regeringen beslutade vid regeringssammanträde den 22 augusti 2019 att uppdra åt en särskild utredare att föreslå ett system för granskning av utländska direktinvesteringar inom skyddsvärda områden. Tidigare justitierådet och ordföranden i Högsta förvaltningsdomstolen Sten Heckscher utsågs att från och med den 22 augusti 2019 vara särskild utredare. Utredningen har antagit namnet direktinvesteringsutredningen. En tjänsteman från ISP deltar som expert i utredningen. Enligt direktiven ska utredningen senast den 4 maj 2020 föreslå de anpassningar och kompletterande bestämmelser som är nödvändiga för att förordningen ska kunna tillämpas i Sverige från och med den 11 oktober 2020. Enligt direktiven ska utredningen i den del som gäller att föreslå ett svenskt system för granskning av utländska direktinvesteringar redovisa detta senast den 2 november 2021.

Tillståndsprövningen under 2019

Tillståndsprövningen när det gäller produkter med dubbla användningsområden grundas på utrikes- och säkerhetspolitiska överväganden, såsom dessa anges i artikel 12.1 i EU-förordningen 428/2009, och gäller i huvudsak huruvida produkten i slutanvändarlandet, eller efter avledning till ett annat land, kan antas komma till användning för att stärka den militära potentialen i landet eller på annat sätt direkt eller indirekt användas eller avledas i förstörelsebringande syfte.

När det gäller tillståndsprövningen under 2019 har omvärldsförändringar – bl.a. den upprustning av militära styrkor som pågår i världen och en ökad osäkerhet i världen – lett till ett stort antal komplicerade ärenden som kräver en djupgående analys innan beslut fattas. En konsekvens av omvärldsförändringarna är också att dessa under 2019, liksom under 2018, lett till många avslag av ansökningar om exporttillstånd.

Samarbete med andra myndigheter

ISP har under 2019 sett ett stort behov av att konsultera andra berörda myndigheter på ickespridningsområdet. Detta sker såväl genom bilaterala kontakter med berörda myndigheter som i olika samarbetsfora där myndigheter som arbetar med ickespridningsfrågor ingår. Inom ramen för gruppen ISEK (Icke spridning och exportkontroll) sker ett operativt inriktat samarbete på handläggarnivå genom regelbundna möten med Försvarets radioanstalt, Försvarsmakten genom Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten, Säkerhetspolisen, Totalförsvarets forskningsinstitut och Tullverket. Ett råd för samverkan mellan myndigheter i ickespridningsfrågor (Samverkansrådet) är knutet till ISP och ska verka för en effektiv myndighetssamordning när det gäller åtgärder mot spridning av massförstörelsevapen. Samverkansrådet består av de nämnda myndigheternas generaldirektörer och har sammanträtt en gång under 2019.

Icke-kontrollerade produkter och teknik

En viktig tendens inom svensk och internationell exportkontroll är den ökade fokus som många länder lägger på att redan i ett tidigt stadium upptäcka och identifiera icke-kontrollerade produkter och tekniker, som kan ha en avgörande betydelse i en framtida militär strid.

Att upptäcka och identifiera svenska företag som har en verksamhet som i grunden är civil men som har produkter som ändå är åtråvärda för andra länders försvarsmakter, utan att dessa utgör kontrollerade produkter med dubbla användningsområden, är mycket arbetskrävande och komplicerat.

Ett exempel på ett sådant företag är en underleverantör till ett försvarsindustriföretag vars produkt som kan finnas sig fem eller sex underleverantörsled ned från slutprodukten. Ett annat exempel är företag som är verksamma inom framväxande tekniska (emerging technologies) områden, t.ex. inom artificiell intelligens (AI), kvantdatorer/kvantkryptografi, nanoteknologi och bioteknik, och vars produkter ännu inte har hamnat under exportkontroll.

För att kunna upptäcka och identifiera sådana svenska företag är ett samspel nödvändigt mellan flera olika myndigheter, där ISP är en aktör, och där Försvarsmakten, Försvarets materielverk, FOI och de svenska underrättelsemyndigheterna är andra aktörer.

Att artificiell intelligens, kvantdatorer och bioteknik kommer att ha en enormt stor betydelse för utvecklingen av det civila samhället inser de flesta. Att de nämnda teknikområdena kan ha en avgörande inverkan också militärt är mindre känt. Den militära nyttan av de framväxande teknikerna är så pass avgörande att många bedömare anser att den som leder teknikutvecklingen på dessa områden framöver även kan räkna med ett militärt övertag i vissa vitala avseenden.

En viktig men mycket svårarbetad aspekt inom de internationella exportkontrollregimerna, som utarbetar kontrollförteckningarna över vad som utgör krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden, blir därför framöver att avgränsa de framväxande teknikområdena så att den civila nyttan av dessa maximeras utan att i onödan hämmas av exportkontroll samtidigt som den militära nyttan blir föremål för exportkontroll.

Internationella sanktioner

Iran

Handlingsplanen för Irans kärntekniska program från 2016, Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA), är fortsatt i kraft trots USA:s ensidiga beslut 2018 att lämna överenskommelsen. USA:s återinförande och utökning av sanktioner mot Iran, till viss del även med verkan mot tredje land (sekundär verkan), har haft en kraftigt bromsande effekt på handeln. Detta har främst yttrat sig i en ovilja inom bankvärlden att hantera betalningar till och från Iran samt iranska entiteter.

De ekonomiska sanktioner som EU fortsatt upprätthåller mot Iran inom ramen för JCPOA är oförändrade och omfattar liksom tidigare ett stort antal produkter med tillståndsplikt. EU:s sanktioner i kombination med den osäkerhet som de amerikanska sekundära sanktionerna föranleder innebär att ISP fortsatt tar emot en betydande mängd ansökningar och frågor från svenska företag.

Konsultationer i ett tidigt stadium

Med anledning av sanktionsreglernas komplexitet, exportörernas riskmedvetenhet och en ovisshet kring vad som gäller enligt nya sanktionsförfordningar i kombination med en föränderlig omvärld konsulteras ISP ofta innan ett företag inkommer med en eventuell tillståndsansökan. Den övervägande delen av de frågor som ställs till ISP avklaras redan vid de initiala kontakterna utan att ett ärende behöver upprättas.

Konventionen om förbud mot kemiska vapen

Organisationen för förbud mot kemiska vapen (OPCW) genomförde under året tre rutininspektioner av den kemiska industrin i Sverige. ISP biträdde OPCW vid inspektionerna.

Regelverk i urval

Lagen om krigsmateriel

Lagen (1992:1300) om krigsmateriel gäller dels materiel som är utformad för militärt bruk och som enligt regeringens föreskrifter utgör krigsmateriel, dels tekniskt stöd avseende sådan krigsmateriel. I förordningen (1992:1303) om krigsmateriel har regeringen närmare angivit vad som ska omfattas av lagens bestämmelser. Vad som utgör krigsmateriel enligt förordningen överensstämmer med EU:s gemensamma militära förteckning, med tre nationella tillägg. Därtill görs en indelning i krigsmateriel för strid och övrig krigsmateriel. Med krigsmateriel för strid avses materiel med en förstörelsebringande verkan, inklusive sikten för sådan materiel och materiel för eldledning. Som övrig krigsmateriel räknas vissa delar och komponenter till krigsmateriel för strid samt materiel som inte har direkt förstörelsebringande verkan i en stridssituation.

Enligt lagen om krigsmateriel gäller generella förbud mot tillverkning, tillhandahållande och utförsel av krigsmateriel samt för lämnande av tekniskt bistånd till någon utanför landet. För dessa verksamheter kan emellertid tillstånd beviljas. Den som har tillstånd att tillverka och tillhandahålla krigsmateriel står under tillsyn av ISP.

Från och med den 1 februari 1996 prövas frågor om tillstånd enligt lagen om krigsmateriel i första hand av ISP, utom i sådana fall där ett ärende bedöms vara av principiell betydelse eller annars av särskild vikt. Ärendet ska i sådant fall överlämnas till regeringen för avgörande. Samråd ska ske med exportkontrollrådet innan ISP lämnar över ett ärende till regeringen. Generaldirektören för ISP bestämmer vilka andra ärenden som före avgörandet ska läggas fram för exportkontrollrådet.

Svenska riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan

Enligt 1 § andra stycket lagen om krigsmateriel får tillstånd enligt lagen lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges internationella förpliktelser eller Sveriges utrikespolitik i övrigt. De närmare principerna för prövningen har lagts fast i regeringens praxis och kommit till uttryck i regeringens riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan som riksdagen godkänt (jfr prop. 1991/92:174 s. 41 f., prop. 1995/96:31 s. 23 f. samt prop. 2017/18:23). Riktlinjerna i fulltext redovisas nedan.

Den 15 april 2018 infördes ändrade riktlinjer för krigsmaterielexport. De svenska riktlinjerna i fulltext (prop. 2017/18:23 s. 66 f.) är enligt följande:

Vid prövning av ärenden om tillstånd till utförsel av krigsmateriel, eller till annan samverkan med någon i utlandet om krigsmateriel, bör följande gälla.

Tillstånd bör bara medges om utförseln eller samverkan

1. behövs för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande, eller det i övrigt finns ett säkerhetspolitiskt intresse för det, samt

2. det inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Skr. 2019/20:114
Bilaga 4

Vid prövningen av ett tillståndsärende ska en helhetsbedömning göras av alla för ärendet betydelsefulla omständigheter med utgångspunkt från de nyss angivna grundläggande principerna.

Utrikespolitiska hinder finns inte i fråga om samverkan med eller export till de nordiska länderna, länderna inom Europeiska unionen eller de traditionellt alliansfria staterna i Europa. Samverkan med dessa länder får i princip anses stå i överensstämmelse med Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik.

Tillstånd får endast avse en stat, en statlig myndighet eller en av en stat auktoriserad mottagare. Vidare ska det vid utförelse av materiel finnas ett slutanvändarintyg, om det inte är obehövt. En stat som i strid med ett åtagande gentemot Sverige har tillåtit eller underlåtit att förhindra vidareexport av svensk krigsmateriel ska i princip inte komma i fråga som mottagare av sådan materiel från Sverige så länge omständigheterna kvarstår.

Tillstånd till utförelse eller annan utlandssamverkan enligt krigsmateriellagen ska inte beviljas, om det skulle strida mot internationell överenskommelse som Sverige har biträtt, ett beslut av FN:s säkerhetsråd, Organisationen för samarbete och säkerhet i Europa (OSSE) eller Europeiska unionen eller mot folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig (ovillkorliga hinder).

Respekt för mänskliga rättigheter och den mottagande statens demokratiska status utgör centrala villkor vid tillståndsprövningen. Ju sämre den demokratiska statusen är desto mindre utrymme finns för att tillstånd beviljas. I fall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i den demokratiska statusen utgör det hinder för beviljande av tillstånd.

I tillståndsprövningen ska det också beaktas om utförelsen eller utlandssamverkan motverkar en rättvis och hållbar utveckling i mottagarlandet.

Tillstånd till utförelse av krigsmateriel för strid, eller till annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel, bör inte beviljas om det avser en stat som befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej, en stat som är invecklad i en internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller en stat som har inre väpnade oroligheter.

Tillstånd bör beviljas för utförelse av materiel som klassificerats som övrig krigsmateriel. Denna presumtion gäller om den mottagande staten inte befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat eller har inre väpnade oroligheter, det i den mottagande staten inte förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, det inte finns grava brister i den mottagande statens demokratiska status och det inte finns ett ovillkorligt hinder.

Ett meddelat tillstånd till utförelse ska återkallas om det uppstår ett ovillkorligt exporthinder. Ett tillstånd bör också återkallas om den mottagande staten kommer i väpnad konflikt med en annan stat eller får inre väpnade oroligheter. Undantagsvis bör det, i de två senare fallen, vara

möjligt att avstå från att återkalla ett tillstånd, om det är förenligt med de folkrättsliga reglerna och med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Tillstånd bör beviljas för utförsel av reservdelar till krigsmateriel som tidigare har exporterats eller överförts med tillstånd, om det inte finns ett ovillkorligt hinder. Detsamma bör gälla beträffande speciell ammunition till tidigare levererad krigsmateriel och andra leveranser som har direkt samband med tidigare levererad krigsmateriel. Följleveranser ska bedömas från fall till fall enligt de ovan angivna förutsättningarna.

När det gäller avtal med en utländsk part om gemensam utveckling eller tillverkning av krigsmateriel ska tillståndsbedömningen utgå från de angivna grundläggande kriterierna. Utförsel till samarbetslandet som följer av avtalet, bör medges, om inte ett ovillkorligt hinder uppstår. Utförsel från ett samarbetsland till tredjeland enligt avtalet bör prövas genom en sammanvägning av det svenska intresset av samarbetet, intresset av en ansvarsfull exportkontroll samt det svenska bidragets betydelse för materielen eller samarbetet.

När det gäller mer omfattande och för Sverige viktigare utlandssamverkan på krigsmaterielområdet bör en regeringsöverenskommelse träffas mellan Sverige och samverkanslandet. Innan överenskommelser av detta slag ingås, bör utrikesnämnden höras.

Övergripande kriterier och bedömningskriterier

Riktlinjerna uttolkas med brett parlamentariskt stöd och är vägledande för ISP vid prövningen av ärenden om tillstånd enligt lagen och förordningen om krigsmateriel.

Vid sidan av själva riktlinjerna beaktas också internationella åtaganden som Sverige har gjort och är bundna av. Det handlar i första rummet om EU:s gemensamma ståndpunkt (2008/944/Gusp) om vapenexport och artiklarna 6 och 7 i FN:s vapenhandelsfördrag (ATT), men kan även avse andra förpliktelser, t.ex. att inte exportera personminor enligt Ottawakonventionen.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 258/2012 av den 14 mars 2012 om genomförande av artikel 10 i FN:s protokoll om olaglig tillverkning av och handel med eldvapen, delar till eldvapen och ammunition, bifogat till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, och om införande av exporttillstånd, import- och transiteringsåtgärder för skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition.

Den 30 september 2013 trädde förordningen (2013:707) om kontroll av vissa skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition samt vissa ändringar i förordningen (1992:1303) om krigsmateriel i kraft.

Förordningen och ändringarna i krigsmaterieförordningen kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 258/2012 av den 14 mars 2012 som reglerar tillstånd att exportera civila skjutvapen, delar till skjutvapen och ammunition utanför EU samt vissa import- och transiteringsåtgärder vid sådan export. Förteckning över de skjutvapen,

delar och väsentliga delar till skjutvapen och ammunition som är under kontroll framgår av en bilaga till förordning 258/2012.

Skr. 2019/20:114

Bilaga 4

ISP är tillståndsmyndighet för ärenden enligt förordningen.

Rådets förordning (EG) nr 428/2009 om upprättande av en gemenskapsordning för kontroll av produkter och teknik med dubbla användningsområden

Gemensam EU-lagstiftning

Rådet antog år 2009 rådets förordning (EG) nr 428/2009 om upprättande av en gemenskapsordning för kontroll av export, överföring, förmedling och transitering av produkter med dubbla användningsområden (omarbetning). Förordningen trädde i kraft den 27 augusti 2009 och ersatte en EU förordning från år 2000, rådets förordning (EG) nr 1334/2000. Till skillnad från de internationella exportkontrollregimerna är förordningen juridiskt bindande för Sverige, liksom för alla andra EU-stater. Syftet är att så långt möjligt etablera fri rörlighet för kontrollerade produkter inom den inre marknaden samtidigt som de olika nationella systemen för kontroll av export till tredjeland stärks och harmoniseras.

Förordningen förenar medlemsstaternas åtaganden inom ramen för de internationella exportkontrollregimerna med friast möjliga rörlighet av varor inom den inre marknaden. Utvecklingen inom regimerna beaktas genom återkommande ändringar och uppdateringar av produktlistorna till förordningen. Förordningens medföljande bilagor beslutas inom ramen för gemenskapssamarbetet i första pelaren, vilket innebär att de får direkt verkan på det nationella planet. Bilagorna ska enligt förordningen uppdateras varje år.

Bedömningen i tillståndsärenden har underlättats genom att förordningen inkluderar gemensamma kriterier som medlemsstaterna har att beakta vid sin prövning. Tillstånd beviljas dock nationellt, se nedan. Vidare finns ett generellt gemenskapstillstånd för export av vissa produkter till vissa angivna tredjeländer. Denna tillståndstyp har förenklats arbetet för de exporterande företagen genom att ett och samma tillstånd kan åberopas oavsett var utförseln från EU äger rum. Detta har även lett till en ökad samsyn inom EU när det gäller denna typ av export.

Svensk lagstiftning

I Sverige kompletteras EU-förordningen av lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd, samt förordningen (2000:1217) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd. Båda författningarna trädde i kraft den 1 januari 2001.

Till skillnad från vad som gäller för krigsmateriellagstiftningen, där utförseltillstånd utgör undantag från ett generellt exportförbud, är förhållandet det omvända under regelverket för kontroll av produkter med dubbla användningsområden. Här är utgångspunkten att utförseltillstånd ska ges såvida det inte strider mot utrikes- eller säkerhetsintressen såsom dessa beskrivs i EU-förordningen.

För export, överföring och tillhandahållande av förmedlingstjänster av produkter med dubbla användningsområden krävs det tillstånd.

Tillståndsgivande myndighet är ISP. När det gäller kärnämnen och material m.m. i kategori 0 i bilaga I till EU-förordningen är det emellertid SSM som meddelar tillstånd.

Lagen om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd saknar liksom sin föregångare särskilda bestämmelser om möjligheten att få förhandsbesked om huruvida ett utförseltillstånd kommer att ges vid en eventuell export av produkter med dubbla användningsområden till en specifik destination. En praxis har emellertid utvecklats med innebörden att ISP ger företag förhandsbesked.

Generalklausulen – en uppsamlingsbestämmelse (catch-all)

Enligt artikel 4 i rådets förordning (EG) nr 428/2009 kan tillstånd krävas för export av produkter som inte är angivna i bilagorna till rådsförordningen (s.k. icke-listade produkter) om exportören har informerats av svenska myndigheter att produkten helt eller delvis är eller kan vara avsedd att användas i samband med produktion m.m. av massförstörelsevapen eller missiler som är kapabla att bära sådana vapen. Generalklausulen har tillkommit som en uppsamlingsbestämmelse för att se till att syftet med regleringen inte kringgås på grund av att produktlistorna sällan kan vara heltäckande med anledning av den snabba teknologiska utvecklingen.

För att generalklausulen ska vara tillämplig krävs att exportören har blivit informerad av svenska myndigheter om produktens användningsområde. Exportören är emellertid även skyldig att upplysa svenska myndigheter om exportören är medveten om att en produkt helt eller delvis är avsedd för sådan användning som regleras i förordningens artikel 4.1–4.3 i EU-förordningen. ISP eller SSM ska då avgöra om tillstånd ska krävas för exporten.

Generalklausulen innefattar även särskilda krav på tillstånd i vissa fall för export relaterad till militär slutanvändning eller krigsmateriel, eller för export av icke-listade produkter som är eller kan vara avsedda för militär slutanvändning i ett land som omfattas av ett FN-, EU- eller OSSE-embargo, samt för icke-listade produkter som är, eller kan vara, avsedda att användas som delar eller som komponenter till krigsmateriel som olovligen har exporterats.

AG	Australia Group
ATT	Arms Trade Treaty
BTWC	The Biological and Toxic Weapons Convention
CARD	Coordinated Annual Review on Defence
CBW	Chemical and Biological Weapons (Kemiska och biologiska vapen)
Coarm	Council Working Group on Conventional Arms Export
CoCom	Coordinating Committee on Multilateral Exports Controls
Conop	Council Working Group on Non-Proliferation
CWC	Chemical Weapons Convention
EDA	European Defence Agency
EDF	European Defence Fund
EDIDP	European Defence Industrial Development Programme
EG	Europeiska gemenskapen
EKR	Exportkontrollrådet
EU	Europeiska Unionen
FA	Framework agreement
FMV	Försvarets materielverk
FN	Förenta Nationerna
FOI	Totalförsvarets forskningsinstitut
FRA	Försvarets radioanstalt
FXM	Försvarexportmyndigheten
GTRI	Global Threat Reduction Initiative
GUSP	EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik
IAEA	Internationella atomenergiorganet
ISP	Inspektionen för strategiska produkter
JCPoA	Joint Comprehensive Plan of Action
KEX	Krigsmaterielexportöversynskommittén
KS	Krigsmateriel för strid
LoI	Letter of Intent
MANPADS	Man-Portable Air Defence Systems
ML	Militär lista
MTCR	Missile Technology Control Regime
Must	Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten
Nato	North Atlantic Treaty Organization
NETTEM	New and Evolving Technologies Technical Experts Meeting
NL	Nationella tillägg i förekommande fall
Nordefco	Nordic Defence Cooperation
NPT	Non-proliferation treaty
NSG	Nuclear Suppliers Group

Skr. 2019/20:114 Bilaga 5	OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
	OSSE	Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa
	Pesco	Permanent Structured Cooperation
	PDA	Produkter med dubbla användningsområden
	PGU	Politik för global utveckling
	PSI	Proliferation Security Initiative
	SCB	Statistiska centralbyrån
	Sipri	Stockholm International Peace Research Institute
	SOFF	Säkerhets- och Försvarsföretagen
	SSM	Strålsäkerhetsmyndigheten
	Säpo	Säkerhetspolisen
	SÖ	Sveriges internationella överenskommelser
	TI	Transparency International
	TVR	Teknisk-vetenskapliga rådet
	UNODA	United Nations Office for Disarmament Affairs
	UNPoA	United Nations Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects
	WA	Wassenaar Arrangement
	WPDU	Working Party on Dual-Use Goods
	ZC	Zangger Committee

Källhänvisning i alfabetisk ordning

Australiengruppen: www.australiagroup.net

Europaparlamentet: www.europarl.europa.eu

Europeiska unionens råd: www.consilium.eu

Europeiska unionen: www.europa.eu

Exportkontrollrådet: www.isp.se/om-isp/vara-rad/exportkontrollradet

Förenta Nationerna: www.un.org

International Atomic Energy Agency: www.iaea.org

Inspektionen för strategiska produkter: www.isp.se

Missilteknologikontrollregimen: www.mtcr.info

Nuclear Suppliers Group: www.nuclearsuppliersgroup.org

Organization for the Prohibition of Chemical Weapons: www.opcw.org

Organization for Security and Co-operation in Europe: www.osce.org

Stockholm International Peace Research Institute: www.sipri.org

Strålsäkerhetsmyndigheten: www.ssm.se

Sveriges Exportkontrollförening: www.exportkontrollforeningen.se

Utrikesdepartementet: www.ud.se

Wassenaar-arrangemanget: www.wassenaar.org

Zangerkommittén: www.zanggercommittee.org

Utrikesdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 april 2020

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Baylan, Hallengren, Hultqvist, Bolund, Damberg, Shekarabi, Ygeman, Eriksson, Linde, Ekström, Eneroth, Nilsson, Ernkrans, Hallberg, Nordmark

Föredragande: statsrådet Damberg

Regeringen beslutar skrivelse Strategisk exportkontroll 2019 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden